

anarşı
VE
HİRİSTİYANLIK

JACQUES ELLUL

TÜRKÇESİ: ALİ TOPRAK

İŞRAKARŞI
YAYINLARI

İŞRAK KARŞI
YAYINLARI

KARŞI YAYINLARI 03

Düşünce/İdeoloji

Anarşi ve Hristiyanlık

Orijinal Adı:

Anarchie et Christianisme

Jacques Ellul

Türkçesi: Ali Toprak

Genel Yayın Yönetmeni: Özcan Erdoğan

Editör: Halim Şafak

Redaksiyon: Gonca Özmen

Kapak Tasarımı: Murat Akkan

Mizanpaj: Rukiye Selçuk

Copyright © Editions de la Table Ronde, 1998.

© tkaros Yayınları

ISBN 978-605-5717-06-3

1. Baskı, Karşı Yayınları, 2010 *

KARŞI YAYINLARI

Silahtarağa Cad. Kurtuluş Apt. No.215 Kat: 2/2

Eyüp/İSTANBUL

Tel.: 0212 427 27 68 pbx 0532 520 37 68

E-Posta

karsiyayinlari@gmail.com

karsiyayinlari@yahoo.com

Web:

www.karsiyayinlari.com

Karşı, İkaros Yayınlarının tescilli bir kuruluşudur.

Baskı: Engin Matbaacılık, Topkapı/İSTANBUL

Tel./Faks:0212 612 05 53

Türkçe yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

anarşı
VE
HİRİSTİYANLIK

JACQUES ELLUL

türkçesi: ALİ TOPRAK

Jacques Ellul (6 Ocak 1912 - 19 Mayıs 1994) filozof, hukuk profesörü, sosyolog, teolog ve Hıristiyan anarşist. Ellul, "teknoloji toplumu", Hıristiyanlık ve siyaset ilişkisi üzerine araştırmalar yapmış ve bunlarla ilgili eserler yayımlamıştır. Söz gelimi; anarşizm ve Hıristiyanlığın aynı amaç peşinde olduğunu anlattığı *Anarşi ve Hıristiyanlık* isimli kitabı böylesi bir çalışmadır. Bordeaux Üniversitesinde akademisyenlik yapmış olan Ellul yaşamı boyunca özellikle de modern teknolojinin insan özgürlüğünü tehdit etmesini ele alan 58 kitap ve binlerce makale kaleme almıştır. 'Teknolojik tahakkümün insanlık üzerindeki hakimiyeti' sürekli olarak ele aldığı esas meselelerinden biri olmuştur.

GİRİŞ	7
I BİR HİRİSTİYAN GÖZÜYLE ANARŞİ	
I. Hangi Anarşi?	20
II. Anarşinin Hıristiyanlığa Yönelik Suçlamaları	34
II ANARŞİNİN KAYNAĞI OLARAK İNCİL	
I. İbrani İncili	59
II. İsa	70
III. Vahiy	87
IV. Petrus'un 1. Mektubu	91
V. Pavlus	95
EKLER	
Kari Barth ve Alphonse Maillot'un Romalılar 13:1-2 Yorumu	105
I. <i>Kari Barth</i>	105
II. <i>Alphonse Maillot</i>	107
Vicdani Retçiler	111
Şahadet: Rahip ve Anarşist/ <i>Adrien Duchosal</i>	117
SONUÇ	126

GİRİŞ

Her iki tarafta da uzunca bir süredir düşüncelerin katılaştığı ve en ufak bir sorgulamanın dahi yapılmadığı düşünülürken, yönelttiğim soru bir kat daha zorlaşıyor. Anarşistlerin tüm dinlere (ki Hıristiyanlık da bunların içindedir) düşman olduğu konusunda hemen herkes aynı düşüncededir. Yine hemen herkes aynı düşüncededir ki dini bütün Hıristiyanlar, düzensizliğin ve kurulu otoritenin reddinin kaynağı olarak gördükleri anarşiden nefret etmektedirler, işte benim reddetmeyi önerdiğim, bu basit ve aksi düşünülemez inançlardır. Yine de 68'de öğrencilerin sıklıkla yaptıkları gibi, benim de söze nereden geldiğimi açıklayarak başlamak yararlı olacaktır. Ben doğuştan değil, sonradan dine dönen bir Hıristiyanim.

Gençliğimde, faşist hareketten korkardım. 10 Şubat 1934'te Ateşten Haç karşıtı gösteri düzenlemiştim. Entelektüel olarak, Marx'tan etkileniyordum. Bu etkilenimde ailemin içinde bulunduğu durumun oldukça büyük bir payı olduğunu inkar edemem. Babam 1929 krizinde işten atılmıştı. 1930'da işsiz olmaktan daha kötü ne olabilirdi ki? Kimi bireysel durumlar da söz konusuydu. Bir öğrenci olarak polisle anlaşmazlığa düşmüş (örneğin, Jeze direnişi sırasında) ve kapitalist sistemden öte devletten nefret etmiştim. Nietzsche'nin "soğuk canavarların en soğuğu" olarak yaptığı devlet tanımı temel noktam olmuştu.

Devletin ortadan kaldırıldığı toplum görüşü dâhil, Marx'ın çözümlenmelerini beğeniyor olmakla birlikte, komünistlerle ilişkim zayıftı. Beni küçük burjuva aydını olarak görüyorlardı; çünkü ben Moskova'dan salık verilen buyruklara mutlak bir ita-

at göstermiyor, dahası, onları çok da önemsemiyordum. Çünkü onların Marx'ın düşüncelerine ilişkin hiçbir doğru bilgiye sahip olmadıklarını düşünüyordum. 1848 Manifestosunu okumuşlardı, hepsi bu. Troçki aleyhindeki Moskova duruşmalarının ardından onlarla tüm bağımlı kopardım; diğer yandan Kronştad denizcileri ve Mahno hükümetini kesinlikle devrimci buluyor ve sindirilmelerini affedemiyordum; çünkü Lenin'in bu yürekli yoldaşlarının hain ya da karşı-devrimci vb. olacaklarına inanmıyordum. Gördüğüm kadarıyla, onların cezalandırılmaları da soğuk canavarın bir başka manifestosundan ibaretti. Ayrıca, proletarya diktatörlüğünden proletarya üstünde diktatörlüğe geçilmekte olduğunu da açıkça görebiliyordum. Görmek isteyen her göz, ancak yirmi yıl sonrasında ayan beyan görülecek olan bu durumu 1935-1936'da görebilirdi, tki temel felsefeden, enternasyonalizm ve pasifizmden geriye hiçbir şey kalmamış ve bu da daha sonrasında ulusçuluk karşıtlığı ile sonuçlanmıştı.

Marx'a duyduğum hayranlığın azalmasında kimi başka öğelerin de etkisi söz konusudur. Bir yandan Marx okurken, diğer yandan Proudhon'u okuyor ve beni Marx kadar etkilemeyi başaramamış olsa da bu düşünürü oldukça beğeniyordum. Dolayısıyla, anlaşmazlığa düştüklerinde, Marx'ın ona karşı takındığı tavırdan utanç duymuştum. Beni komünistlerden nefret ettiren şey ise İspanya İç Savaşı sürecindeki tavırları ve şüphesiz Barse-lona anarşistlerine uyguladıkları korkunç kıyımdı.

O dönem İspanya anarşistleri ile kurmuş olduğum ilişkiyle birlikte, diğer pek çok şey beni anarşizme çekmişti. Ne var ki ortada aşılmaz bir engel vardı: ben bir Hıristiyandım. Tüm yaşamım boyunca bu engelle yüz yüze geldim. Örneğin, 1964'te anarşizme çok yakın bir hareket olan durumsalcılıktan etkilen-dim. Guy Deboard ile yakın ilişki içindeydim; bu harekete ve

çalışmalara katılıp katılamayacağımı kendisine açıkça sordum. O ise yoldaşlarına sorması gerektiğini belirtti. Yanıtları samimiydi. Hıristiyan olduğum için harekete dahil olamayacaktım. Bense inancımdan vazgeçemezdim. Bu ikisini uzlaştırmak kolay iş değildi. Hıristiyan ve sosyalist olmak mümkündü. Uzun yıllardır bir Hıristiyan sosyalizminden söz etmek mümkündü; örneğin, 1940'lardaki bir ılımlı sosyalizm hareketi ahlaki öğretilerini *İncil'den* almıştı. Ne var ki bunun ötesine geçmek neredeyse imkansızdı. Her iki açıdan da uyumsuzluk mutlak görünüyordu.

Dolayısıyla, ben de bu iki konumlanımı uzlaştırmaktan da öte bir şizofren olup olmadığını görmek amacıyla, uzun bir ruhani ve entelektüel araştırma sürecine girdim. Şaşırtıcı olan sonuç şuydu ki ne kadar çok araştırdıysam, (İsa'nın sadece "hoş-görü" öğretilerini değil) bütünlüğü içinde /ncz7'deki iletileri ne kadar derinlemesine anladıysam, devlete körü körüne itaat etmenin nasıl da imkansız olduğunu ve *İncil'de* anarşizme nasıl da doğrudan bir yönlendirme olduğunu o kadar açık görebiliyordum. Doğaldır ki, bu kişisel bir bakış açıydı. Bu noktada, beni ben yapmış olan dinbilim ile yani Kari Barth'ın -ki o siyasi otoritenin meşruluğunu desteklemeyi sürdürüyordu- dinbilimi ile ilişkiyi kestim. Öte yandan, o yıllarda benimle aynı yönde ilerleyen kimi diğer çalışmalarla da karşılaştım. Özellikle de Birleşik Devletler'de: Hıristiyanlığın kökeninde anarşist bir düşünce olduğunu rahatlıkla dile getirebilen Murray Bookchin ve Vernard Eller ile. Elbette, doğrudan bir anarşist olmasa da, bir öncüyü, İsa üzerine yaptığı çalışmalarında İsa'nın bir sosyalistten öte, bir anarşist olduğunu -bu noktada, anarşizmi en bütün ve en ciddi sosyalizm formu olarak düşündüğümü belirtmeliyim- olanca açıklığıyla gösteren Henri Barbusse'yi de unut-

mamak gerekir, işte, bu süreçler ile birlikte ağır ağır ve kendi başıma -duygusal anlamda değil, entelektüel açıdan- şu anki konumuma ulaştım.

Asıl konuya geçmezden önce, diğer bir noktayı daha açıklığa kavuşturma gereksinimi hissediyorum. Bu sayfaları yazmaktaki amacım nedir? Bunu ifade etmenin, yanlış anlaşılmanın önüne geçmek açısından, önemli olduğunu düşünüyorum. Öncelikle, din propagandası yapmak türünden bir niyetim olmadığı bilinmelidir. Anarşistleri Hıristiyanlığa döndürmeye çalışmıyorum. Bu, basit bir dürüstlük meselesi değil; bütünüyle *İncil'i* temel alıyor. Kilise yüzyıllardır lanetlenmek ile dine dönmek arasında bir seçim yapmamız gerektiğini salık veriyor, iyi niyetli vaizler ve bağnaz misyonerler ne pahasına olursa olsun ruhlarını kurtarabilmek için insanları dine döndürmenin yollarını arıyorlar. Ne var ki benim açımdan bu büyük bir hata. inanırsak, elbette kurtulacağımızı belirten ayetler var. Ancak burada sıklıkla unuttulan temel nokta, *İncil'deki* ayetleri bağlı oldukları bağlamın (hikayeler ya da tartışmalar) dışında ele almamızın gerekli olduğudur. Benim inancıma göre, *İncil*, Tanrının bir lütuf olarak hepimize vaat ettiği bir evrensel kurtuluşu bildirmektedir. Şu halde, dine dönüş ve inanç ne demek oluyor? Bu, başka bir konu. Genel görüşün tersine, bunun kurtuluş ile çok da bir ilişkisi yok. Bu, bir tür sorumluluk almak hali. Dine döndükten sonra, Tanrının bizden talep ettiği belli bir yaşam tarzını ve belli bir hizmeti üstleniriz. Dolayısıyla, Hıristiyan inancına bağlılık, asla diğer insanlarla ilişkilerde bir ayrıcalık değil; ek bir görev, bir sorumluluk, yeni bir iştir. Şu halde, hiçbir koşulda din propagandası yapmak durumunda değiliz.

Beri yandan, Hıristiyanlara anarşist olmalarını söylemeye de çalışmıyorum. Durduğum nokta, kısaca şöyle: Şayet politik

bir duruş alıyorlarsa, anarşizmi ilk elden göz ardı etmemeleri gerekiyor; zira benim açımdan, bu alanda *İncil'deki* düşünceye en yakın konumlanım, anarşizmdir. Doğal olarak, sesimi duyurma şansına çoğunca sahip olmadığımın farkındayım. Onca asra dayanan kökleşmiş önyargıların birkaç yılda kırılmayacağı ortadadır. Şunu da eklemeliyim ki amacım Hıristiyanların bu konumlanımı bir tür görev saymaları değildir; olamaz da. Yine onlarca yüzyıllık görüşe karşın, Hıristiyan inancı bizi bir görevler, yükümlülükler dünyasına değil, özgürlükler dünyasına götürmektedir. Bunu benden öte, Pavlus, pek çok yerde belirtmektedir (örneğin, 1 Corinthians)¹.

Bir üçüncüsü de, üzerinde durduğum bu iki düşünce ve eylem formunu, hayata bakışı ne pahasına olursa olsun uzlaştırmaya çalışmıyorum. Günümüzde artık Hıristiyanlık toplumda egemen değil; Hıristiyanlar açısından, şu ya da bu ideolojiye eklenmek ya da onları Hıristiyanlıkta rahatsız eden şeylerden el etek çekmek ise ahmakça bir cinnet halidir. Bu şekilde, pek çok Hıristiyan 1945 sonrasında Stalinist komünizme yönelmişti. Bunlar, Hıristiyanlığın yoksullar için, toplumsal adalet için, toplumu dönüştürmek girişimi için söylediklerine vurgu yapıyor; fakat sorunlu buldukları yerleri -Tanrının ululuğunu ve İsa'daki kurtuluşun ilanını- görmezden geliyorlardı. Benzer bir eğilimi, 1970'lerdeki sözde kurtuluş teolojilerinde de görmek mümkün. Güney Amerika devrimci hareketi ile ilişki kurmayı olası kılabilmek için, uç bir strateji geliştirmişlerdi. Kim olursa olsun, bir insanın yoksul olması, İsa ile özdeş tutulmasına yetiyordu. Dolayısıyla, en ufak bir sorun dahi kalmıyordu. İki

1 Üç ciltlik *Ethique de la liberte*, (Geneva Labor et Fides, 1975 - 1984)'te belirttiğim gibi, özgürlük *İncil'in* temel doğrusudur ve *İncil'in* Tanrısı her şeyden öte Kurtarıcıdır. Pavlus'un demesiyle, özgürlük için azat edildik; James'e göre de, en mükemmel yasa özgürlüğün yasasıdır.

yüzyıl öncesindeki olaylarda, buna çok daha az önem verilmişti. Böylesi yönelimleri önceleyen, 1900'lerdeki rasyonel Protestanlık idi. Bunun oldukça basit bir öngörüsü vardı: madem ki bilim her zaman gerçeği, dolayısıyla doğruyu gösteriyordu; o halde *İncil*'i ve isa'nın öğretilerini korumak için bilime ve mantığa ters düşen her şeyden, örneğin, Tanrının bir insan bedeninde reankarne olma olasılığından, mucizelerden, dirilişten vb. vazgeçilmeliydi.

Son olarak, Hıristiyanlığın kimi kısımlarından vazgeçerek uzlaşma tutumuna günümüzde de rastlamaktayız; ne var ki bu kez islam ile. Hıristiyanlar, Müslümanları anlamak konusunda oldukça ateşliler ve dolayısıyla (benim de katıldığım) söyleşilerde, ortak noktalan, örneğin, her ikisinin de semavi dinlerden olduğunu, her ikisinin kitabının olduğunu² vb. yoğun bir biçimde vurgulamaktadırlar; temel çelişki noktasına, yani isa'ya hiç gönderme yapmamaktadırlar. Kendime, sürekli, bunların dinlerine neden Hıristiyanlık dediklerini soruyorum. Şimdi asıl konuya dönüyorum; sonuç olarak, benim derdim anarşizm ile *İncil* inancı arasında enikonu bir yakınsama oluşturmak değil. *İncil'den* ne anladığımı, ne aldığımı, bana göre gerçek Tanrı Kelamının ne olduğunu tartışıyorum. Bu farklı türden bakış açısıyla diyalogda, şayet dürüst olacaksak, öncelikle kendimize dürüst olmalıyız; kendimizi örtmemeli, ne düşündüğümüzü başka türlü göstermemeli, ötelememeliyiz. Dolayısıyla, anarşist okurların bu sayfalandaki çoğu ifadeyi şaşırtıcı ya da gülünç bulması olasıdır; ne var ki bu benim için bir kaygı kaynağı değil.

Şu halde, ben ne mi yapmaya çalışıyorum? Kısaca, Hıristi-

2 Daha önce de belirttiğim gibi, *İncil'in* Tanrısı ile Allah arasında ortak hiçbir yan yoktur. "Tanrı" sözcüğünde hoşumuza giden her şeyi okuyabildiğimizi unutmamalıyız. *İncil* ve *Kurandan* alıntılıdığım kimi adların ve hikayelerin de birbirleriyle ortak bir yanı olmadığını da daha önce belirttim.

yanlığa yöneltilen büyük bir yanlış anlayışı ortadan kaldırmaya çalışıyorum. Bu durum, pratikte tüm Hıristiyan toplulukların kabul ettiği; fakat gerçekte ne Eski Ahit ya da Dört İnciller dediğimiz *Kitab-ı Mukaddes'teki* ne de Yeni Ahit'te yer alan mektuplardaki *İncil* ayetleri ile hiçbir ilişkisi bulunmayan bir tür külliyat ile etki gücü kurmuştur. Tüm kiliseler devlet otoritelerine saygı duymakta ve bu otoriteleri sıklıkla desteklemektedir. Uyuma, yüce bir erdem anlamı yüklemişlerdir. Toplumsal adaletsizlikleri ve kimi insanların diğerleri tarafından sömürülmelerini hoş görürken; bunu, birilerinin efendi, diğerlerinin köle olmasının Tanrının isteği olduğunu ve sosyoekonomik başarının açık bir şekilde bu ilahi lütfü işaret ettiğini öne sürerek açıklamışlardır. Ayrıca, özgür ve özgürleştirici sözcüklerini ahlaka dönüştürmüşlerdir ki buradaki en şaşırtıcı nokta, doğrudan evangelik düşünce izlenirse, bir Hıristiyan ahlâkından söz edilemeyecek oluşudur. Gerçek şu ki, insanları yaşayan bir bütün olarak görüp yaptıkları eylemlerdeki nedenleri anlamaya çalışmaktansa, verili bir ahlaka göre hataları yargılamak çok daha kolaydır. Sonuç olarak, bütün kiliseler bilgi ve güç ile bezeli bir ruhban sınıfı oluşturmuştur; evangelik düşünceye aykırı olmasına karşın, bu, ilkin ruhban sınıfına "*ministers*" denmeye başlandığında gerçekleşmiştir ki hizmet anlamına gelen *ministerium'dan* türetilen bu sözcük, diğerlerinin hizmetçisi karşılığına gelmektedir.

Buradan hareketle, iki yüz yıllık Hıristiyan hatalarını ya da yanlış görenekleri³ ortadan kaldırmalıyız ki ben bunları Roma Katoliklerine yönelik bir Protestan suçlaması olarak belirtmiyorum, bu uzaklaşmaların ya da sapmaların suçu hepimize aittir. Bu hareketi ilk başlatanın ya da bu durumu keşfedenin ben olduğumu söyleyemem. Dünyanın başından beridir saklanan sırları-

3 Bir süre önce, kimi ekonomik ve politik vb. nedenlerle *İncil'den* Hıristiyanlık dediğim şeye yönelik bu hareketi açıkladım; bakınız *La Subversion du christianisme*.

nın örtüsünü kaldırıyormuş gibi yapacak değilim. Durduğum nokta, Hıristiyanlıkta yeni bir nokta değil. İlk, Hıristiyanlık ile anarşizm arasında *İncil* temelli, kurulu ilişkiye değineceğim. Peşi sıra ise, ilk üç yüzyıldaki Hıristiyanların tutumlarını irdeleyeceğim. Ne var ki bu yazdıklarım on yedi yüzyıllık bir belirsizliğin ardından gelen ani bir dirilim değildir. Bir Hıristiyan anarşizmi her zaman olmuştur. Entelektüel, mistik ya da toplumsal, basit *İncil* gerçeklerini keşfeden Hıristiyanlar her yüzyılda yaşamış, o büyük adlarını tarihe işlemişlerdir: örneğin, ilkin, Tertullian, peşi sıra.-Fra Dolcino, Francis of Assisi, Wycliffe, Luther (iki korkunç hatasını, prensin gücü tekrar ele geçirmesindeki katkısını ve isyankâr köylü kıyımını desteklemiş olmasını dışarıda tutmak kaydıyla), Lammennis, John Bost ve Charles de Foucauld.

Daha detaylı bir araştırma için Vernard Eller'in⁴ o muazzam çalışmasına bakmanızı öneririm. Bu çalışma; kural koyucuların gücünü reddeden, sıklıkla belirtildiği gibi apolitik olmayan, gerçek anarşi anlamına gelen Anabaptizmin karakterini gün ışığına çıkarmaktadır: güç ki ilahi bir musibettir; o, haini cezalandırmak için gönderilmiştir. Hıristiyanlar, beri yandan, gerektiği gibi hareket eder ve lanetlenmezlerse, siyasi otoriteye itaat etmek zorunda kalmazlar; toplum ve idare ayrımında otonom topluluklar halinde örgütlenmek durumunda olurlar. Sıra dışı bir kişilik olan Christoph Blumhardt, 19. yüzyılın sonuna doğru çok daha keskin ve garip bir biçimde tutarlı bir anarşist Hıristiyanlık formüle etmiştir. Bir papaz ve tanrıbilimci olarak aşırı sol harekete katılmış; fakat gücü ele geçirmek konusundaki tartışmalara dahil olmamıştır. Bir Kızıl kongrede şunları söylemiştir: "Burada, karşınızda bir insan olarak duruyor olmaktan

4 Vernard Eller, *Christian Anarchy* (Eerdmans, 1987).

onur duyuyorum; şayet, politikacılar benim gibi bir insana tahammül edemiyorlarsa, topunun canı cehennem!" Anarşizmin asıl özü, budur: İnsan olmak mı, evet; peki, politikacı olmak mı, asla. Blumhardt, partiden ayrılmak durumundaydı!

Hiçbir gücün ağına düşüremediği, varoluşçuluğun babası Kierkegaard, 19. yüzyılın ortalarında bu anarşist yolda Blumhardt'ı öncelemiştir. Kierkegaard, bugün bir bireyci olarak aşağılanmakta, reddedilmektedir. Şüphesiz ki o, demokrasi temelli olmalarına karşın, kitleleri ve tüm otoriteleri acımasızca suçlamıştır. Bir cümlesi şöyledir: "Tanrı nazarında otoritenin işlediklerinden daha korkunç hiçbir hata ya da suç yoktur. Neden mi? Çünkü devlet, kişilerüstü olandır ve kişilerüstü olmak, kişiye edilebilecek en ağır hakarettir." Terim olarak geçmiyor olmasına karşın, çoğu metinde, Kierkegaard kendisini bir anarşist olarak gösterir; terim olarak geçmemesi doğaldır, çünkü bu terim henüz var olmamıştır.⁵ Son olarak, Eller'in benim açımdan en ikna edici kanıtı, 20. yüzyılın en büyük tanrıbilimcisi Kari Barth'ın sosyalist olmadan önce bir anarşist olduğunu -sonrasında bundan pişman olmakla birlikte- komünizme yakın durduğunu belirtmiş olmasıdır. İşte, tüm bu temel gerçekler, çalışmalarımın Hıristiyanlık içinde birdenbire ortaya çıkmış örnekler olmadıklarını göstermektedir.

Bildik entelektüellerin, tanrıbilimcilerin yanı sıra, halk hareketlerini; kiliselerin resmi dille öne sürdüklerinden bütünüyle farklı inançlar, doğrular ile yaşayan ve kaynaklarını kolektif bir hareketten öte doğrudan *İncil* öğretilerinde bulan sıradan insanların varlığını da yok saymamak gerekir. Bu alçakgönüllü insanlar, kafirler olarak bir skandal yaratmadıkları sürece kıyı-

5 Vernard Eller, *Kierkegaard and Radical Discipleship* (Princeton: Princeton University Press, 1968).

ma uğramaksızın, doğru ve canlı bir inancı sürdürmektedirler. Dolayısıyla, ortaya koyduğum, hiçbir şekilde yeni keşfedilmiş bir doğru değildir. Her zaman yaşatılmış, yaşanmıştır; ne var ki az sayıda ve çoğunlukla anonim insanlar tarafından -ki izleri hiç silinmemiştir.⁶ Kilise ileri gelenlerinin resmi ve otoriter Hıristiyanlığı tarafından, kafaları sürekli ezilmeye çalışılmış olsa da, onlar daima var olmuşlardır. Ne zaman bir tür yenilemeyi başardılarsa, isa'nın öğretilerini ve tüm *İncil'i* temel alarak başlattıkları hareket derhal saptırılmış, resmi kilise kurallarında yeniden düzenlenmiştir. Francis sonrasında Fransiskanlara da, Luther sonrasında Lutheranlara da yapılan budur. Dışarıdan var olamamışlardır. Biz her zaman sadece büyük kilisenin, kibirli papaların, siyasi konumların, şu ya da bu Protestan otoritenin ihtişamını görür, biliriz.

Bu noktada, kendi yaşamımdan çok somut bir örneğe sahibim. Kayınbabama (ki Hıristiyanlığa büyük bir inatla karşı durmaktadır), *İncil'in* gerçek iletilerini açıklamaya çalıştığımda (ona bunları açıklayan tek kişi bendim, o bunları yalnızca benden duymuştu), kilisede duyduklarının benim söylediklerimin tam tersi olduğunu belirtmişti. Şu halde, böylesi bir durumu sadece benim gördüğümü söyleyecek değilim. Yerin altında da olsa, sürekli akan hakikatli bir nehir var ve bu nehir hakikatten daha görünmez değil. Bu, *İncil'in* Kelamı'ndaki hakikattir. Hepsi bu; ötesi değil -ne görkem ne hayranlık; ne de resmi açıklamalar, ahmak hiyerarşik düzenler (ki İsa bunu kasten yapmamıştır), kurumsal otoriteler (ki Mesih bunu asla yapmamıştır), yargı sistemleri (ki Tanrının hakkaniyetine asla başvurulmamıştır). Tüm bunlar, kilisenin sosyolojik ve kurumsal yüzünden öte bir şey değildirler; bu görünürler, kilise değildirler. Ne

⁶ Yedinci ve sekizinci yüzyıllardaki kardeşlik cemaatlerinin ilgi çekici bulguları.

var ki dışarıdan bakıldığında, kilise bunlardan ibarettir; kilise, bunlardır. Durum bu iken, dışarıdan bakanların kiliseyi yargılıyor olmalarına ne diyebiliriz? Başka bir deyişle, anarşistler Hıristiyanlığı reddetmekte haklıdırlar. Kierkegaard, bunu tüm anarşistlerden daha acımasız bir biçimde yapmıştır. Bu noktada, bir diğer kaygımı açıklamayı, dolayısıyla, olası yanlış anlaşılımları bertaraf etmeyi gerekli görüyorum. Ben, resmi kilisenin, kendilerine sosyolojik Hıristiyan diyenlerin, yani, Hıristiyan olduklarını öne sürüp tam da Hıristiyanlık dışı davrananların (ne mutlu ki sayılan azalıyor; çünkü kriz anlarında kiliseyi ilk terk eden onlar oluyor) ya da 19. yüzyıl kilise patronları gibi diğerleri üzerindeki güçlerini artırmak için salt belli başlı kimi Hıristiyanlık olgularını kullananların söylediklerini, yaptıklarını aklamaya çalışmak aymazlığına düşmeyeceğim.

I.

*Bir Hıristiyan Gözüyle
Anarşi*

Hangi Anarşi?

Birbirinden farklı anarşi formları ve yine bunlar içinde birbirinden bütünüyle farklı akımlar bulunmaktadır. Dolayısıyla, öncelikle hangi anarşiden yana olduğumu açıklamam gerektiğini düşünüyorum. Anarşiden başta kastettiğim şiddetin mutlak reddidir. Buradan hareketle, bir eylem şekli olarak şiddete yönelen nihilistleri ya da anarşistleri onaylamam söz konusu olamaz. Saldırıya, şiddete başvurmak durumunu kesinlikle anlıyorum. Yirmi küsur yıl önce Paris Ticaret Borsası önünden geçerken, bu binanın bombalanması gerektiğini düşündüğümü çok net hatırlıyorum. Bu, şüphesiz ki kapitalizmi yok etmeyecekti; ne var ki bir simge ve bir uyarı anlamına gelecekti. Bomba hazırlamasını bilen kimseyi tanımadığımdan, bu gerçekleşmedi!

O dönem, şiddete başvurmak istemiş olmam, sanırım, üç şekilde açıklanabilir. Öncelikle, bizler Rus nihilistlerin öğretilerine sahiptik: Şayet gücü elinde bulunduranların -bakanlar, generaller ve emniyet amirleri vb.- sistematik bir şekilde öldürülmeleri şeklinde bir eylemlilik yoluna gidilirse, insanlar uzun vadede böylesi görevlere gelmekten korkacaklardı ve neticesinde devleti yıkmak zor olmayacaktı. Modern teröristler için de benzer bir yönelimden söz edilebilir. Ancak bu düşünce hattı, kimi güçlü organizmaların ve hiç şüphe yok ki toplumun direnç ve tepki kabiliyetini bütünüyle yok saymaktadır.

İkincisi, sistemin dayanıklılığı görüldüğünde, konformist toplum, sürekli güçlenen hükümet ve yenilmez ekonomik sis-

tem (çokuluslu ülkeleri bloke eden bu değil midir?) ile yüz yüze kalınıp acizlik hissedildiğinde, ümitsizlik baş gösterir. Şiddet, bir tür ümitsizlik çığılığıdır; bireyin baskılanıyor olmaktan duyduğu hoşnutsuzluğun ve öfkenin son bir gayret ile dışavurumudur şiddet. Feryadımız, ümitsizliğimizdendir (J. Rictus). Diğer yandan, bu, başka türden bir eylemin olmadığı ve en ufak bir ümidin kalmadığının da itirafıdır.

Son olarak, yukarıda da belirttiğim gibi, şiddete bir simge, bir işaret anlamı da yüklenebilmektedir. Toplumun sanıldığından çok daha kırılğan olduğu ve gizli güçlerin bu durumun üstünü örtmeye çabaladığı yönünde bir uyarı olarak da okunabilir şiddet.

Yine de, altında hangi dürtüler barınıyor olursa olsun, şiddete ve baskıya karşıyım. Ben şiddete iki düzeyde karşıyım. Birincisi, tamamen taktiksel, iyi organize olunduğunda (ki bunun için güçlü bir disiplin ve iyi bir strateji şarttır) pasif direniş hareketlerinin şiddet eylemlerinden (gerçek bir devrim zemininin olduğu an dışında, şüphesiz) çok daha etkili olduğunu görebilmekteyiz. Yalnız Gandi'nin başarısını anımsamamız değil, daha yakınıımızdaki Martin Luther King'in Amerikan zenci hareketinin gelişmesindeki katkısı da bu duruma açık bir kanıttır; zira çok daha hızlı yol almak isteyen Kara Müslümanlar, Kara Panterler gibi sonraki hareketler, şiddetin her türlüüne başvurmuş ve hiçbir şey kazanamamış olmakla kalmayıp, King döneminde kazanılan kimi haklarını da yitirmişlerdi. Benzer şekilde, 1956'da Berlin'de ve sonrasında Macaristan ve Çekoslovakya'da gerçekleştirilen şiddet eylemlerinin tümü başarısızlıkla sonuçlanırken, örgütüyle birlikte her koşulda pasif direniş yoluna giden Lech Walesa, Polonya hükümeti karşısında daha sağlam durabilmişti. 1900-1910 yılları arasındaki en güçlü örgüt lider-

lerinden birinin dediği gibi; "Grev, evet; ama şiddet, asla." Son bir örnek de Güney Afrika Cumhuriyetinden. Bu her ne kadar tartışılır olsa da, (Xhosa kabilesinden) Mandela'nın tersine, topyekun pasif direniş stratejisini destekleyen büyük Zulu şefi Buthelezi, ırkçılık politikalarının son bulması için Afrika Ulusal Kongresinin (genellikle siyahlar arasında) orantısız şiddet kullanımı ile kazanabileceğinden çok daha fazlasını başarabilirdi. Otoriter bir hükümet şiddete ancak şiddetle karşılık verebilir.

İkinci nedenim ise açık bir şekilde Hıristiyanlık ile ilgili. *İncil'e* göre, yol sevgiden geçer; şiddetten değil (*İbrani İncil'inde* anlatılan savaşlara rağmen; ki en rahatsız edici itirafımın bu olduğunu açıkça dile getirmeliyim⁸). Gücü elinde bulunduranlara karşı şiddet kullanmamak, hiçbir şey yapmamak anlamına gelmez. Göstermek zorunda hissettiğim, Hıristiyanlığın, gücün reddi ve bu doğrultuda mücadele anlamına geldiğidir. Bu, kral ve kilise arasında kurulan yüzlerce yıllık mütteliklik ile bütünüyle unutulmuştu; papa aynı zamanda devletin de başı olmuş ve çoğunlukla kilisenin başı değil, devletin başı sıfatıyla hareket etmişti.⁹

Şiddetten yana olan anarşizmi dışarıda bıraktığımda, geriye pasifist, anti milliyetçi, antikapitalist, etik ve anti demokrat (yani, burjuva devletlerin sahte demokrasilerine düşman) bir anarşizm kalıyor. Bu anarşizm, otoriteleri alaşağı edebilmek için tüm ezilenlerin küçük gruplar ve çeteler halinde örgütlendiği,

7 Hıristiyanların bu kitapları eklemelerinden ve Yahudileri kendilerine ait olandan mahrum etmekten kaçınmak amacıyla "Eski Ahit" yerine bunu kullanmayı tercih ediyorum.

8 J. Ellul: *Contre les violents*.

9 Kendisini kralların, imparatorların, baronların vb. politik baskısından kurtarabilmek ve kendi özgürlüğünü garanti altına almak isteyen papaya (oysa sonuç tam tersi oluyor) verilen uçsuz bucaksız etki alanı gerçeğinden hareketle gücün kötücül kullanımını görüyoruz.

kendi içlerinde tartıştığı, yanlışları ve baskıları açıkça ifade ettiği anarşizmdir. Bütün bunlar, Bakunin'e oldukça yakın düşüncelerdir.

Diğer yandan, seçimlere katılım konusu halen hassas bir nokta olarak durmaktadır. Anarşistler oy kullanmalı mı? Kullanmalı iseler, bir parti kurmaları da gerekir mi? Ben de diğer pek çok anarşist ile aynı düşünceyi paylaşıyorum. Oy kullanmak, orta sınıfın topluma dayattığı sahte demokrasi çarkına dahil olmak anlamına gelmektedir. Oyunu sağ ya da sol partilerden yana kullanıyor olmak bu durumu değiştirmez. Yine, parti kurmak da kaçınılmaz bir biçimde hiyerarşik bir yapıyı benimsemeyi, gücü ve iktidarı paylaşmak isteğini de beraberinde getirecektir. Politik gücü elinde tutmanın, nasıl bir yozlaşmaya yol açabileceğini asla unutmamalıyız. 1900-1910 yılları arasında Fransa'daki eski tüfek sosyalistler ve sendikacılar güce sahip olduklarında, bunların, sendikalizmin en azılı düşmanlarına dönüştüklerini öne sürenler olmuştu. Sadece Clemenceau ve Briand'ı hatırlamamız dahi yeterli. Bu nedenle, anarşizme oldukça yakın duran ekolojist harekette siyasi katılıma da kesinlikle karşı duruyorum. Yeşiller hareketine bütünüyle düşmanım; Fransa'daki Ecolos'un (çevreciler) siyasete katılımının ne ile sonuçlandığını seçimlerde bütün çıplaklığıyla gördük. Hareket, birkaç rakip gruba bölündü, üç lider de birbirlerine düşmanlıklarını açıkça ilan etti; yanlış meseleler (örneğin, taktikler) üzerinde yürütülen tartışmalar asıl amacı gölgelemeye başladı; paralar seçim kampanyalarına harcandı ve hiçbir şey kazanılmadı. Ayrıca, seçimlere katılmak, hareketin etki gücünü de azalttı. Siyaset oyunu, toplumumuzda hiçbir önemli değişime yol açamaz; dolayısıyla, bu oyunun bir parçası olmayı her koşulda reddetmeliyiz. Toplum, çok daha karmaşık bir yapı. İlişkiler

ve yapılar bütünüyle birbiri içine girmiş durumda. Bu durumu siyasi yöntemlerle düzenlemek türünden bir ümidimiz olamaz. Çok uluslu ülkeler bunu göstermek için yeterlidir. Küresel ekonomik birlik göz önünde bulundurulduğunda, solun iktidara gelmesi bir ülkenin ekonomisinin değiştirilebilmesi için yeterli değildir. Şu halde, hükümeti bu denli kolay değiştiremiyorsak, asıl ihtiyacımız olan küresel bir devrimdir.

Peki, bu bir anlamda elimizin, kolumuzun bağlı olduğu anlamına gelmiyor mu? işte, tam da ne zaman aykırı bir tez öne sürecek olsak, aldığımız yanıt bu. Sanki tek eylemlilik hali siyasetmiş gibi! Benim inandığım anarşi, her şeyden önce kapitalist (ya da yoz sosyalist) ve emperyalist toplumumuzu (bu toplumun burjuva, komünist, beyaz, sarı ya da siyah olması bir şeyi değiştirmez) oluşturan her şeye karşı bir vicdani rettir. Vicdani ret, yalnız askerlik görevini değil, toplumumuz tarafından dayatılan tüm baskı ve yasakları, vergileri, aşıları, zorunlu eğitimi vb. reddetmek demektir.

Doğaldır ki, ben eğitimden yanayım; ancak sadece entelektüel bilgi donanımına açık bir şekilde sahip olmayan çocuklara dönük, asla zorunlu olmayan bir eğitimden yana. Eğitim, çocukların yetileri göz önüne alınarak şekillendirilmelidir.

Aşı konusuna dair ise, önümde çok değerli bir örnek duruyor. Hukuk doktoru -aynı zamanda, matematik eğitimini tamamlamış- bir anarşist (ya da neredeyse bir anarşist) arkadaşım, kelimenin tam anlamıyla, doğaya dönme kararı aldı. Haut-Loire'nin sert çevre şartlarının hüküm sürdüğü yüksek yaylalarında on yıl süresince büyükbaş hayvan yetiştirdi. Hayvanlara şap aşısı yapılmasına -hikayenin başladığı yer tam da burası- karşı çıktı. Onlara özenlice bakar ve besler ise, hastalığın bulaşması gibi bir tehlikenin olmadığını belirtiyordu; zaten diğer sürüler ile de temasları söz konusu değildi. Ancak, mesele son derece ilginç bir hal aldı. Veterinerler yakasına yapıştı. Arkadaşım para cezasına

çarpıtıldı. Sonrasında aşılamadaki beceriksizlikler ve kazaları kanıt göstererek olayı mahkemeye taşıdı. Duruşma, ilk seferinde aleyhinde sonuçlandı. Temyize gitti ve biyologların ve saygın veterinerlerin hazırladığı raporların da yardımıyla beraat etmeyi başardı. Bu olay, düzenlemeler çemberinde küçük boşluklar bulabileceğimizi göstermesi açısından oldukça iyi bir örnek. Ancak, öncelikle bunu istemeliyiz; gücümüzü dağıtmadan, tek bir noktaya odaklanarak idareyi ve onun kurallarını yenilgiye uğratmak mümkün.

Benzer bir süreci biz de Aquitaine Kıyı Komisyonuna karşı verdiğimiz mücadelede deneyimledik. Olağanüstü bir çaba sarf ederek, bölge halkı için felaket anlamına gelecek olan pek çok projeyi durdurmayı başardık; şüphesiz ki, çok sayıda davanın, hatta yüksek mahkeme süreçlerinin¹⁰ ardından. Bunlar, elbette, oldukça küçük çaplı eylemler; ancak, bu örneklerin sayısını çoğaltır ve tedbiri bir an olsun elden bırakmazsak, devletin her an her yerde hazır ve nazır olma durumunu engellemeyi başarabiliriz; her ne kadar Déferre* tarafından gelişti güzel düzenlenen "ademi merkezîyetçilik" yasaları özgürlüğün savunulmasını çok daha zor kılıyor olsa da. Günümüzde düşman artık merkezi devlet" değil, her şeye kadir, her an her yerde bulunan idare-

10 Burada ilginç bir diğer nokta daha var: biz idarenin bizatihi kendisini yasadışı hareket etmeye zorladık. Yöntem basit. İdare yasaların dışında çalışmaya başladı ve kendisini kurallar ve emirlerle aklamak zorunda kaldı. Komisyonun başkanı Biasini, düzensiz bir biçimde ve uygun bir soruşturmada yoksun olmasına karşın, bir kere çalışmaya başlayan teoriyi geliştirdikten sonra daha fazla bir şeyin yapılmasına gerek kalmadı. Bir başka deyişle, buldozerler bir kere çalışmayagörsün, ötesine lüzum kalmıyor. Bu, toptan bir vatandaşlar düzenlemesi ve yasadışılığın resmi işleyişi anlamına geliyor. Buna benzer bir diğer örnek de İle de Ré bridge'in yapımıdır: bunda da idare mahkemesi ret kararı vermiş ancak sanki hiçbir şey olmamış gibi devam edilmiştir.

* Déferre, Gaston Paul Charles: Fransız sosyalist siyasetçi. İçişleri Bakanlığı döneminde (1981-86) Fransız sol Jakobenlerin güçlü, merkezîyetçi devlet anlayışı ile bağlarını kopararak, tarihe Déferre Yasaları olarak geçen büyük çaplı bir ademi merkezîyetçilik ve yöreselleşme paketi hazırlamıştır. (Ç.N.)

11 Rolü ne olursa olsun felaket! Aydınlatıcı bilgiler için J. J. Ledos, J. P. Jézequel ve P. Régner'in *Le gâchis audiovisuel* (Ed. Ouvrières, 1987) çalışmalarına bakınız.

dir. Reddiyeleri her şeye, özellikle de emniyete ve yargı sürecinin kuralsızlaştırmasına yöneltmeliyiz. Güç aygıtlarındaki ideolojik yanlışları sumen altı etmemeliyiz; o meşhur hukukun üstünlüğü prensibinin baştan ayağa büyük bir demokrasi yalanı olduğunu bilhassa dillendirmeliyiz. Devlet kendi koyduğu kurallara uymuyorken, bizler onun taleplerine sadık kalacak değiliz. Devlette işlerin parayı veren düdüğü çalar mantığı ile yürütüldüğünü unutmamalıyız.

Burada, 1956'da, uyum sorunu yaşayan gençlere ilişkin kurduğumuz koruma derneklerini anmam yerinde olacaktır. Bu derneklerde temel olarak önerdiğimiz, uyum sorunu yaşayanın gençlerden öte, toplumun kendisi olduğuydu.¹² Dernekler, devletten gelen yardım ödenekleri dahil, pek çok yoldan mali destek alıyor ve çok güzel işliyorlardı. Gençlerin topluma ayak uydurmalarını sağlayarak değil; kişilik oluşumlarında kendilerini destekleyerek, zararlı aktivitelerin (uyuşturucu kullanımı vb.) yerine yapıcı ve yararlı aktiviteler kazandırılarak büyük bir başarı elde edilmişti. Ta ki bir süre sonra, bakan Mauroy tarafından başlatılan uygulamayla, devlet bu derneklerin tüm mali yükünü kendi üstüne alana, peşi sıra, kendi koruma programını icat ederek Ulusal Koruma Konseyi'ni kurana değin. Sonrası ise, şüphe yok ki, tam bir felaketti.

Vurgulamayı yerinde bulduğum önemli nokta şu: önümüze çizilen çizginin ötesine geçen çok daha büyük bir çaba harcamak durumundayız. Oldukça önemli olduğunu düşündüğüm, vergi vermeyi reddetme bu duruma iyi bir örnek gibi duruyor. Şüphesiz ki, vergi mükellefi bir birey vergisini ödememeye ya da en azından söz konusu verginin orduya aktarılan kısmını öde-

12 Y. Charrier ve J. Ellul, *Jeunesse délinquante: Une Expérience en province* (Paris: Mercure de France, 1971).

memeye karar verir ise, devlet açısından yapılacak olan bellidir. Bu birey derhal tutuklanır, cezalandırılır. Ne var ki bu türden bir durumda, çok sayıda insan, örneğin yirmi bin vergi mükellefi ortak hareket eder, vergi ödemeyi reddeder -hele bir de bu durum medyada yer bulur- ise, devlet, en uygun deyimle, eşekten düşmüşe dönecektir. Bunu gerçekleştirebilmek uzun ve yorucu bir hazırlık sürecini, kampanyaları, konferansları, yazıları vb. gerekli kılmaktadır.

Yaygın eğitimde okulların ebeveynler tarafından düzenlenmesi meselesinde, her ne kadar çok sayıda aktif katılımcıya ihtiyaç duyuluyor ve resmi paralı eğitim kurumlarında bu yapı hali hazırda uygulanıyor olsa da, çok daha pratik çözümler getirilebilir. Benim aklımda, ebeveynlerin kendilerinin yürütücü konumunda olduğu; donanımlı, yetkin oldukları alanlarda öğreten olarak kendilerinin bulunduğu bir okul düşüncesi var. En azından Cohn Bendit'in kardeşinin başlattığı Lycée de Saint-Nazaire gibi alternatif bir okul modeli oluşturulabilir. Buradaki etkili nokta, durumla doğrudan ilgili ve sorumlu kişilerin, yani öğrenci, ebeveyn ve öğretmenlerin doğru temsilidir.

Bu türden girişimlerin daima siyasi, mali, idari ve yasal otoritelerden bağımsız, bütünüyle birey temelli örgütlenmelere gereksinimi vardır. Savaş günlerinden, bir kırsal bölgede göçmen hayatı yaşadığımız dönemden kalma eğlenceli bir örneğe sahibim. Bölgede geçirdiğimiz iki yılın ardından, köylülerin güvenlerini ve dostluklarını kazanmıştık. Bölge halkı, benim hukuk üzerine çalıştığımı biliyordu; neden sonra, anlaşmazlık yaşadıkları konularda kendilerine danışmanlık yapmam, meseleyi bir çözüme bağlamam önerisi ile karşı karşıya kaldım. Neticede, bir anda bölgede, bir tür avukatı, barışçı uzlaştırmacıyı ve noteri anımsatan bir göreve gelmiş bulundum. Bu ücretsiz işin, yasalar

önünde elbette hiçbir geçerliliği yoktu; bölgedekiler açısından ise durum bunun tersiydi. Herhangi bir anlaşmazlığı giderecek, meseleyi çözecek bir sözleşmeyi taraflara imzalattığımda, bölgedeki herkes bu sözleşmeyi resmi bir belge gibi geçerli kabul ediyordu.

Doğaldır ki, otoriteyi öteleyen bu tür beklenmedik uç eylem örnekleri, anarşist düşüncenin ideolojik bir yayılımına gereksinim duyduğu gerçeğini göz ardı etmemize neden olmamalıdır. Dönemimizin; bağıntılı siyasi düşüncedeki mutlak boşluğu, her koşulda göz önünde bulundurabilecek bir noktada durmakta olduğunu düşünüyorum. Liberaller, halen 19. yüzyıldalar. Sosyalistlerin elinde, önerebilecekleri gerçek bir sosyalizm türü bulunmuyor. Komünistler, bütünüyle gülünç durumdalar; post-Stalinizm uykusundan henüz uyanıyorlar. Sendikalar sadece mevcut konumlarını korumak kaygısı içindeler.¹³ Kendisini yenileyebildiği ve ekolojistler gibi mevcut embriyonik grupların desteğini almayı başarabildiği halde, böylesi bir boşluk, anarşist düşünceye önemli bir olanak sunacaktır.

Bundandır ki, ben bir anarşizm formuna oldukça yakın duruyorum, anarşist mücadeleyi olumluyorum, destekliyorum. Şu halde, beni gerçek bir anarşistten ayıran nedir? Din meselesini bir yana bırakırsak -ki sonrasında uzunca değineceğim- sanırım ayrılma noktalarını şöyle açıklayabilirim: Gerçek bir anarşist, anarşist bir toplumun -devletin olmadığı, teşkilatın, hiyerarşinin, otoritenin olmadığı bir toplumun- olası, yaşanası ve uygulanabilir olduğunu düşünür. Ancak ben böyle düşünmüyorum. Başka bir deyişle, ben anarşi toplumu için savaşın, mücadelenin kaçınılmaz olduğunu savunmakla birlikte, böylesi bir toplumun gerçekte olası olmadığını düşünüyorum, iki noktanın da açık-

13 İstihdamı korumak bahanesiyle Concorde'un ahmaklıklarını desteklediklerini ve halen silah ve cephane üretim ve ihracını aklayabiliyor olduklarını unutmamalıyız.

lanması gerekiyor. İkincisi ile başlıyorum.

Gerçek şu ki otoritelerden, kurumlardan arındırılmış bir toplum görüşü ya da umudu ikili bir inanca, insanın özünde iyi olduğu ve toplumun tek başına yozlaştığı savına dayanır. Bunun en uç şekilde ifadelenmesi şöyledir: emniyet, hırsızlığı kışkırtmaktadır; emniyeti ortadan kaldırırsak, hırsızlık da sona erecektir. Böylesi bir toplumun, aslında tam da bireyleri yoldan çıkarmakta önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum. Baskılar, dayatmalar, yasaklar olduğu sürece, bir insan yapmaz ise diğeri mutlaka şiddet ve saldırı yoluyla rahatlamaya yönelecektir. Bugün, Batı dünyasında görülen sapmalar, yani, tüketimi dayatan reklâmcılık sektörü (ki satın alacak güce sahip olmayan insanlara da bir anlamda hırsızlığı dayatmaktadır), medyayı bütünüyle saran pornografi ve şiddet de bu rahatlamamanın başka bir türüdür sadece. Bu büyük suçta, ötekine duyulan nefrette medyanın oynadığı rol şüphesiz ki yadsınamaz. Diğer yandan, toplumu bunun tek sorumlusu olarak görmek olanaksızdır.

Hollanda'nın uyuşturucu politikası, bu anlamda, önümüzde önemli bir örnek olarak durmaktadır. Her geçen gün artan bir uyuşturucu trafiği ve uyuşturucu kullanımı ile karşı karşıya kalan Hollanda hükümeti, 1970'te diğer ülkelerden farklı bir politikaya yönelerek, yasak meyvenin şeytana uyduran çekiciliğinden sakınmak amacıyla, uyuşturucu kullanımını yasallaştırdı. Daha sonra, uyuşturucu satışlarını denetleyen hükümet, bağımlıların tıbbi denetim dahilinde, ihtiyaç duydukları dozda uyuşturucuyu ücretsiz temin edebilecekleri merkezler açtı. Bu uygulamaların uyuşturucu pazarına ve buna bağlı kötülöklere (satıcılara bağımlılığa, fahiş fiyatlara ve bu parayı edinebilmek için işlenen suçlara) bir son verebileceği düşünölmüştü. Dahası, uyuşturucuya duyulan isteğın azalacağına inanılmıştı. Ancak

bunların hiçbiri gerçekleşmedi. Amsterdam, uyuşturucunun başkenti halini alırken, kent merkezinde uyuşturucu bağımlıların sayısında ürkütücü bir artış yaşandı. Baskıya son vermek, insani arzuları denetleyemiyor; inanılanın tersine, bu hiç de iyi olmuyor.

Bu duruma getirdiğim açıklamaların, Hıristiyanlıktaki günah olgusu ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Günah, tesir itibarıyla, sadece Tanrı ile ilişkili değerlendirildiğinde var olabilir. Hıristiyanlık içindeki asırlık yanlışlar, günahı ahlaki bir hata olarak görmektedir. *İncil'e* göre ise, böyle bir durum söz konusu değildir. Günah, Tanrı yolundan ve dolayısıyla onun gerektirdiklerinden ayrılmak, uzaklaşmaktır. "İnsanlar iyi değildirlir," türünden bir cümle kurarken, ne bir Hıristiyan bakışını ne de bir tür ahlaki duruşu sergilemiş oluyorum. Söylediğim, hangi toplumdan ya da eğitim düzeyinden gelirse gelsin, insanın iki muazzam özelliğe, açgözlülüğe ve güç arzusuna sahip olduğudur. Bu özellikler, dünyanın her yerinde, her an karşımıza çıkmaktadır. Şu halde, insanlara sonsuz bir seçme özgürlüğü tanıdığımızda, kaçınılmaz bir biçimde birilerine ya da bir şeylere baskın olmanın yollarını arayacaklar; diğerlerine ait olan şeyleri isteyeceklerdir. Açgözlülüğün garip doğası, hiçbir şekilde indirilememesinde, tatmin edilememesinde yatmaktadır; talep edilen bir şey elde edildiğinde, tüm dikkat başka bir şeye yönlendirilmektedir. René Girard, açgözlülüğün ne türden sonuçları olduğunu bütünüyle göstermiştir. Güç için rekabet eden, açgözlülük eden ve kendilerini aynı şeyi ister halde bulan insanlar arasında bir toplumdan söz edilemez. Buradan hareketle de ben ideal bir anarşist topluma asla erişilemeyeceğini düşünüyorum.

İnsanların özünde iyi oldukları, bugün bu noktaya, asırlardır süregelen çürüme dolayısıyla geldiği savıyla karşı çıkışlar

olabilir. Bu halde, benim buna yanıtım, bir tür geçiş dönemine gereksinim duyacağımız şeklindedir. Çünkü tüm bu kök salmış yönelimlerin, eğilimlerin tek bir nesilde kazanması olası değildir. Öyleyse, adil, özgürleştirici ve bizi doğru yola yönlendirici politikaların benimseneceği günün gelmesi ümidiyle, mevcut yapıları ve gerekli otoriteleri daha ne kadar süre muhafaza edeceğiz? Hayalini kurduğumuz şey, devletin ortadan kaldırılması hali mi? Bu kuramın nasıl işlediğini hali hazırda deneyimliyoruz. Her şeyin ötesinde, bizler öncelikle şunu bilmeliyiz: gücün her türlü kötücüdür; salt güç ise salt kötücüdür. Bin yıllık barış ve refah dönemlerinin de cennetin de deneyimlediği budur.

Benim açımdan adil ve olası görünen, tabandan gelen bir halk hareketiyle yeni kurumların yaratılmasıdır. Halk, yok edilmesi kaçınılmaz olan otoritelerin, güçlerin yerini alacak uygun kurumlar (yukarıda belirtildiği gibi) oluşturabilir. Bu bakış açısı, aslında, 1880- 1900 arasındaki Anarko-Sendikalist harekete oldukça yakın duruyor. Onlar, sendikaların, işçi evleri gibi işçi sınıfı organizmalarının, orta-sınıf devlet kurumlarının yerini alması gerektiğine inanıyorlardı. Bu hiçbir koşulda otoriteryan ya da hiyerarşik değil, mutlak demokratik bir yolla gerçekleşmeliydi; bu durum onları federasyonlara götürecek ve federal bağ, biricik ulusal bağ olacaktı.

Neler olduğunu şüphesiz biliyoruz. 1914'teki savaşın başında Anarko-Sendikalistleri ortadan kaldırmaya yönelik bilinçli bir siyaset izlendi ve sendikal hareket, kalıcı devlet memurlarının görevlendirilmesiyle radikal bir dönüşüm yaşadı. Bu korkunç bir hataydı. Aynı zamanda, işçi evleri de elit bir proleter sınıfına tohumlanarak esas karakterini bütünüyle yitirdi.

Özetle, saf bir anarşist topluma inancım yok; diğer yandan yeni bir sosyal modelin yaratılma olasılığına inanıyorum. Bu-

radaki biricik mesele, her şeye derhal yeniden başlamamız gerektiğidir. Sendikalar, işçi evleri, ademi merkezîyetçilik, federal sistemler... artık bunlar yok. Kötüye kullanılmaları, bunların tarih olmalarına yol açtı. Artık çok daha acil bir eylemliliğe ihtiyaç var; tüm siyasi sistemlerden medet kesildi; çünkü bunlar zaten pratikte yok olmuş haldeler. Parlamenter sistemimizin, seçim sistemimizin, siyasi partilerimizin ne bir anlamı kalmıştır ne de bunlar diktatörlüklerden daha katlanılabilirlerdir. Geriye ne mi kalmıştır? Hiç. Bu hiç de her geçen gün daha saldırgan, daha totaliter ve daha katı olmaktadır. Bugün deneyimlediğimiz, kimsenin hiçbir şeye güvenmediği içi boş siyasi kurumlardan, sadece siyaset dünyasına çalışan bir yönetim sisteminden ve sonsuzluğa ulaşan gücün, otoritenin yanı sıra demokrasilerimizi oluşturan sosyal denetlemenin Napolyonik devlet denli otoriter bir mekanizmaya dönüşmesinden ötesi değildir.

Bu, teknolojilerin sonucudur. Bir teknokrasiden söz edemeyiz; zira teknisyenler resmi olarak görevde değiller. Beri yandan, idare tüm gücünü tekniklerden alıyor; sahnenin arkasında teknisyenler esin kaynağı sağlıyor, bunları olası kılıyorlar. Bu noktada herkesin bildiğini, yani devletin büyüyüşünü, bürokrasinin büyüyüşünü, propagandanın (kamusallık ya da bilgilendirme kisvelerine bürünerek) büyüyüşünü, konformitenin, hepimizi üretici-tüketicilere dönüştüren bir siyasetin büyüyüşünü tartışmanın bir yararı yok. Böylesi bir gelişmeye söylenebilecek tek söz yok. Kimsenin soru yönelttiği de yok.¹⁴ Kiliseler görevlerine bir kere ihanet ettiler artık. Partiler süresini doldurmuş bir oyunu oynuyorlar. İşte, bu noktada ben-anarşiyi tek ciddi meydan okuma, tek farkındalık yaratacak hareket ve tek aktif ilk adım olarak görüyorum.

14 Bilimin tehlikelerini görebilen birkaç bilim insanı ve C. Castoriadis gibi tek tük izole edilmiş figür dışında.

Ciddi bir meydan okumadan, anarşinin bir başka katı güce yöneleceği türünden bir olasılığın bulunduğunu kastetmiyorum. O, Marksizmde var. Proleterya diktatörlüğü düşüncesi, şüphesiz ki toplumun kalanı üzerinde bir gücü koştulamaktadır. Bu, gücün, mevcut durumun tersine, çoğunluk tarafından azınlık üzerinde kurulması türünden basit bir durum değildir. Mesele, birtakım insanların diğerleri üzerinde gücü bulunmasıdır. Yazık ki, daha önce de belirttiğim gibi, bunu bütünüyle önlemenin bir yolu olduğunu düşünmüyorum. Beri yandan, yılmadan mücadeleye edebiliriz. En uç noktada örgütlenebiliriz. Sadece gücün kötüye kullanılmasını değil, gücün doğrudan kendisini de öteleyebiliriz, ki bunu bir tek anarşi söylüyor, istiyor.

Şu halde, bana kalırsa, anarşist hareketi ilerletmek, genişletmek daha önce hiç bu denli önemli bir yerde durmamıştı. Düşünülenin aksine, günümüzde anarşi öncelilerden çok daha geniş kitlelere sesini duyurabilir. Umursamaz bir yaşam süren insanlar da, kendilerini cezalandıranlar da, terörizme yönelenler de, ayrıca televizyon kölesi olanlar da siyasi gevezelikler ve siyasetin kendisi ile alay ediyorlar. Onlardan bir şey beklenemeyeceğini biliyorlar. Üstelik, bürokratik yapılardan ve idari çekişmelerden nefret ediyorlar. Bütün bunlardan bahsederek eğer, geniş halk kitleleri bize kulak verecektir. Sözün özü, devlet ve bürokrasinin gücü ne kadar artarsa, anarşi de bireyliğin, yani insanlığın son ve biricik savunma hattı olarak o kadar doğrulanacaktır. Anarşi, cesaretini toplamalı ve keskinliğini yeniden kazanmalıdır. Gelecek ondadır. Anarşizmi benimsemem bundandır.

Anarşinin Hıristiyanlığa Yönelik Suçlamaları

Bu bölümde, 19. yüzyıl anarşistlerinin Hıristiyanlığa yönelik saldırılarına dönecek ve kendime bunları, asla olmaması gerektiği üzere, hiçbir şeyin üstünü örtmeksizin açıklamaya çalışacağım. Ayrıca, bu, Hıristiyanlığı aklamak türünden bir kaygıyı da barındırmıyor. Hıristiyanlık (ya da Hıristiyan alemi) ile *İncil*'de geçen Hıristiyan inancı arasında bir yerlerde yaptığım ayrımı anımsayarak başlayabilirim, sanırım.¹⁵ Hıristiyanlığı hedef alan saldırıların iki sınıfa ayrılabilceğine inanıyorum: tarihsel (ki bu kaçınılmaz) ve metafiziksel. Birincisi ile başlıyorum.

Birincil temel tez şu: tüm dinler çatışma ve savaşa yol açar ve din savaşları, salt siyasi kaygılardan ya da kural koyucuların kaprislerinden kaynaklanan savaşlardan çok daha ölümcüldür. Çünkü, bunların merkezinde *doğru* sorunu yatmaktadır ve düşman kötülüğün ve yanlışın cisimleşmiş hali olduğundandır ki yok edilmelidir. Bu, kesinlikle doğru. Bundan başka, bu doğru, sadece geleneksel dinler ile de sınırlı değildir. Onların yerini alan yeni dinler için, hemşerilik dini, komünizm dini, para dini için de aynı doğru geçerlidir. Din adına açılan tüm savaşlar, tıpkı Roma savaşı gibi, nedeni anlaşılabilir savaşlardır. Bu savaş o denli vahşicediydi ki yol açtığı kötülüğün bedeli, onca kurban (*piaculum*) verilmesine karşın ödenemedi. Diğer yandan, bizim savaşlarımızın da anlaşılabilir bir yanı yoktur; çünkü bunlarda da düşman toptan yok edilmelidir. İstisnasız ve acımasızca.

15 J. Ellul: *La Subversion du christianisme*, Le Seuil.

* Musevilikteki en büyük dini kınama. Ç.N.

Bu türden savaşların örneğine *İncil'de*, Musevilerin düşmanlarını *'herem'** ettiği, bu düşmanların yok edilmesinin, kadınların, çocukların ve hatta hayvanların katlinin mubah görüldüğü dönemlerde rastlanmaktadır. Doğaldır ki, *'herem'e* işaret eden ayetler, *İncil'i* benimseyen inananlar açısından bir çiledir.

Sonra, İslam adına girilen savaşlara geliyoruz. Bunların temelinde şu yatmaktadır: tüm çocuklar Müslüman olarak doğarlar. Şayet sonrasında bu durum değişiyorsa, bunun suçu ebeveynlerin ve toplumundur. Müslümanların görevi ise, diğerlerini gerçek imana döndürmektir, islam dünyası (*ümme*t ya da topluluk) tüm dünyayı içermektedir. Kimse bunun dışında olmamalıdır. Dolayısıyla, islam dünyayı fethetmelidir. *Cihad*, bunun sonucudur. Bunda diretecek değilim; bu ortadadır ve benim sorunum değildir. Beri yandan, islam, inananlarının bağnaz ve dolayısıyla hiçbir sınırı olmaksızın ölmeye ve öldürmeye hazır olduklarını, diğer dinlerden çok daha açık bir biçimde göstermektedir.

Bunların yanı sıra, bir de "Hıristiyan" savaşları var. Bunlar, ilkin Carolingian İmparatorluğu ile başlamıştır. Hıristiyan Roma imparatorları (Konstantin sonrası) tarafından açılan savaşlar dini savaşlar değildi. 4. yüzyıldaki benzerleri gibi, bunlar da imparatorluk sınırlarını savunmaya yönelikti. Dini'savaş düşüncesi, ilk olarak 8. yüzyılda imparatorluğun parçalanması sonrası, Merovingian dönemde ortaya çıkmıştır. Benim düşüncem, Hıristiyanlığın kutsal savaşlarının, İslamın bir yüzyıla yakın süreden beridir yapageldiğinin bir taklidi olduğu yönündedir. Savaş, Hıristiyanlığı yeni coğrafyalara yaymak, paganları Hıristiyan olmaya zorlamak anlamına gelmiştir. Saksonlara yönelik eylemleri herkes tarafından bilinen kutsal piskopos Charlemagne ile de doruk noktasına ulaşmıştır. Saksonya bölgesini fethetmesi-

nin ardından, Saksonlara Hıristiyan olmak ile ölmek arasında bir seçim hakkı tanımış ve söylenegeldiği üzere, altı bin Sakson katledilmiştir. Bunu uzun Haçlı Seferleri, iç savaşlar (Albigenses, Cathari vb.ye karşı), 16. ve 17. yüzyıllarda en sert haliyle ve tüm bildik zulümlerle (örneğin, Cromvvel) Protestanlar ile Roma Katolikleri arasındaki din savaşları izlemiştir. Dinin artık bir tür örtü ya da ideolojik bir bahane olmadığı; her ne kadar din ile yakından ilişkilendirilseler bile, aslında dini savaş sayılamayacak "kblonyal" savaşlar sahneye çıkmıştır.

Din, bundan böyle su götürmez bir biçimde savaş kaynağıdır. Benim kişisel yanıtım şöyledir. Savaşı kutsal bir görev ya da (kimi yerli Afrika kabilelerinde olduğu gibi) ritüel olarak gören din ile şiddetin her türlüşünü eleştiren, kınayan, reddeden, yok eden din arasında büyük bir fark vardır. Birincisinde, doğru olduğu söylenen merkez mesaj ile savaş açmak arasında uzlaşma söz konusudur. İkincisinde ise, dini mesaj ile savaş açmak karşıt noktalardadır, iktidarlar, aydınlar ve halklar savaşkan vaazlarla bir savaşın meşruluğunu şiddetle destekliyor olsalar bile, bu durumda inananların görevi, ilahi mesajın özünü anımsatmak ve radikal karşıcılıkların ve savaşa çağırmanın yanlışlığının altını çizmektir. Doğaldır ki, bu oldukça güçtür, inananlar, kendilerini böylesi bir sosyolojik durumdan sakınabilme yetisine sahip olmalı, aydınlara ve ayak takımına karşı durmak cesaretini gösterebilmelidirler. İşte, Hıristiyanlığın sorunu buradadır. Özünde "Tanrı, sevgidir; komşularımızı en az kendimiz kadar sevmeliyiz," düşüncelerini barındıran bir dinin nasıl olup da İsa aşkına asla aklanamaz, kabul edilemez savaşlara girişebildiğini anlayabilmem olası değildir. Ben, ileride sözünü edeceğim kimi diğer aklamalara yakın bir noktada duruyorum. Gerçek şu ki İsa'dan ilham almak, bir dine sebebiyet vermek zo-

runda değildir. Tüm dinler savaşa yol açar; ne var ki Tanrının Kelamı bir din değildir, tüm ihanetlerin en büyüğü onu bir din yapmaktır.¹⁶

Hıristiyan inancı düşünüldüğünde, birbirine bağlı iki soru belirir. Bir, gerçek; iki, kurtuluş. Dine yönelik suçlamalardan birinin, mutlak gerçek olduğundan söz ettik. Bu ortadadır ve Hıristiyanlık da suçlamalardan kaçmamaktadır. Ancak, Hıristiyan gerçeğinden söz ederken kastettiğimiz nedir? Ana metin, isa'nın sözüdür: "Ben gerçeğim." Daha sonraları söylenen ve yapılanların aksine, gerçek, dogmalardan ya da papaların, konseylerin kararlarından oluşan bir toplam değildir. Bir doktrin değildir. Gerçek, bir kitap olarak düşünülen *İncil* de değildir. Gerçek, bir insandır. Bir soru değildir; Hıristiyan doktrinine bağlanmak değildir. Gerçek, bizimle konuşan bir insana güvenmek sorunudur. Hıristiyan gerçeği, ancak ve ancak inançla ve inanç yoluyla kavranır, duyulur, alınır. Ancak, inanç dayatılamaz. *İncil* bize bunu söyler ve tabii sağduyu da. Ortada güvensizlik varken, bir kimseyi birine güvenmeye zorlayamayız. Hiçbir koşulda, Hıristiyan gerçeği; şiddet, savaş vb. ile empoze edilemez. Pavlus, bizi bir gerçeğe kalpten inanmamız konusunda azarladığında nelerin olabileceğini öngörmüştür. Bunu bir düşünce sistemine adapte olmadan eylemeliyiz. Bu, isa'nın izinden gitmemiz ya da onu taklit etmemiz gerektiği anlamına geliyor. Ancak, bu gerçek hala haricidir. Dolayısıyla, bu gerçeğe sevgiyle tutunmalıyız. Bu çok zordur. Kilise tarihinde, gerçeğe sevmeksizin tutunmak (baskı vb.) ile isa'nın basit öğretilerini bile bütünüyle görmezden gelerek sevmeye zorlamak arasındaki bocalamalar çöktür.

ikinci mesele ise, kurtuluş. Hıristiyanlıktaki karmaşık bir düşünce de İsa Mesih'e inanmayan tüm insanların kaybolmuş

¹⁶ Agy. S. 17.

(ya da bu *İncil'e* ait bir sözcük olmamasına rağmen lanetlenmiş) oldukları düşüncesidir. Onları kurtarmak için -işte meselenin ciddileştiği yer tam burası- bizler onlara ilk olarak İsa Mesih'teki kurtuluşu anlatmalıyız. Evet, ama diyelim ki ona inanmıyorlar! Devamında, onları inanmaya zorlamamız gerektiği düşüncesi yükselir (Şarlman olayında ya da Peru'nun fethinde vb. görüldüğü gibi). Güç kullanımı, idam cezasıyla tehdit etmek ve hatta bunu gerçekleştirmek noktasına varıncaya kadar acımasızlaşabilir. Bu yüce adalet (Büyük Engizisyon Mahkemelerinde olduğu gibi) onların ruhlarının kurtarılmasının gerekliliğidir. Sonsuz mutluluk ile karşılaştırıldığında, bedenin katli mesele midir? Bu infaz, bir inanç eylemi (*auto de fe*) olarak bile söylenegelmiştir. Açık ki, biz burada İsa'nın öğütlerini, Pavlus'un mektuplarını ve peygamberleri bütünüyle tersine çeviririz. İnanç, özgür iradeyle ortaya çıkmalıdır, zorla değil. Aksi halde, bir anlamı olamaz. Nasıl olur da İsa'nın Baba dediği Tanrının baskı altında bir inancı istediğini düşünürüz? Hıristiyanlığa ve Hıristiyan alemine yönelik tüm suçlamalar düşünüldüğünde, *İncil'e* sadık kalmaya çalışan Hıristiyanların bu türden eylem ve pratikleri (şiddet, güç ve savaş politikaları vb.) kınayan anarşistlerle aynı düşüncede olacakları açıktır.

ikinci tarihi eleştiri de birincisine yakındır. Bu, devletle anlaşmazlık halinde olmaktır. Konstantin döneminden bugüne (ki uzun yıllar boyunca pek çok ciddi tarihibilimci onun değişimindeki samimiyeti sorgulamış, bunu bütünüyle politik bir hareket olarak görmüştür) devlet, Hıristiyan kabul edilmiştir.¹⁷ Bunun karşılığında, kilise büyük destek görmüştür. Böylelikle devlet, insanları "Hıristiyan" olmaya zorlayan kiliseye yardım etmiştir.

17 Başka bir yerde, devletin, toplumun ya da bir kurumun Hıristiyan olamayacağından söz ettim. Hıristiyan olmak bir inanç eylemini gerektirdiğindedir ki bu devlet gibi bir soyutlama için olanaksızdır.

Önemli parasal yardımlar yapmıştır. Kendi kült alanlarını yaratmıştır. Ruhban sınıfına imtiyazlar sağlamıştır. Yanı sıra kilise de teolojisine imparatorların burunlarını sokmalarına, kimi zaman onun doğru doktrininin ne olması gerektiğine karar vermelerine, konseyi toplamalarına, piskopos vb. atamalarında söz sahibi olmalarına izin vermiştir. Kilise ayrıca devleti desteklemek zorundadır da. Saray ile kilise arasındaki müttelikliğin geçmişi reforma değil, 5. yüzyıla dayanmaktadır. Durumsal ve ruhani bu iki gücü ayırmaya yönelik girişimler olmasına karşın, bunlar sonuçsuz kalmıştır. Yukarıda belirttiğim gibi, papa iç, imparator dış piskopos olmuştur. Çok sayıda tören (taç giyme töreni, *Te Deumlar** vb.) ile kilisenin devlete, politik güce hizmet etmesi düşüncesi içselleştirilmiş ve insanların bunu kabullenmeleri sağlanmıştır. O alaycı üslubuyla Napolyon, papazların insanları, piskoposların papazları, kendisinin ise piskoposları denetim altında tuttuğunu belirtmiştir. Kilisenin, devletin propagandasını yürüttüğü gerçeğini bundan daha iyi ifade eden bir cümle olamaz. Otoritelere itaat, bir Hıristiyanın görevidir. Kral (bunun ifade edilmesine ilişkin anlaşmazlıklar çıkmış olsa da), kutsal bir biçimde atanmıştır; dolayısıyla krala itaatsizlik, Tanrıya itaatsizlik kabul edilmiştir. Ancak, elbette genelleme yapmaktan kaçınmalıyız. Ben burada, resmi öğretinin, üst ruhbanların ve (Ortodokslar ve Lutheranlar da dahil) kilise politikalarının ne olduğundan söz ediyorum. Öte yandan, altta, daha alt ruhbanlar arasında bu konum daha az belirgindi. En iyi bildiğim dönemi düşünecek olursak,¹⁸ 14. ve 15. yüzyıllar, çok sayıda köylü isyanında, papazların da kilise cemaati üyeleriyle birlikte devrimciler olarak ilerledikleri ve çoğunlukla isyanlara

* Hıristiyanlıkta eski bir tanrıya övgü ilahisi. Ç.N.

18 Ben Enstitüler Tarihi profesörüyüm ve uzmanlık alanım 14. ve 15. yüzyıllardaki politik, dini, ekonomik, sosyal vb. krizler.

önderlik ettikleri dönemlerdir. Ancak, bunlar genellikle kısımla sonuçlanmıştır.

Sormamız gereken, demokratik sistemlerde durumun daha farklı olup olmadığıdır. Bu fark, insanın düşünebileceğinden çok daha azdır! Temel düşünce, halen, gücün Tanrıdan geldiğidir. Dolayısıyla, demokratik devlet de Tanrıdandır. Tuhaf olan şu ki, bu çok eski bir düşüncedir. 9. yüzyılda kimi teologlar gücün *insanlar aracılığıyla* Tanrıdan geldiğini belirtmişlerdir. Ancak, açık ki bu doğrudan demokrasiye yol açmamıştır. "Hıristiyan" demokrasilerinde halihazırda sözünü ettiğimiz müttefikliğe benzer bir durumla karşılaşıyoruz; ancak bu kez kilisenin daha az avantajı vardır. Bu türden demokrasilerde teorik açıdan mutlak bir ayırım vardır; ancak asıl mesele bu değildir. Kilise, bu alanda, dinsel anlamda daha tutarsız bir biçimde görülmektedir. Fransa'da, önceden kralların ardından asiller gelirken, daha sonra Napolyon'un ardından imparatorcular ve sonra da Cumhuriyetin ardından cumhuriyetçiler gelmektedir (Roma Katoliklerindeki kimi tereddütlere karşın Protestanlarda böyle bir tereddüt yoktur). En önemli örnek ise, bunun komünist topraklarda Marksist olabilmesidir. Evet, gerçekten Macaristan ve Çekoslovakya'daki İyileştirilmiş Kiliseler, Hromadka ve Bereczki ile açık bir biçimde komünist olmuştu. Asla unutmamalıyız ki 1941 yılında S.S.C.B.'de savaş devam ederken, Stalin Ortodoks Kilisesi'nden desteğini (örneğin, borç) istemiş ve kilise de seve seve kabul etmişti. Daha sonra, Ortodoks Kilisesi rejimin destekçisi olmuştu. Roma Katolik Kilisesi daha uysaldı; ancak o da Hitler döneminde, açık bir yardım yapmamış olsa da, Almanya'da rejimi desteklemiştir. Hatta Papa, Hitler ile anlaşma dahi imzalamıştır. Söylemek istediğim, yönetimin şekli ne olursa olsun, kilisenin üstünde olduğu ve onun direktifleriyle

kilisenin daima devletin tarafında yer aldığıdır.

Komünist ortama ilişkin olarak, komünizmin kendisini Roma Katolik Kilisesine ve özgürlükçü teologlara borçlu olduğu bir Latin Amerika ülkesi olan Nikaragua'yı da anımsamamız gerekiyor. Bunlara zıt tek açık örnek, meşhur Polonya örneğidir.

Aynı zamanda, kiliseler kendilerini yönetim şekillerine adapte ederlerken, bir yandan da karşı ideolojilere adapte olmuşlardır. İmparatorluğun evrensel olduğu (ya da öyle görüldüğü) dönemde, tüm Avrupa'yı kapsayan, ulusal farklılıkları aşan, evrensel bir Hıristiyanlık anlamına gelen Batı'daki kilise vurgusu da ilgi çekicidir. Daha sonrasında, Batının uluslara ayrılmasıyla birlikte kilise de ulusal olmuştur. Joan of Arc, bir erken dönem ulusalcı Hıristiyandır." 16. yüzyıldan sonra artık savaşlar ulusal olmaya başladı ve kilise de daima kendi devletini destekledi. Bu, inanmayanlara karşı büyük bir aşağılama ve inananlar için de ciddi bir skandal olan *Gott mit uns'a** yol açtı. İki ulus birbiriyle savaşırken, her ikisi de *İncil* öğretilerini inanılmaz biçimde değiştirerek, sanki onlar *İbrani İncili'ndeki* seçilmiş insanlarmış ya da bu savaş bir din savaşımıymış ve politik düşman da Şeytanmış gibi, Tanrının onların tarafında olduğundan emindiler.

Nihayetinde, Hıristiyanlar ya da kiliseler hanesindeki şiddet manifestolarına bir de sapkınların katledilmesini -burada yine kilisenin temsil ettiği şaşmaz, mutlak harici doğru düşüncesine geri dönüyoruz- ve Engizisyonu eklemeliyiz. Bu noktada, meseleyi anlamak için son derece dikkatli olmak gerekiyor. Katı

19 Sıradışı bir kadın olan Jeanne d'Arc'a hayranlığım sonsuzdur. Ancak, eğer Franco-tngiliz rejimine mahkum edilmiş olsaydı tarihin gidişatı çok daha baside indirgenebilirdi.

* Tanrı bizimledir. (Alm.)

haliyle Engizisyon 13. yüzyılda (1229) sapkınlara (Cathari ve Albigenes) ve daha sonra 14. yüzyılda da büyücülere²⁰ karşı savaşmak için kuruldu. Genellikle söylenenin aksine, çok sayıda idam ya da kıyım yaşanmamıştır. Tek önemli örnek Cathari örneğidir. Doktora öğrencilerimden, Güneybatı Fransa'daki (Bayonne, Toulouse ve Bordeaux) Engizisyon kayıtlarını araştırmalarını istemiştim; çoğunluğu, yılda ortalama altı ya da yedi cezalandırma buldu. Öte yandan, Engizisyon, düşünceyi tek elde denetleme ve ötekilerde mutlak korku yaratma (anonimlik ve prosedürün gizliliğinden dolayı vb.) anlamına geliyordu. Varlığı yetiyordu. Ancak daha sonra, bu politik gücün bir enstrümanı olduğunda iş bütünüyle değişti. 16. yüzyılda kimi krallıklar Engizisyonu devraldı ve bu onların elinde korkunç bir alete dönüştü. Bu nerede mi oldu? Portekiz'de, İspanya'da, Venedik'te bu ciddi bir politik silaha dönüştü ve salt korku salmak için değil, politik-dini nedenlerden ötürü ölüm cezaları vermek için kullanıldı. Hâlihazırda, Cathari olayında amaç, dinden öte politiktir. Cathari, çocuk yapmamak gerektiğini öğütlüyor, kimi krallar bunun nüfus oranında ciddi bir düşüşe neden olacağından korkuyordu.

Tüm bu açıklamalara karşın, anarşistlerin bu türden bir Hıristiyanlığa, kilisenin din adına giriştiği böylesi şiddet eylemlerine karşı durmakta haklı olduklarını tekrarlıyorum. Böyle, din ile gücün birbirine karıştığı durumlarda, dini reddetmekte haklılar. Bu noktaya odaklanmamız gerekmiyor olsa da, kilisenin ve insanları sömüren piskoposların servetinin de 19. yüzyılda

20 Başlarda kilisenin büyücülere kuşkucu bir biçimde yaklaştığı genellikle bilinmeyen bir gerçektir. 4. ile 10. yüzyıl arasında geçen metinler, bölge rahiplerinin büyü ve büyücülüğün olmadığı inancını öğretmekle yükümlü olduklarını gösteriyor! Büyücü ve cadıların cezalandırılması ise 13. yüzyıl ve özellikle de veba gibi hastalıklardan ölenlerin sayısının ciddi rakamlara ulaştığı 14. yüzyılda başlar.

kilise ile kapitalist rejim arasındaki işbirliğinin de altını çizmek gerekiyor. Salt mutluluğun nasıl korkunç tanımlandığını hepimiz çok iyi biliyoruz: "Tanrı yoksulların yanındadır"; Marx, dini halkın afyonu olarak betimlemekte haklıydı. Bu dönemde kilise ne salık veriyorsa Hıristiyanlık tam olarak oydu.

Sonuç olarak, iki şeyi daha belirteceğim. İlk olarak, durum artık çok daha iyi ve açık bir hale geldi; kiliselerin artık eskisi gibi gücü yok, artık otoriteler ile aralarında bağ yok ve artık daha az üyeye sahipler. Kendi çıkarları için kilisede yer alanların çoğu kiliseyi terk etti. ikincisi, anarşistler (ayrıca Marksistler ve özgür düşünürler vb.) tarafından Hıristiyanlığa ve kiliselere yöneltilen suçlamaların; gerçek şu ki, Hıristiyanların *İncil'e* ait ve evangelik iletileri daha iyi anlayabilmeleri, eleştiriler ışığında kilise ile bağını yeniden düzenleyebilmeleri ve *İncil'i* daha iyi bir biçimde kavrayabilmeleri açısından bir nedeni olması gerekiyor.

Tarihsel ve ahlaki alanı terk etmeli ve şimdi artık anarşistlerin genel olarak dine ve özelde Hıristiyanlığa karşı yönelttiği metafizik saldırıların üzerinde durmalıyız. Dört etkili ve belirleyici reddiye var. Birincisi, doğal olarak şu slogana göğüs germeliyiz: Ne Tanrı ne Efendi. Politik, ekonomik ya da düşünsel bir efendi istemeyen anarşistler ne dini efendi, ne de bu dünyanın efendilerinin Tanrılarını istiyorlar. Bu meselenin özü açık ki Tanrı düşüncesidir.

Şurası kesin ki teoloji yüzyıllardır, Tanrının kendisinden önce hiçbir şeyin var olmadığı mutlak Efendi, efendilerin Efendisi, Yüce olduğundaki ısrarını sürdürmektedir. Bu nedenle, efendileri reddedenlerin Tanrıyı da reddetmesi yeterince mantıklıdır. Ayrıca, çok az sayıda kral ve lordun kaldığı 20. yüzyıl modern dünyasında bile Hıristiyanların hâlâ Tanrıdan yaradılı-

şın Kralı, isa'dan Lord olarak söz ediyor oldukları gerçeğini de atlamamalıyız. Ancak benim durduğum nokta böylesi bir Tanrı algısını reddediyor.

Bunun varolan zihniyetin tam da karşılığı olduğunun farkındayım. Burada, Tanrının dinsel bir görüntüsü olduğunun farkındayım. Pek çok *İncil* metninin Tanrıyı Kral ya da Lord olarak işaret ettiğinin farkındayım. Ancak, bu kabul, gerçekte *İncil'in* bize çok farklı bir Tanrı görüntüsü sunduğunu ileri sürüyor. Biz burada bu farklı görüntülerden yalnız birini inceleyeceğiz; her ne kadar yenileri ortaya çıkıyor ve şu sorulara yer veriyor olsa da: *İncil'deki* Tanrı, Kadiri Mutlak olsa da, pratikte bizimle ilgili olarak, her şeye yeten bütün gücünü, sıra dışı olarak kaydedilen özel örnekler (Nuh Tufanı, Babil Kulesi ya da Sodom ve Gomorra vb.) dışında kullanmıyor. Tanrının, öz-sınırlı, her şeye yeten gücü, kapris ya da eğlence amacıyla değil, kendi mevcudiyetine herhangi bir karşıtlık olabileceğinden doğrudur. Gücün ötesinde, Tanrının mevcudiyetinin baskın ve koşullu gerçeği sevgidir.

Bunu bize yalnız İsa da söylemiyor. Dikkatli okuduğumuz takdirde bütün *İbrani İncili de* bunu söylüyor. Tanrı kendini eğlendirmek için değil, sevgi olduğu için, kendisinden daha çok seveceği birini istediği için yaratır. Korkunç bir güç patlaması şeklinde ya da tek bir "Tanrı, 'ol' dedi" sözünü yaratmaz. Tanrı, gücünü salıvermez; ancak kendini yalnız kendi Sözüyle ifade eder. Bu, onun ta en başından iletişimsel bir Tanrı olduğuna gösterir. Bunun tersine, eski Yakın Doğunun dini kozmogonisinde Tanrılar (Olympos'takiler dâhil) daima dalaşır, şiddet kullanarak vb. yaratırlar. İnsanın yaratılışında, ikinci hikâye (Yaratılış 2) insanı tanımlayan sözcüğü de gösterir, insanlığın birincil rolü Tanrının sevgisine karşılık veren olmaktır. Onlar sevmek için yaratılırlar ("Tanrının görüntüsü" denerek anlatı-

lan budur).

Tanrının bir diğer dikkat çekici görüntüsü de İlyas'ın çöldeki hikâyesinde verilir (1, Krallar 19). Kırk günlük bunaltıcı yalnızlığın ardından, İlyas bir dizi şiddet olayıyla karşılaşır: korkunç bir yangın, bir fırtına ve bir deprem. Ancak, her seferinde metin bize Tanrının yangında, fırtınada ya da depremde olmadığını anlatır. Nihayetinde, şefkatli bir ses (A. Chouraqui çevirisiyle, "yiten bir sessizliğin sesi") gelir; ardından İlyas yere serilir ve gömleğiyle yüzünü örter; çünkü Tanrı bu "sabit alçak sesin" içindedir.

Tanrının insanlarıyla üzgün bir tonda, fakat tehdit etmeksizin konuştuğunu doğrulayan çok sayıda peygamber sözü vardır. (İnsanlarım! Ne yaptım da benden yüz çevirdiniz?) Tanrı kendisini güç yoluyla gösterirken dahi, büyük teologun (Kari Barth) getirdiği tanım üzere insaniyeti asla yok değildir. Bu nedenle, Sina hikâyesinde dağ, gök gürültüsü ve şimşeklerle kuşatılmıştır, insanlar korku içindedir. Ancak, Musa yine de dağa tırmanır ve Mısır'dan Çıkış 33'teki hikâyede anlatıldığı üzere, Tanrıyla iki arkadaş gibi yüz yüze konuşur. Dolayısıyla, Tanrının gücü ne olursa olsun, ilk görünüşü, asla mutlak Efendi ya da Her şeye Kadir değildir. Tanrı, kendisini bizim insan düzeyimize koyan ve sınırlayandır. Bir monarşinin (Roma ya da 16.-17. yüzyıllar olması fark etmez) etkisi altında kalan teologlar, onun sadece her şeye kadir oluşunu taklit etmede ısrar ederek, yanlış olanı yapmışlardır. Şüphesiz ki kimi zaman, tam donanımlı bir devletle karşı karşıya kaldığımızda, diktatöre dönüp kendisinden daha güçlü Tanrının olduğunu, Tanrının gerçekte (Musa'nın Firavuna dediği gibi) kralların Kralı olduğunu söylemeliyiz. Katiller tiranları öldürürken, tiranlar kendilerinin Tanrı olup olmadıklarını görürler. Ancak, en önemlisi, *İncil'deki* Tanrının

gerçek yüzünün sevgi olduğudur. Bu noktada da anarşistlerin şöyle bir formülden çok da mutlu olacaklarına inanmıyorum: Ne sevgi ne efendi.

Anarşistlerin Hıristiyanlığa yönelik büyük suçlamalarından bir ikincisi, çok bildik ikilemden biri olan, Tanrının her şeyi önceden görebilme konusudur; şayet "kader" varsa, bu insanın tüm özgürlüğünü yok eder. Yine burada da Yunan felsefesinden gelen ve klasik teologlar tarafından ciddi ölçüde propagandası yapılan bir Tanrı düşüncesi gerçeğiyle karşı karşıyayız. Yunan düşüncesinin temelinde, hepimizin bildiği gibi, Hıristiyan Tanrı pek çok sığfata sahiptir: her şeye gücü yeten, önceden bilen, erişilmez, eşsiz, sonsuz vb. Doğrudan *İncil*'den neyin alındığını tartışmıyorum; örneğin, sonsuzluğun ne olduğuna dair bir algımız olmasa da, Tanrı sonsuzdur. Öte yandan, benim iddia ettiğim, iyi bir *İncil* anlayışından öte, insan düşünce ve mantığına bağlı bir Tanrı temsili ya da görüntüsü oluşturduğumuzdur. *İncil*'in belirleyici içeriği, daima, Tanrıyı asla bilemeyeceğimiz, onun bir görüntüsünü oluşturamayacağımız, onun ne olduğunu inceleyemeyeceğimiz üzerinedir. Negatif teoloji adı verilen -Tanrının ne olduğunu bilmemek konusunda ancak ne olmadığını söyleyen, örneğin, ne para ne ağaç Tanrıdır; ne bir tohum ne de güneş Tanrıdır diyen- bu dalı yalnızca ciddi teologlar kritik etmiştir. Tanrıya dair olumlu herhangi bir şey söyleyemeyiz. (Yukarıda Tanrının sevgi olduğunu söyledim ki bu *İncil*'e ait olumlu bir açıklamadır; ancak sevgi bir "varlık" değildir.) İşte Mısır'dan Çıkış 3:14'te Tanrının Musa'ya ifade ettiği budur: "Ben, benim." İbrani terimleri farklı anlamlara gelebiliyor, dolayısıyla bu ifadenin türevleri de olasıdır: "Ben, ben olanım", "Ben, ben olduğumu söyleyebilenim" (kimi diğer metinlerde böyle geçer), "Ben, olacağım benim", "Ben, olacak olduğumum" ya da

"Ben, olacak olduğum olacağım". Kari Barth'ın belirttiği gibi, Tanrı kendini bize Bilinmez olarak gösterir. Bu nedenle. Tanrıya atfettiğimiz özellikler insan mantığından ve hayal gücünden ibarettir. Belki de Tanrının Ölümü teolojilerinin büyük hüneri, Tanrıyı öldürmek değil, bizim oluşturduğumuz Tanrı görüntülerini yok etmektir. Şüphesiz ki, 19. yüzyılın Nietzsche gibi büyük anarşistleri, yaşadıkları dönemdeki görüntülere karşıydılar. Bir Protestan teolog, bilimin bize, bir algı fenomenine ulaşmak için Tanrı hipotezlerine artık ihtiyacımız olmadığını öğrettiğini belirtir. Hıristiyan filozof Ricoeur sık sık Tanrı sorusunu ele alır. (örneğin, bir şeyi anlamadığımızda Tanrıya başvurmak vb.). Hatta, Tanrıyı anlaşılmayanları açıklayıcı bir Tanrı ya da evrenin oluşumunu açıklamak için yararlı bir hipotez olarak görmektedir. Ancak, biz artık basit ve kaçınılmaz *İncil* doğrusuna, Tanrının hiçbir dış amaca hizmet etmeyeceği gerçeğine dönüyoruz.²¹

İnsan, "o halde bu Tanrıyı neden koruyalım?" diye sorabilir. Neden, sadece faydası dokunan, kimi amaçlara hizmet eden bir Tanrıyı korumayalım? Bunu söylemek, en uç noktadaki bir faydacılığın ve modernizmin kanıtıdır! Tüm bu satırlar boyunca Tanrıyı faydalı kılmaya çalışmak çok ciddi bir hataydı. Tanrı böyle bir şey değilse, ortak bir görüş, yani kader ortaya koymaya ihtiyaç duyarız. Her şeyi önceden gören, düzenleyen, denetleyen bir güç düşüncesi, Hıristiyanlıkla en ufak alakası olmayan bir kuruntudur. *İncil'de* kader diye bir şey yoktur; yakarışı, hastalığı, serveti ya da mutluluğu dağıtan Tanrı yoktur. Tanrı, belli bir programa ayarlı çalışan muazzam bir bilgisayar mıdır? Böylesi bir düşünceyle *İncil'in* bir alakası yoktur. *İncil'de*, bizimle

21 Şüphesiz ki okur Yaratılış'ın ilk bölümlerinde her şeyin nasıl başladığının açıklandığını öne sürecektir. Ancak böyle değildir. Bu bölümlerin temel noktası bütünüyle farklıdır. Hahamların başlangıçlarla hiç ilgisi yoktur.

olan, yolumuzda bize eşlik eden bir Tanrı vardır. Bu Tanrı, kimi zaman müdahale eder; ancak kurulu yasalara ya da diktatörce kaprislere göre değil. Bunun nedenine daha sonra değineceğiz, inanıyorsam, nimeti Tanrının bir lütfü, talihsizliği Tanrının uyarısı ya da cezası olarak görürüm. Yine de temel mesele, nesnel bir Tanrı bilgisinin olmadığı anlaşılabilmektir. Nesnel bir biçimde, bir şeyin (özellikle de diğerleriyle ilişkili bir meselede) ilahi bir iyilik, bir değerininse ilahi cezalandırma olduğunu söyleyebilmem olası değildir. Bu bir inanç meselesidir, dolayısıyla öznelidir. Bu nedenle, birisi bana bir şey söylediğinde, belki de onda bir Tanrı Kelamı bularak, gerçekte ifade edilen sözcüklerden fazlasını duyabilirim. Tüm bunlar bir yanılsamadan mı ibaret? O halde neden öznel olan bir yanılsama olsun? Yüzlerce yıllık deneyim bunun tersini gösteriyor.

Hıristiyanların uydurduğu yanlış Tanrı görüntülerinin izini sürmeye devam edelim. Şayet kader popüler ise, ilk neden olan Tanrıyı (bilimsel durumsalcılık temelinde) bilginler keşfetmişlerdir. Doğaldır ki bu metafizik açıdan sürdürülebilir, ancak bu *İncil* açısından olası değildir. Bunun temel nedeni şudur: ilk neden olan Tanrı, mutlak bir mekanik sisteme bağlıdır; öte yandan, *İncil'deki* Tanrı portresi değişken ve geçişkendir. Nedeniz görünebilen kararlar alabilir. O özgür bir Tanrıdır. Kierkegaard'ın belirttiği gibi, o en mükemmel surette koşulsuzdur. Bir nedenler piramidinin tepesinde oturamaz. Bu bizi daha temel bir noktaya götürüyor.

Yaratılış, altı günlük bir yaratımı betimler. (Doğaldır ki yirmi dört saatten ibaret günleri düşünmemek durumundayız.) Yaratım altıncı gün biter. Tanrı, her şeyin kusursuz olduğunu görür. Daha sonra, yedinci gün dinlenir. Ancak, tüm insanlık tarihi bunun neresindedir? Tek olası yanıt, bunun yedinci gün-

de geçtiğidir.²² Tanrı dinlenmeye çekilir ve insan ırkı, tarihine başlar. Bu, yaratımda özel bir yerdir. Yaratım, kendi düzen ve işleyiş yasalarına sahiptir. İnsanlığın bunda kendi rolü vardır. Bu belli bir sorumluluktur. Gerçek şu ki, Tanrıya itaat etmemek, yani ondan uzaklaşmak bu durumu hiçbir biçimde değiştirmez. Tanrı yeniden başlamaz. Doğrudan eylemler için dinlenmesini bırakmaz. Dünyanın düzeni aynı kalır. Ancak, yukarıda belirttiğimizi unutmamalıyız. Tanrı bu yaratığı sevmeye devam eder ve bu yaratık tarafından sevimliyi bekler. O, Sözdür ve bu yaratıkla konuşmayı devam ettirmeyi arzular. Ayrıca, kimi zaman dinlenmeyi bırakır. *İncil'deki* çok sayıda metin buna vurgu yapar. İbraniler'de ve Vahiy'de o büyük vaat, yeniden dinlenmeyi dile getirir. Tanrı dinlenme yerini yeniden bulacak ve biz de Tanrının bu dinlenme yerine gireceğiz.

Kimi zaman, Tanrı dinlenmeyi bırakır, insanlığın durumu çaresiz bir hal aldığında, Tanrı, bir kurtarma planı hazırlar. Biz insanlar planın içinde olduğumuzdan, bu her zaman başarıyla sonuçlanmaz; başarısız olabilir. Bunun pek çok örneği var. Yine, insanlığın diğerleriyle ilişkilerindeki acizliği o denli dayanılmaz hale gelir ki Tanrı dinlenmeyi bırakır ve müdahale etmek durumunda kalır (ancak belirttiğim gibi, asla şaşkırtıcı mucizelerle değil) ve kötünün cezalandırıldığı (bu diğerleri tarafından yapılsa da, onlara o güç Tanrı tarafından verilir) bir düzeni yeniden kurar. Geleneksel Tanrı algısına alışık olduğumuzdandır ki, insanlık tarihinin Tanrının tarihiyle birleşmesi anlaşılması en zor olan yerdir.

Bu, bizi merkez bir düşünceye götürür. Evrensel bir Komutan olmasının çok ötesinde, *İncil'deki* Tanrı, tüm kurtarıcıların üstündedir.²³ Genellikle bilinmeyen bir gerçek de, Yaratılış'ın ger-

22 Tam açıklama için *Ce que je crois* kitabıma bakınız.

23 *Ethique de la liberté*, 3 cilt. (Geneva: Labor et Fides, 1975-1984)

çekte *İncil'in* ilk kitabı olmadığıdır. Yahudiler, Mısır'dan Çıkış'ı temel kitap olarak görürler. Onlar Tanrıyı öncelikle evrensel Yaratıcı olarak değil, kendilerinin kurtarıcısı olarak görürler. Şu ifade etkileyicidir: "Sizi Mısır'dan, köle olduğunuz ülkeden çıkardım" (Mısır'dan Çıkış: 13:14; 20:2). İbranice'de Mısır'ın karşılığı *Mitsraim'dir* ve bu sözcük "iki misli ıstırap" anlamına gelir; hahamlar bunu yaşarken çekilen ıstırap ve ölürken çekilen ıstırap olarak açıklıyorlar, *İncil'deki* Tanrı hepimizi tüm köleliklerden, yaşarken Ve ölürken çekilen ıstıraplardan kurtarandır. Her müdahalesi bize yeniden özgürlük havası vermek içindir. Bedeli ağırdır. Tanrı bu görevi insanlara verdiğinde, insanlar ilk başta korkar ve bu görevi reddederler; Alphonse Maillot'un *İncil'deki* Tanrının ne kadar da mizah dolu olduğunu gösterdiği Tanrının Pedagojisinde buna dair çok sayıda örnek buluruz.

Ancak, neden özgürlük? Tanrının sevgi olduğunu ve bu sevgiye yanıt verecek olanın insanlar olduğunu kabul ettiğimizde, bunun son derece basit bir açıklaması var. Sevgi dayatılmaz, emredilemez. O, zorunlu bir biçimde özgürdür. Şayet Tanrı özgürleştiriyorsa, onu bilmemizi ve sevmemizi beklediğinden, ümit ettiğindedir. Bunu bizi korkutarak yaptıramaz.

insanların reddiyeler sunabileceklerinin farkındayım. Bu Tanrı, On Emir'den önce de Yahudi halkına yüzlerce emir veren Tanrı değil mi? O halde, nasıl olur da Tanrının bizim üzerimizde baskıcı bir güç oluşturmadığını söyleyebiliriz. İnsan hakları hükümlerinin dengi olan bu emirleri oluşturabilmemiz ve onlardan görev ve zorunluluklar çıkarmamız beni her zaman şaşırtmıştır. Bunlara bütünüyle farklı bir noktadan bakmamız gerekiyor. İlk olarak, bu emirler Tanrının yaşam ile ölüm arasına çizdiği sınırdır. Öldürülmemek istiyorsanız, yapacağınız en iyi şey öldürmemek olacaktır. Ancak, bir cinayet işlerseniz, en so-

nunda sizin de ölmeniz neredeyse kesindir. (Bu noktada bireysel şiddet ile savaş arasında hiçbir fark yoktur!) Kılıç çeken kılıçla ölür. Bu bütün emirler için geçerlidir. Onlara uyduğun takdirde, yaşamın koruma altındadır. Onları çiğnersen, bir riskler, tehlikeler dünyasına girmiş olursun. "Bak, iyiyi ve hayatı, kötüyü ve ölümü önünüze sundum, iyiyi seçin ki [I, Tanrı sana bunu öğütüyor, senden bunu diliyor], yaşayasınız." (Yasanın Tekrarı 30:19). ikincisi, bu emirler bir buyruktan öte bir vaattir. Öldürmeyeceksin demek, aynı zamanda, öldürmek zorunda değilsin anlamına da gelir. Tanrı, öldürmeme olanağının olacağını vaat eder.

Hıristiyan inancının ilgilendiği şekliyle, Tanrının kurtarıcı eylemi İsa Mesih'te tamamlanır. Bu özgürlükte en ısrarcı olan Pavlus'dur. Özgürlük onun Korintliler'e Mektuplarının temasıdır. Özgürlük için özgür kaldık. Özgür kılındık ki bir daha hiçbir şeyin kölesi olmayalım. Her şey meşru, ancak her şey çare değil. James de Tanrının yasasının özgürlük yasası olduğunu söyler. Şaşırtıcı bir biçimde, Pavlus, yemekler ya da yaşam şekli üzerine hükümlere yer bulamaz. Böylesi hükümler, der, zekâ göstergesidir ancak bunlar insan emirleridir, Tanrının emirleri değil. Bu türden metinleri okuduğumuzda, kiliselerin nasıl da bunları tersine kullandığını, ahlaki hükümleri kümelediğini ve üyelerine kul ve hatta çocuk gibi davrandığını anlamakta zorlanıyoruz.

Biz bu nedenle özgür kılındık. Sorumluluklarımızı üstlenmeliyiz. Ancak yine de Tanrı eyler, ilahi müdahaleler ve ilahi emirler vardır. O halde, bunu nasıl anlamamız gerekiyor? Benim başlangıç noktam, Tanrının emirlerinin daima bireyleri işaret ettiği yönündedir. Tanrı şu ya da bu kişiyi özel bir şeyler yapması için seçer. Bu, genel yasayla ilgili bir durum değildir. Dü-

zeni genellemek gibi bir hakkımız yoktur. En önemlisi, bundan ders çıkarabiliriz. Bu nedenle, İsa, zengin genç kural koyuculara tüm mal-mülklerini satmalarını, yoksullara vermelerini ve onun izinden gitmelerini söyler. Bu emri genelleştirmemeliyiz. Bundan tüm Hıristiyanların mal-mülklerini satmaları gerektiğini çıkarmamalıyız. Ne var ki bu söz, hepimizi zenginlere karşı cephe alma noktasına götürmek için kullanılıyor. Hıristiyan bireyler, şayet bilinci ona bunu dikte ediyorsa, bu emri özel olarak, kendilerini işaret ediyor gibi alabilirler. Öte yandan, buradaki temel mesele, bir ilahi-beşeri diyalektikle karşı karşıya olduğumuzu görebilmektir. Bizler dilediğimizi eylemekte özgürüz ve eylemlerimizden de yine bizler sorumluyuz. Bunun ardından iki eylem örtüşür ya da birbirine karşıtlasın Tanrı her şeyi eylemez. O, yol gösterir ya da emir verir; ancak bizi asla farklı bir şey yapmaktan alıkoymaz. En nihayetinde -şaşırtıcı bir durum- istediği gibi davranmasak bile bizi onayabilir. (Eyüp'ün sıra dışı isteğini ve Tanrının kendisini yanlış, Eyüp'ü haklı bulduğunu anımsayalım.) Başka bir anlatımla *İncil'deki* Tanrı ne bir makinedir, ne de mantık yürütemeyen, belli bir programa göre işleyen bir bilgisayardır. Ne de bizi yaratan Tanrının gözünde, bizler, onun aldığı kararları uygulamak zorunda olan robotlarız.

Bu, bizi, anarşistlerin (benim bildiğim kadarıyla) Tanrıya dair son ve büyük retlerine götürür. Bu, o çok bildik ikilemden oluşuyor: Tanrı ya her şeye, dolayısıyla dünyadaki tüm kötülüklere de kadirdir ve iyi değildir (çünkü her şey ondan olmuştur); ya da Tanrı iyidir ancak her şeye kadir değildir ve dünyadaki kötülükleri engelleyemiyordur. Söylediklerimin yanıtı kolaylaştıracağına inanıyorum, ilk olarak, kötülüğün daha üst bir gücün yani İblisin, şeytanın vb. ürünü olmadığını açıklığa kavuşturalım. Bu noktada, elimizde gerçekler değil, mitsel temsiller

var. Terimler İbranice ve Yunancadaki genel sözcükler; uygun adlar değil. Mephistopheles [Şeytan. (Ç.N.)] *İncil'den* bir figür değil, mitolojik bir karakter. İnsanlar arasında ayrıma yol açan her olay (sevginin karşıtı olan) şeytandır, iblis suçludur; çünkü insanları birbirlerine karşı suç işlemeye sevk eder. Kötülük bizden iki misli çıkar; hem kendimize hem de diğerlerine karşı hata yapar ve komşularımıza, doğaya vb. zarar veririz. İyi Tanrı ve kötü Tanrı türünden bir ikilik yoktur. Burada söz konu olan, kötü varlık değil, kötü güçlerdir. Kötü biri, yanlış düşünsel sorular sorar. Bu büyük şeytan, dünyayı felakete sürükleyen güçtür. Ancak *İncil'e* göre, sorun biziz, biz kendimiz.

Gördüğümüz gibi, Tanrının bizden istediği ona sevgiyle dönmemizdir. Ardından yine bizi özgürleştirmek için müdahale eder. Özgür olarak biz kendimiz karar veririz. Hata yapabilir, yaralanabiliriz. Tanrının isteklerinin tam tersini yapabiliriz. Tanrı iyiyi ister; ancak bizi tam tersini yapıp yapmamak konusunda özgür bırakır. Bırakmayıp Kadiri Mutlak olarak, otomatik olarak bize iyiyi yaptırsaydı, insan yaşamının hiçbir anlamı olmazdı. Onun elindeki robotlar, kendi yaptığı oyuncaklardan ibaret olurduk (ama neden?). Böyle bir durumda, yaptığımız hiçbir şeyden sorumlu olmazdık, dolayısıyla da iyi ya da kötü bir şey yapmamızın hiçbir önemi kalmazdı. "Şeyler" şüphesiz ki günahsızdırlar. O zaman, ne savaşlar, katiller ne de diktatörler vb. olurdu. Hiç bilgisayar olmazdı! Ya doğal afetler? Kıyamet? Bu açık bir biçimde bilinmezlikler açısından en güç nokta olurdu. *İncil'in* açıklamasına göre ise, yaratım bir bütün olarak gerçekleştiği, en küçük zerresine kadar her bir parça birbirine bağlı olduğu (günümüzün en gelişmiş fizikbilimcileri artık bunu kabul ediyorlar) ve bu yaratımda insanlık hükümdar olduğu, yaratımda sorumlulukları olduğu içindir ki rolü Tanrı sevgisi taşımaktır; insanlık Tanrıdan uzaklaştığında tüm yaratım ka-

rıştır. Şu halde, yaratımın temel kısmı onun kendi otonomunun hacminin belirlenmesi ve kendi işleyişinin sağlanması olmuş, el değmemiş hiçbir şey kalmamıştır. Sonuç hüsrandır. Yine de kozmostaki düzenin kuralları ve madde kalmış; insan bedeni sakınılmıştır. Kaosa geri dönüş yoktur. Öte yandan, insan yaşamı gibi, evren de şimdi kazalar, yaralarla karşı karşıyadır. İnsanlık, içinde bulunduğu halde ondan koparken bu kaçınılmaz olandır.

Son olarak,'felaket diye tanımladığımız olaylar yalnızca bizim için ve bizimle ilgilidir. Çığ, deprem ya da sel kendi içlerinde kötü değildirler. Doğaya özel bir zarar vermezler. Fizik ya da kimya yasalarının basit ifadesiyle onları harekete geçiren biziz. Onlar sadece biz oradaysak ya da felaket dediğimiz doğal değişikliklerden zarar gördüğümüzde kötüdür. Belirttiğimiz gibi, Tanrı buna karışmaz. Ondan uzaklaşan bizler oradayız diye, doğa yasalarının işleyişini değiştirmez! O sadece Hıristiyanların mucize olarak tanımladıkları ayrık durumlarda araya girer. İsrarla yinelemeliyiz ki bir mucizenin maddesel gerçekliğinin, *İncil* bakış açısında önemli bir yeri yoktur, önemli olan, onda bulduğumuz mana ve özellikle de Tanrı; koruyarak, iyileştirerek bunu gösterirken, Tanrıyla ilişkinin yeniden kuruluşunun imzası olmasıdır. Mucize garip değildir. Aynı zamanda, çok ender ve ayrıkıdır. Bu nedenle, örneğin, çocuk İsa'yla ilişkilendirilen tüm mucizeleri (topraktan kuşlar yapıp onlara nefes vererek uçurması vb.) reddediyorum. Daha sonraki dönem metinlerinde geçen bu türden mucizeler, saçma buluntulardan başka bir amaca hizmet etmez. İsa'nın kendisi de asla insanları şaşırtmak için ya da kendisini Tanrının Oğlu olarak görsünler diye mucizeler yaratmamıştır. Bunu kesin bir dille reddetmiştir. Son olarak, çok bilinen (Meryem ya da meleklerin) hayaletle-

rini de reddediyorum; bunların Tanrının eylemleri hakkında *İncil'in* bize öğrettikleriyle bir ilgisi yoktur.

Bunları söyledikten sonra, okurlarımı inandırmak gibi bir niyetim artık hiç olamaz. Tüm çabam, kendini ateist ya da şüpheci olarak görenlerin yanlış, hatalı nedenlerden değil de daha iyi nedenlerden hareket etmeleri için, soruları daha açık bir biçimde ortaya koymaktır. Marx ve Marksizm üzerine dönem dersleri verdiğim yıllarda (1947-1979), öğrencilerime daima öğretilen dürüst olmaya çalıştığımı, onları şu ya da bu şekilde inandırmanın yollarını aramadığımı; tek istediğimin Marksist olmaya ya da ona karşı olmaya karar verirken, bunu duygudan yoksun, belirsiz düşüncelerle ya da belli bir arka plana bağlı olarak değil, mutlak bir bilgiyle ve iyi nedenlerden ötürü yapmaları olduğunu anlatırdım. Şimdi bu cümleyi burada yineliyorum.

II.

*Anarşinin Kaynağı
Olarak İncil*

Şimdiki amacım, devlet ve otoriteler temelli bir öneri yapmaktan çok, daha anlayışlı bir istekle bizi anarşiye -düzensizlik değil, *an-arche*, otoritesiz, egemensiz anlamındaki anarşiye- yöneltten "naif" bir *İncil* okumasını göstermektir. Bizler her nerede düzensizlik görsek bunu doğrudan anarşiyle açıklarız. Bunun nedeni biz Batılıların toplumda düzenin ancak sağlam bir merkezi güç tarafından ve zor kullanarak (polis, ordu, propaganda) kurulabileceğini düşünüyor olmamızdır. Bu türden bir güce karşı durmak zorunlu bir biçimde düzensizlik anlamına gelir! Luther, örneğin, Köylülerin İsyanının düzensizliğinden o denli korkmuştu ki (köylü grupların kabul ettiği ve hemen gerçekleştirmek istediği Hıristiyan özgürlüğü vaazının sonucu olarak) ayaklanmayı bastırmaları için derhal prensleri aramıştı. Calvin, Uranlığın bile toplumsal düzensizlikten daha iyi olduğunu söyleyebilmiştir! Her ikisinin adını da (bir Protestan olarak) bana oldukça yakın oldukları için ve aynı zamanda *İncil'in* sadık okurlarının ve gerçek Hıristiyanların dahi kralların, prenslerin vb. gereksizliğini göremeyecek denli kör olabildiklerini göstermek amacıyla andım. Onlar dahi *İncil'i* sadece bu süzgeçten hareketle okuyabiliyorlar. Oysa, her rejim altında bireylerin devlet tarafından ezildiği gerçeğiyle yüzleşerek bu dev hayvana karşı koymak ve dolayısıyla *İncil'i* daha farklı bir gözle okumak durumundayız. Bildiğimiz gibi, *İncil* metinlerinde meşru otoritenin görüldüğü doğru. Ancak birazdan açıklayacağım üzere, ben otoriteyi olumlayan istisnai durumlar dışında metinlerin genel olarak anarşiye işaret ettiğine inanıyorum.

İbrani İncili

Mısır'dan kaçışın ardından, İbrani halkı ilkin karizmatik bir lider önderliğindeydi ve çölde geçen bu kırk yıl süresince gerçekten de (Mısır'dan Çıkış'taki kimi imalara rağmen) tek bir önemli örgütlenme olmadı. Daha sonrasında, Kenan Diyarını istila ve fetih için askeri bir lider, Joshua belirdi; ancak bu sadece kısa bir süreliğineydi. (Kimi bilginler İbrani halkının gerçekte tek orijinden küçük bir grup insan olup olmadıklarına kuşkuyla yaklaşmaktadırlar.) Halihazırda belki de Musa tarafından bir araya getirilen halk, klanlara ve kabilelere ayrılmıştı. On iki kabilenin her birinin kendi lideri vardı; ancak bunlar somut olarak çok zayıf bir otoriteye sahiptiler. Önemli bir karar alınması gerektiğinde, ilahi ilham için ritüel kurbanlar adanır, dualar edilir, bildik bir meclis toplanır ve son sözü söylerdi. Joshua'dan sonra, her kabile kararlaştırılmış, ancak büyük çoğunluğu tam anlamıyla fethedilememiş yerlerden kendi bölgelerini oluşturuyorlardı! Kabileler yerleşmeyi bitirdiklerinde, ilginç bir sistem kuruldu. Kabilelerin prensleri yoktu. Aristokrat olarak düşünelebilecek aileler ya yok edildiler ya da mağlup oldular. İsrail'in Tanrısı sadece ve sadece kendisinin İsrail'in lideri olabileceğini deklare etti. Yine de bu bir teokrasi değildi; Tanrının dünyada bir temsilcisi yoktu ve kararlar kabile meclisleri tarafından alınıyordu.

Buna tek istisna, büyük hezimetler, kıtlık, toplumsal düzensizlik ya da putperestlik ve pagan dinlere geri dönüşler gibi

felaketlerin yaşandığı durumlardı. Böyle anlarda Tanrı, hiçbir özel otoritesi bulunmayan, ancak bir savaşı kazanabilecek ya da halkı Tanrı yoluna geri döndürebilecek ve dolayısıyla krizi çözebilecek ilhamı verdiği bir erkeği ya da kadını seçerdi. Açık bir biçimde, "hâkimler"²⁴ görevlerini yerine getirdiklerinde, geri plana çekilir, yeniden halkın arasına karışılırdı. Bu, oldukça esnek bir sistemdi. Tanrı özellikle belli bir aileden ya da konumdan insanları seçmek durumunda değildi. Debora, Gidyon, Tola, Yair, Şimson krallardan daha kahindiler. Daimi bir güçleri yoktu. Tanrı tek başına mutlak otorite olarak görülürdü. Hâkimler kitabının sonundaki (21:25) önemli bir cümle şöyle der: "o dönem İsrail'de kral yoktu; herkes dilediğini yapıyordu." Bunun kanıtı dokuzuncu bölümde geçen Avimelek'in hikâyesinde bulunabilir.

Gidyon'un oğullarından biri, Tanrının buyruğu olmaksızın, İsrail'i kurtaran aileden biri olduğu için babasının görevini sürdürmek istedi. İşe tüm kardeşlerini katletmekle başladı. Ardından Şekem ve Millo (ya da Beytmillo) halklarını bir araya getirerek kendisini kral ilan etti. Kahin Yotham buna karşı çıktı ve insanlara ilginç bir hikaye anlattı: Bir gün ağaçlar kendilerine bir kral seçmek ve onu kendilerinin üzerinde tutmak için toplandılar. Zeytin ağacını seçtiler. Ancak, zeytin ağacı, kendisinin görevinin güzel yağ üretmek olduğunu söyleyerek onları reddetti. Bunun üzerine ağaçlar incir ağacını seçtiler, ancak ondan da benzer bir yanıt aldılar: "Diğer ağaçların üzerinde durmak için tatlılığımı ve güzel meyvelerimi mi bırakayım?" Ama ağaçlar bir kral istediler. Asmayı seçtiler, ancak o da ilk ikisi ile aynı yanıtı verdi. Daha sonra karaçalıya gittiler; karaçalı kabul etti ve kendisine itaatsizlik edenlerin yakılacağını belirtti. Avimelek'i

24 Bunlar bizim anladığımız şekliyle hâkim değil, halka adaletin nerede bulunduğunu ve ne olduğunu gösteren liderlerdir.

ifşa eden Yotham kaçmak zorunda kaldı. Avimelek üç yıl hüküm sürdü. Özgürlüğe alışkın olan israililer isyan etmeye başladılar. Bunlar baskı ve kıyımlarla son buldu. İsyancılara karşı kazandığı zaferlerin ardından, Avimelek bir kuleye yaklaştığında kuledeki bir kadın bir değirmen taşına üzerine attı ve Avimelek'in kafasını yarıdı. Ardından da sistem yeniden kuruldu.

Gerçek kraliyet gücü (merkezi ve birleşik güç) tarihi, 1. Samuel 'deki (8. bölüm) bildik hikaye ile başlayacaktır. Samuel o dönem hâkimdi. Ancak, meclistekiler ona bu politik sistem içerisinde yeterince kalmış olduğunu söylediler. Artık onlar da tıpkı diğer uluslar gibi bir kral istiyorlardı.²⁵ Bir kralın çok daha iyi bir askeri lider olacağını düşünüyorlardı. Samuel karşı çıktı ve Tanrıya yalvardı, israil'in Tanrısı ona şu yanıtı verdi: "Üzülme. Onlar seni değil Samuel, beni, Tanrıyı reddettiler. Onları Mısır'dan çıkardığım günden beri beni reddediyorlar, isteklerini kabul et, ancak onları neler olacağı konusunda uyar."²⁶ Böylelikle Samuel, israil halkının meclisine döndü ve kendisinden kral olmasını isteyenlere bunu kabul ettiğini bildirdi. Ancak bu kralın neler yapacağını da bilmeleri gerektiğini söyledi. Onların oğullarını alacak ve savaşı yapacaktı. Kızlarını da haremi ve ev işleri için alacaktı. Vergiler koyacak ve en güzel tarlalarını da alacaktı... Halk onun sözünü dinlemek istemedi. Bir kral istiyorlardı. Samuel, onları bu krala karşı gelebilecekleri konusunda uyardı. Ancak, yapılacak bir şey yoktu. Böylelikle, deli olduğu bilinen, her türlü şiddete başvuran ve sonunda Filistinlilere karşı savaşta ölen Saul kral olarak seçildi.

25 Burada merkezileşmiş devletin çekiciliğini görüyoruz. Aynı şey Batı modelini gören Afrika halklarının da devlet istemesiyle birlikte 1950 sonrası Afrikada da görülmüştür.

26 Bu tam da bir peygamberin ne yapması gerektiğini gösteriyor: geleceği kestirmek değil, ama seçtikleri yolda ısrar ederlerse neler olabileceği konusunda insanları uyararak.

İkinci kral, Davut büyük ün saldı. O, İsrail'in en muhteşem kralıydı. O daima model olarak alındı. Bir başka yerde de yazdığım üzere, o İsrail'in kralları arasında bir istisnaydı. Öyle ki Vernard Eller onu daha da uç noktaya taşımıştır.²⁷ Ona göre, Davut, anarşi anlamında oldukça iyi bir örnektir. Buna ilk neden, pasajlarından birinin (2. Samuel 12:7-9) Davut'un kendine ait hiçbir şeyinin olmadığını göstermesidir. Onun üzerinden böyle yapan Tanrının kendisidir. Zaferi, onun kendi hükümranlığına değil, yalnızca' Tanrının cömertliğinedir. Eller, Davut'un hükümranlığı süresince tüm yaptıklarının daha sonraki yüzyıllarda İsrail'in krallarına büyük felaketler getirdiğini belirtiyor. Burası oldukça önemli. (Fransa'da 14. Louis'nin tüm yaptıkları 18. yüzyılda politik hatalara ve böylelikle devrime yol açmıştı.) Ayrıca, İncil, Davut'un tüm hataları üzerinde ısrarla durmuştur: düşmanlarını öldürmesi, arzuladığı bir kadının kocasının ölümünü düzenlemek, hükümdarlığı süresince devam eden iç savaşlar vb. Davut ne suçsuz ne de muzaffer olarak gösterilmektedir.

Davut'un ardından, oğlu Süleyman geldi. Süleyman adil ve dürüsttü. Ancak, gücün başına geçtiğinde, diğerlerinin başına gelen onun da başına geldi. Yıkıcı vergiler koydu; mahvedercesine saraylar inşa etti ve 700 karısı oldu, ayrıca 300 de cariye aldı! İsrail'in Tanrısının yanı sıra diğer tanrılara da tapınmaya başladı. Tüm ülkeyi saran kaleler yaptı. Öldüğünde herkes ondan nefret ediyordu.

İsrail'in yaşlıları, Süleyman'ın oğluna tavsiyelerde bulundular; vergileri ve ağır boyunduruğu iyileştiren, daha özgürlükçü bir politikayı benimsetmeye çalıştılar. Ancak, Rehavam onları dinlemedi; halk yeniden toplandığında onlara şunu dedi: "Ba-

27 Bkz. Eller, *Christian Anarchy* (Grand Rapids: Eerdmans, 1987), s. 8-9.

bamın size yüklediği boyunduruğu ben daha ağır kılacağım; babam sizi kırbaçla hizaya getirdi; ben sizi akreple hizaya getireceğim." (Krallar 1 12:14) Halk ayaklandı. Maliyecisini taşıdılar. Davut'un soyundan gelenlere başkaldırdılar. Ayrışmalar ortaya çıktı. Yahuda'nın kabilesi Rehavam'a sadık kaldı. Diğer kabileler, Süleyman'ın eski bakanlarından biri olan Yarovam'ın etrafında toplandı.

Benim açımdan, bu hikâyenin tümü anlatılmaya değer; çünkü *İncil'in* "en büyük" krallara dahi ne kadar acımasız olduğunu gösteriyor. Bu kralların temsil ettiği bir devletin o dönemdeki muadillerine de aynı derecede acımasız olmuştur: bir ordu, hazine, yönetim, merkezileşme vb.

Ancak, bu bizim israil monarşisine dair söylemek durumunda olduğumuz şeylerin bütünü değil, şüphesiz. Hâlâ değinilmesi gereken iki önemli nokta daha var. ilki kısaca özetlenebilir, incil'deki metinlerde, "iyi" kralların daima israil'in düşmanlarına yenildiğini ve zaferler kazanan, sınırlarını genişleten "muhteşem" kralların aynı zamanda "kötü" olduklarını söyleyebiliriz, "iyi", adil oldukları, güce, zora başvurmadıkları ve israil'in gerçek Tanrısına tapındıkları anlamına; "Kötü" putperestliğe yöneldikleri, Tanrıyı reddettikleri, aynı zamanda adaletsiz ve kötücül oldukları anlamına geliyor. Temsil o denli sistematik ki kimi modern tarihibilimciler, metinlerin monarşi karşıtları ve partizanlar tarafından yazıldığını öne sürüyorlar. (Kayıtlarda temsillerin az ya da çok açık olduğu doğru.) Burada benim için şaşırtıcı olan, kralların hükümranlığındaki bir dönemde, metinlerin hahamlar ve halkın temsilcileri tarafından düzeltilmiş, basılmış, onaylanmış olmasıdır. Sansür ve denetlemeler yapılmış olmalı; ama tüm bunlar yazılanların dolaşımında olmasını engellemeyemedi. Kayıtlar yalnızca korunmamış, aynı zamanda

ilahi bir biçimde ilham kaynağı olarak da görülmüştür. Bu kayıtlar, kendisini kraliyet gücünün ve devletin düşmanı olarak temsil eden İsrail'in Tanrısının vahiyi olarak kabul edilmiştir. Bunlar kutsal metinlerdi, ilham alınan metinlerin vücuduna dahil edildiler (ancak yine de kilise kanunu yoktu). Sinagoglarda okundular (Ahab gibi kural koyucular açısından kraliyet karşıtı propaganda gibi görülmüş olsalar da). Tüm insanların mevcudiyetinde Tanrı Kelamı olarak yorumlandılar. İ.Ö. 8. yüzyıldan İ.ö. 4. yüzyıla değin, Yahudi halkın egemen düşüncesinin kanıtlarını sunan bu gerçek, benim için oldukça şaşırtıcıdır.

Ek olarak, aynı metinler ve tüm kehanet kabilinden kitaplar, politik olarak çok tuhaf bir fenomeni, yani her kral için bir peygamber olduğunu su yüzüne çıkarıyor. Peygamber, (örneğin Davut olayında) büyük çoğunlukla kraliyet eylemlerinin keskin bir eleştiricisiydi. O, Tanrıdan geldiğini ve Tanrının kelamını getirdiğini öne sürdü. Bu Kelam daima kraliyet gücünün karşısında oldu. Doğal olarak, peygamberler sıklıkla kovuldular, kaçtılar, hapse kondular, ölümle tehdit edildiler vb. Yine de bunlar hiçbir şeyi değiştirmediler. Onların yargıları gerçek kabul edildi. Ayrıca genellikle onların güç karşıtı olan yazıları halk tarafından korundu, Tanrının bir vahiyi olarak kabul edildi ve dinlendi. Bunların hiçbirinde bir kralın yardımı söz konusu değildi; hiçbiri kraliyet vekili değildi, hiçbiri "bütünlenmedi". Peygamberler, bugün bizim belirttiğimiz gibi, bir tür karşı güçtüler. Bu karşı güç, insanları değil, Tanrıyı temsil ediyordu. Putperest kralar dahi halkın inandığı bu Tanrı temsilcileri ile baş edemediler. Peygamberler, sürekli olarak kralların yanlış yolda olduklarından, yaptıklarının bir tür ilahi adalet olarak değerlendirilmesi gereken sonuçları olduğundan söz ettiler. Kimi zaman krallar, Tanrının adına konuştuğunu ve peygamber olduğunu iddia

eden diğerlerine dahi yalvardılar. Dolayısıyla, bir peygamberler savaşı vardı. Ancak, İshak ve Yeremya peygamberlerin koruduğu kayıtlar, her defasında gerçek peygamberlerin yanlışa karşı ayakta kaldığını göstermektedir. Burada yine geçmişteki garip fenomenle karşılaşılıyor. Kralların tarafında olan sahte peygamberlerin hiçbiri kutsal yazmalarda anılmamaktadır. Gerçek peygamberlerin mücadeleleri korundu; öte yandan, mantıksal açıdan kraliyet ailesinin onları bastırmak zorunda olduğu gerçeği de onların açıklamalarında Tanrı Kelamını bulduğumuzu gösteriyor. Benim gördüğüm, bu gerçeklerin devlet karşıtı bir his değilse dahi hayret verici bir biçimde mutlak kraliyet karşıtlığını açıkça gösteriyor oluşlarıdır.

İki etkeni daha eklemek durumundayız. İ.Ö. 4. yüzyılın sonuna doğru genellikle Ecclesiastes (ya da Qohelet) [Vaiz] olarak adlandırılan şaşkıncu bir kitapla karşılaşılıyor. Bu kitap politik güce ciddi biçimde meydan okumaktadır.²⁸ Bunu en zengin, en güçlü, muhteşem kral Süleyman'ın yazdığına inanılır. Ancak, Süleyman ta en baştan beri politik gücün boş, rüzgârın peşinden koşmak olduğunu öğrenir. Tüm kraliyet gücünü elinde bulundurmaktadır. Saraylar yapmış, sanatı geliştirmiştir. Ancak bunların ne bir anlamı vardır ne de bunlar politik gücün tek eleştirisidir. 3:16'da bize şöyle seslenir: "insanları yargılamak için kurulan sarayda günahkârlık her zaman bulunur ve adaleti ilan etmek için kurulan sarayda günahkârlık vardır." Yazar artık bizim bürokrasi (hiyerarşinin çocuğu) dediğimiz kötülüğün olduğunu da görebiliyor. "Eğer bir ilde yoksulun ezildiğini, yasaların ve adaletin ihlal edildiğini görürsen, hiç şaşırma; görevde olanın üstünde onu izleyen biri vardır ve daha yukarıda onlardan da üstünleri vardır." Metin ironik bir biçimde bitiyor:

28 Bkz. I. Ellul, *La Raison d'Etre, Le Seuil*.

"ülke tarafından onurlandırılan bir kral halkın yararınadır" (5:8-9). Sonrasında, tüm tahakkümlere öldürücü bir darbe gelir: "Bir insan bir insana kendisini biçare hissetsin diye efendilik eder" (8-9). Sonunda yine ironi: "Yattığın döşekten krala lanet okuma, zengine lanet okuma; havadaki kuş sesini taşıyor ya da başka kanatlı mahlûklar senin sözlerini söyler" (10-20). Yani, politik gücün her yerde kulağı vardır, yatak odanda bile; o yüzden şayet yaşamak istiyorsan ona kötü bir şey söyleme!

Sonuç olarak, Yahudi monarşisinin sonuna göz atmak durumundayız. Filistin Grekler tarafından fethedildi ve daha sonra Silifke krallığına eklendi (İ.Ö. 3. yüzyılın sonu). Ardından, İsrail'i ve özellikle de Kudüs'ü özgür kılmak amacıyla Maccabean ayaklanması başladı. Özgürlük savaşı oldukça uzun ve kanlıydı, ancak İ.Ö. 163'te zaferle sonuçlandı. Daha sonra çok sayıda politik parti, gücü ele geçirebilmek mücadelesine girişti. Yahudiler kolonyal bir diktatörlükten bir Yahudi diktatörlüğüne, yalnız yıkıcı değil, aynı zamanda saray içi çekişmeler (bir kral annesini aç bırakarak ölüme terk etti, bir diğeri öz kardeşlerini katletti vb.) tarafından belirlenen Hasmonean monarşisine geçtiler. Bu gelişmeler, dindar Yahudileri bu han soyuna düşman etti; insanlar bu soydan o denli öğrenir hale geldiler ki kendi İsraili krallarından kurtulabilmek için yabancı bir kralı tercih edecek noktaya geldiler. Bunda başarılı olamadılar; ancak, burada İ.Ö. 1. yüzyılda ortaya çıkan tüm politik güçlere duyulan düşmanlığın bir açıklamasını görebiliyoruz.

İsrail monarşisindeki çürümenin öyküsü bu kadarla kalmıyordu. İ.Ö. 65 yılında Romalılar Filistin'de sahneye çıktılar. Pompey*, Kudüs'ü kuşattı ve ardından teslim aldı. Daha sonra da korkunç bir kıyım yaşandı. Pompey, Roma Aristobulus'ta

* Julius Caesar'ın damadı, başarılı komutanı ve aynı zamanda baş muhalifi (Ç.N.)

zaferini kutlarken, son Hasmonean kralı tutsaklar arasındaydı. Daha sonra Yahudi ailelerin liderleri arasında iğrenç bir maüca-dele başladı. Tanrının yasası ve inanç birliği bu liderlerin gözün-de bir anlam ifade etmiyordu.

Caesar'ın himayesindekilerden birinin oğlu olan Hirodes, Romalılar tarafından Galile valiliğine atandı. Hirodes, katı bir politika benimsedi ve eşkıyalar dünyasına dönüşmüş düzeni ye-niden düzenledi. Baş eşkıya liderlerini ölümle cezalandırdı. (Po-litik otoriteye yönelik savaşı saldırılar daha cılız ve basit eylem-lere dönüştü.) Düşmanları onu "siyasi" mahkeme Sanhedrin'in (gerçekte hiçbir gücü ve yaptırımı yoktu) üstünde olmakla, bu mahkemenin yetkisini gasp etmekle, yaşam ve ölüm gücünü tek başına elinde bulundurmakla suçladılar. Romanın desteğini ar-kasında hisseden Hirodes, Sanhedrin'in korkak bedeni ona kar-şı harekete geçmeye cesaret etmeden önce, bu güvence ve kibrini ortaya koydu. Hirodes, ordusuyla birlikte Kudüs'e döndü; ancak babası yeni bir savaşa girişmesine engel oldu. Gücü daha da art-mıştı. İ.Ö. 37'de Roma'nın müttefiki olarak, Filistin'in gerçek kralı oldu. Bir vali kendisini yönetiyordu; ancak o valinin altın-da değildi. O doğrudan Roma prensine (yani bir sonraki krala) bağlıydı.

Böylesi bir güçle donanmış olarak oldukça ciddi bir politik eylemliliğe sahipti. Polis denetimi sistemiyle tüm ülke üzerinde sert bir idare yürütüyordu. Yeni bina yapımlarını da başlatmış-tı. Tüm kentleri Augustus (imparatorluğu Doğuda genişleten-lerden biri) şerefine inşa etti ve ayrıca muhteşem bir Augustus tapınağı yaptı. Kudüs'te güçlü istihkâmlar kurdu. İ.Ö. 20'de israil'in Tanrısı için yeni bir tapınak inşa etmeye başladı (gör-düğümüz üzere, eklektik biriydi). Meydanı, belki bugün bile görülebilecek, muazzam destek duvarlarla (bunlardan biri de

meşhur Ağlama Duvarı'dır) genişletti. Ayrıca, altın vb. madenlerle bezeli şatafatlı yapılar ortaya koydu. Bu nedenle, Muhteşem Hiroses diye bilinir oldu. Ancak bu inşa programını sadece ağır vergiler koyarak, insanları baskı altında tutarak ve hatta zorla çalıştırarak yürüttü. Onun ardından, ülkenin 150 yıllık bir iç savaş ve korkunç bir yıkım sürecine girdiğini unutmamalıyız. Ülke harabeye döndü ve sıklıkla kıtlık baş gösterir oldu. Tahmin edebileceğimiz üzere devletin yöntemi yine şiddet ve terördü. Hiroses'e dair tek gerçek, Roma'nın ve kralın müttefiki ve destekçisi olduğuydu.

Hiroses, İ.S. 4 yılında öldü ve çekişmeler silsilesi yeni iç savaşlara neden oldu. Bunun ardından Roma, Hiroses'in krallığının bir bölümünü zaptetti. Nihayetinde oğullarından biri, Hiroses Antipas, adeta günü kurtardı ve krallığın bir kısmını geri aldı. Antipas, bütünüyle çılgın suçlar ve sefahatten ibaret bir yönetim sürdü. Devamında olanları anlayabilmek için buranın altını iyi çizmeliyiz. İsrail halkı nasıl bir yandan (Yahudi krallığından daha az acımasız olan) Roma krallarına, diğer yandan Hiroseslerin gazabına tepki gösterdi? (Buradaki merak konusu, Daniel'in kitabı dışında, hiçbir yazmanın halk ve hahamlar tarafından ilahi ilham olarak kabul edilmediğidir. Baptist John'a değin başka peygamber yoktur.) Bulduğumuz iki tepkimedir. Birincisi şiddet. Bu değersiz han soyu ve Romalı istilacılar ülkeden kovulmalıydı. Dolayısıyla ülke, liderleri arasındaki kavgalarda sadece bir yem olamazdı. Ayrıca saraya ve Roma'ya karşı savaşan savaşçı çetelerin (daha sonra eşkıyalar olarak anılmaya başladılar) eylemleri bildik yöntemlerle sürüyordu: saldırılar, insanları katletme vb. Diğer tepkime, yani dindar insanların tepkimesi, bu korkunç durumdan bir tür geri çekilmeydi. Bu dindar insanlar, gayretli dini cemaatler kurdular; dünyevi meselelerden ka-

çındılar ve kendilerini yalnızca dua etmeye, tapınmaya adadılar. Bunlar arasında, vahye ait bir eğilim gelişti; bir yandan dünyanın sonuna dair kehanetlerde bulunmak (ki bu çok öncesinden bildirilmiştir: Olmaması gereken bir yerde duran perişanlığın iğrençliğini gördüğünde -Hasmonean ve Hirodesyen han soylarını daha iyi nasıl tarif edersin?); diğer yandan ise her şeyi yeniden düzene koymak ve Tanrının krallığını yeniden kurmak üzere gelecek olan Tanrının Mesihini beklemek.

Farklı yöntemleriyle birlikte, her iki tepkime de ne devlete ya da politik otoriteye ne de otoritenin düzenlenmesine değer vermiştir.

İsa

İsa doğduğunda genel durum buydu. Matta'nın İncil'inde İsa'ya ilişkin sözü edilen ilk olguyla artık pek ilgilenilmemektedir. Muhteşem Hirodes hâlâ baştaydı. Beythelem'de bir çocuğun doğduğunu öğrendi ve rivayetler bu çocuğun İsrail'in Mesihi olacağını söylüyordu. Hirodes, söz konusu çocuğun kendisine nasıl sorun yaratabileceğini fark etti ve Beythelem ve çevresindeki iki ve iki yaşın altındaki tüm erkek çocukların öldürülmesi emrini verdi. Bu bilginin tutarlılığı, benim amacım açısından gerekli değildir. Burada önemli olan, insanlar arasında yayılan ve ilk Hıristiyanların kabul ettikleri (bu insanların Yahudi olduklarını unutmamalıyız), kutsal gördükleri bir metne koydukları bir hikâyeye sahip olmamızdır. Bu, halkın Hirodes'e ve onun gücüne bakış açılarını açıkça gösteriyor. Bunun, İsa'nın daha sonraki davranışlarını etkilediğini söylemiyorum; ancak hiç şüphesiz çocukluğu üzerinde bir iz bırakmıştır.

Bu noktada vurgulamak istediğim, rivayet edilen olaylar silsilesinde İsa'nın tahakküm düşmanı olduğu değil, buna tenez-zül etmediği ve hiçbir otoriteyle uzlaşmadığıdır. Her durumda radikal biçimde meydan okumuştur. Onu yok etmek için, şiddet yöntemlerine başvurmamıştır. Son yıllarda, insanların düşündüğü üzere Romalıları yok eden bir gerilla İsa'dan sıkça söz ediliyor. Sanırım burada iki yanlış var. Edindiğimiz hiçbir bulgu, örneğin P. Cardonnel'in kulenin temizlendiği ve İsa'nın, silah stoku bulunan havarilerinden iki adet kılıç istediği iddialarını

desteklemiyor. Tek bir gerçek dahi bu teorinin nasıl imkânsız olduğunu göstermeye yetiyor. Havariler içinde şiddeti destekleyen bağnazlar (Simon ve Yahuda) da vardı; ancak aynı zamanda Romalılarla işbirliği yapanlar (Matta) ve birlikte iyi hareket eden iki grup daha vardı. İsa hiçbir zaman şiddete başvurmadı; şayet o bir savaşçı lideri idiyse, onun bir aptal olduğunu söyleyebiliriz. Seyahatlerinin, özellikle de son Kudüs yolculuğunun taktiksel hiçbir manası yoktur; bunlar kaçınılmaz biçimde yakalanmasına yol açmıştır.

Bir diğer ve aynı zamanda çok daha yaygın bir hata da tüm Yahudilerin kaçınılmaz olarak Romalı istilacıları defettiğidir. Hiç şüphesiz, *goyimlere* [Yahudi olmayan] karşı büyük bir nefret, istilacıları yok etmeye karşı büyük bir istek vardı. Romalılar tarafından gerçekleştirilen kısımlar elbette unutulmuyordu. Ancak, hepsi bu kadarla kalmıyordu. Ayrıca, vatansever Yahudiler, israil krallarının Romalılar tarafından atandığını ve onların desteği ile ayakta durduklarını da hatırlıyorlardı. Romalılara duyulan nefret, Hirodes'ten kurtulmak arzusuyla birleşiyordu. Essenes gibi dindar cemaatlerde dahi, politik hiçbir güce sahip olmayan Doğruluk Hocası gizemli bir kimsenin geleceği, geçici ve askeri bir güçle değil, ilahi bir güçle özgürlüğü getireceği yönünde bir umut olduğunu, dönemin belli başlı Yahudi yazmalarında da görebiliyoruz. Bu cemaatlerin anarşist bir umutları olduğunu söylemek cüretini gösterecek değilim; ancak, metinlerin büyük çoğunluğu buna işaret etmektedir.

Inciller, İsa'nın halka hizmet etmeye başladığı dönemdeki çekiciliğinin öyküsünü anlatıyor. Şeytan onu üç kere baştan çıkarmaya çalışıyor. Bu baştan çıkarmaların en önemlisi sonuncusudur (Matta'da). Düşman, İsa'yı çok yüksek bir dağa çıkarır ve ona bütün görkemiyle tüm dünya krallıklarını gösterir: "Yere

eğilip bana taparsan, bütün bunları sana vereceğim" (Matta 4:8-9), ya da "Tüm bu gücü ve bunların yönetimini sana vereceğim. Bunlar bana verildi ve ben de istediğim kişiye veririm. Benim önümde eğilirsen hepsi senin olacak" (Luka 4:6-7). Yazmaların doğruluğu ya da teolojik sorunlarla ilgilenmiyorum. Benim kaygım, yazarların bakış açılarıyla ve kişisel inançlarla birlikte bunların burada ifade edilmiş olmasıdır. Belki de iki incilin yukarıda sözü edilen nefretten etkilenen Yahudiler tarafından değil de görece Grek orijinli Hıristiyan topluluklarla birlikte yazılmış olma olasılığını vurgulamanın bir önemi yoktur. Bu metinlerdeki referans, böylelikle yalnız Hiroses monarşisine değil; genel olarak, tüm politik güçleredir ("dünyanın tüm krallıklarınadır"). Sıra dışı olan şey şudur: bu metinlere göre bütün güçler, bütün krallıkların bütün güçleri ve ihtiyaçları, politika ve politik otoritelerle birlikte şeytana aittir. Bütün bunlar ona aittir ve o bunları istediğine verir. Politik gücü elinde bulunduranlar bu gücü ondan almışlardır ve ona bağımlıdırlar. (Politik gücün meşruluğu üzerine yapılan onlarca teolojik tartışma içerisinde hiç kimsenin bu metinleri kanıt olarak öne sürmüyor oluşu şaşkınlık vericidir!) Bu gerçek, isa'nın şeytanın teklifini reddettiği gerçeğinden daha az önemli değildir. Isa, şeytana şunu demedi: "Bu doğru değil. Sen krallıklar ve devletler üzerinde güce sahip değilsin." Bu iddia ile karşı durmadı. O, güç teklifini reddetti; çünkü şeytan, kendisinden önünde eğilmesini ve ona tapmasını istedi. "Efendine, Tanrına tapacaksın, ona hizmet edeceksin, yalnız ona" (Matta 4:10) derken kastettiği tek şey buydu, isa'nın ilk havarileri ve ilk Hıristiyan nesli açısından politik otoriteler -ki bunlara devlet diyoruz- şeytan işidir ve o gücü elinde bulunduranlar, bunu şeytandan almışlardır, isa'nın yargılanmasına değinirken bunları aklımızda tutmalıyız.

Bir sonraki soru, buradaki referansın neden şeytan olduğu yönündedir. *Diabolos*, etimolojik olarak "bölen"dir (insan değil). Devlet ve politikanın tam da bu nedenle birincil nedeni bölmedir. Şeytanın referans alındığı yer burasıdır. Burada ilkel ve basit bir görüntü ya da keyfi bir tasarı ortaya koymuyoruz. Yaptığımız, asla dindışı olmayan, deneyimi ve yansımayı bir arada barındıran bir yargıdır. Bu yargının açık bir biçimde Hasmonean ve Hirodesyen hükümler ve ayaklanmalar, iç çekişmeler neticesinde insanların çektiği korkunç azaplardan da yararlandığı ortadadır. Öte yandan, ilk Hıristiyan neslin bütünü politik güce düşmandı ve bunu kurumsal yapısı ve türü ne olursa olsun kötücül kabul ediyordu.

Artık isa'nın kendi deyişlerini kayıt altına alan ve tüm olası asıllarını, yorumlarını içeren metinlere geldik. Burada erken Hıristiyan yorumlamalarına değil, isa'nın kendi konumuna (ki bu da şüphesiz erken Hıristiyan yorumlamalarının kaynağıdır) değineceğiz. Beş temel deyiş var.

Bunların ilki oldukça bildik bir deyiş: "Sezar'ın hakkı Sezar'a." (Markos 12:13). Bu hikâyeyi kısaca hatırlatalım, isa'nın düşmanları onu tuzağa düşürmeye çalışıyorlardı ve Hirodesyenler bir soru ortaya attılar, isa'nın aklına methiyeler düzerek kendisine sordular: "Sezar'a vergi vermek yasaya uygun mu, değil mi? Vermeli miyiz, vermemeli miyiz?" Sorunun kendisi yeterince açık. Metnin bize anlattığına göre, bunlar isa'yı kendi sözüyle tuzağa düşürmeye çalışıyorlardı. Böyle bir soru ortaya atmalarının nedeni, bunu daha önceden aralarında tartışmış olmalarıydı. Isa, Sezar'a düşmanlığıyla biliniyordu. Böyle bir soru sorup böylelikle isa'nın Romalıları suçladığını ve vergi verilmesi gerektiğini söylediğini yayabileceklerdi. Her zaman olduğu gibi Isa yine tuzağa düşmez ve onlara ironik bir yanıt verir:

"Bana bir dinar getirin, bakayım." Dinar gelir ve bu kez o bir soru sorar: "Bu resim, bu yazı kimin?" Bu, şüphesiz ki bir Roma parasıydı. Romalıların toplumu yekpare kılmada kullandığı iyi yöntemlerden biri de paralarının imparatorluk yoluyla dolaşıma sokuluyor olmasıydı. Hirodesyenler İsa'nın sorusunu yanıtladılar: "Sezar'ın." Bu noktada, Roma dünyasındaki bireylerin, tıpkı Batı Amerika'da 19. yüzyılda sığırların damgalanması gibi, sahibi oldukları malların üzerine işaret koyduklarını hatırlamak durumundayız..Bu işaret, mülkiyeti göstermenin tek yoludur. Roma imparatorluğunun karma yapısında bu, tüm mallara uygulanırdı. İnsanlar kendi işaretlerine, mühür, pul ya da imzalarına sahiptiler. Bu paranın üzerindeki Sezar'ın kafası bir dekorasyon ya da şeref işaretinden çok daha fazlasıydı. Bu işaretle, krallık içerisinde dolaşımda olan paraların tümünün Sezar'a ait olduğu gösteriliyordu. Parayı elinde tutan kimse onun sadece geçici sahibiydi. Asla bu bronz ya da gümüş paraların asıl sahibi değillerdi. Her imparator öldüğünde, suret değişiyordu. Sezar, biricik mal sahibiydi. Dolayısıyla, İsa'nın yanıtı basitti: "Sezar'ın hakkı Sezar'a." Paranın üzerinde onun suretini görüyorsunuz. O halde, para ona aittir. Ne zaman isterse, o zaman ona geri verin.

Bu yanıtla İsa, vergilerin yasal olduğunu söylemiyor. Romalılara itaat etmeyi salık vermiyor. Sadece kanıtlarla yüzleşiyor. Ancak, gerçek anlamda Sezar'a ait olan nedir? İsa'nın buna yanıtı oldukça mükemmel bir örnektir: Üstünde imzası olan ne varsa! Gücünün temeli ve sınırı da budur. Paralar, abideler ve belli kimi sunaklar. Hepsi bu. Sezar'ın hakkı Sezar'ın olsun. Vergi ödeyebilirsiniz. Tüm para Sezar'a ait olduğuna ve istediği zaman geri alabileceğine göre, bunu yapıp yapmanın bir önemi ya da manası yok. Vergi ödeyip ödememek temel bir soru değil;

aslına bakılırsa, gerçek bir politik soru dahi değil.

Öte yandan, Sezar'ın işaretinin bulunmadığı hiçbir şey ona ait değildir. Bunların tümü Tanrıya aittir.²⁹ Bu nokta vicdani retlerin doğduğu yerdir. Sezar'ın geriye kalan hiçbir şey üzerinde hakkı yoktur. İlkın, yaşamımız var. Sezar'ın yaşam ve ölüm üzerinde hiçbir hakkı yoktur. Sezar'ın insanları savaşa sürüklemek hakkı yoktur. Sezar'ın bir ülkeyi harap etmek, yakıp yıkmak hakkı yoktur. Sezar'ın mülkünün sınırı vardır. Tanrı adına, onun isteklerinin büyük çoğunluğuna karşı çıkabiliriz. İsa, onun söylediklerine karşı çıkmadıkları için, Hirodesyenlere karşıdır. Hirodesyenlerle birlikte bu soruyu ortaya atan Ferisiler de Yahudi'dir; ancak metnin bize anlattığı üzere, bunların bazıları dindar Yahudilerdi. Dolayısıyla, bunlar, geri kalan her şey Tanrıya ait olduğu için İsa'nın bu ifadesine muhalif çıkmadılar. İsa, aynı zamanda, İsrail'in kurtuluş mücadelesini politik bir mücadeleye dönüştürmek isteyen bağnazlara da dolaylı bir biçimde yanıt vermiş oluyordu. Onlara mücadelenin bir temeli olduğu gibi bir sınırının da olduğunu hatırlatıyordu.

İsa'nın politik otoriteler hakkındaki ikinci deyişi şaşkınlık verici bir tartışmada ortaya çıkar. Kudüs yolunda ona eşlik eden havarilerinden bazıları, buraya varıldığında İsa'nın gücü eline alacağını düşünüyordu. Krallara özgü kurallara geçtiğinde ona en yakın kim olacak tartışması yapıyorlardı (Matta 20:20-25). Zebedi'nin karısı, oğulları James ve John'u kastederek (ki İsa oğulları oldukça yakından tanıyordu!) bir isteği olduğunu belirtti. Emir ver, krallığında bu iki oğlumdan biri sağında biri solunda otursun. Burada, yine İsa'nın yaşadığı ortamdaki genel

29 Sıra dışı bir biçimde, J. J. Rousseau, ulusları ayıran iç bölünmeleri ortaya çıkaran Sezar'ın krallığı ve Tanrının krallığı antitezini kurarak bu deyişe saldırır. İnsanlığı öz çelişiklere götüren tüm kurumlar der, Rousseau, reddedilmelidir. Onun sonucu, dolayısıyla, devletin muhteşem bir "sivil din" efendisi olması, yani, bir devlet dinidir!

idrak noksanlığını görüyoruz. İsa, Kudüs yolundayken havarilerine, Kudüs'te kendisinin vahşice öldürüleceğini bildirmiştir. Böylelikle, onlara ilk olarak anlayıştan yoksun olduklarını söyledi. Ardından, ifadesini bizim için oldukça anlamlı olan şu sözlerle tamamladı: "Bilirsiniz ki ulusların liderleri onlara efendilik eder, ulusların ileri gelenleri ise onları köleleştirir. Sizin aranızda böyle olmayacak; aranızda büyük olmak isteyen diğerlerinin hizmetkârı olsun." Görüldüğü gibi, hiçbir sınır ya da ayırım yoktur. Hangi ulus ya da politik rejim olursa olsun, tüm ulus liderleri uluslara efendilik eder. Tiranlık olmayan bir politik güç yoktur. Bu, İsa açısından basit ve mutlaktır. Kural koyucuların ve büyük liderlerin olduğu bir yerde iyi politik güç diye bir şey söz konusu olamaz. Bu noktada bir kez daha güç soru kaynağı oluyor. Güç, bozar. Vaiz bölümünden alıntıların tersi yönde bir yankı yaptığını yakalayabiliriz. Ancak, İsa'nın isyanın ya da bu krallarla, muhteşem krallarla girişilen maddesel çekişmelerin avukatlığını yapmadığını belirtmeliyiz. O, soruyu geçersiz kılar ve sıklıkla üçüncü kişilere karşı çıkar: "Ancak siz... sizin aranızda böyle olmayacak." Bir başka deyişle, krallarla dövüşmek ile uğraşmayın. Bırakın yapsınlar. Böyle şeylerin olmayacağı, gücün, otoritenin ya da hiyerarşinin olmayacağı ayrıksı bir toplum oluşturun.³⁰ Onların toplumları içinde yaptıkları ve sizin değiştiremeyeceğiniz şeyleri yapmayın. Farklı bir yapı üzerinde, farklı bir toplum oluşturun.

Bu tavrı, apolitikleşmeden söz ettiği için eleştirebilirsiniz. Göreceğimiz üzere, bu, İsa'nın gerçekte tüm dünyayı içeren bir tavrıdır. Ancak bunun desosyalizasyon olmadığı ayırda olmalıyız. İsa bize toplumu terk edip çöle gitmemizi önermi-

30 Bu türden deyişleri okuyan bir kişi genellikle hayrete düşer; çünkü kilise kendi hiyerarşilerini, prenslerini ve piskoposlarını oluşturmak durumundadır.

yor. Onun salık verdiği, toplum içinde kalmamız ve onun içinde başka kuralları, başka yasaları olan cemaatler kurmamızdır. Bu, güç fenomenini değiştiremeyeceğimiz kanaatine yaslanır. Bu, kiliseden biri olduğumuz, siyaset arenasına çıktığımız ve politika üretmeye başladığımız durumları düşündüğümüzde, bir anlamıyla kehanettir. Güçle ilişki ve onun kendi otoritelerinin varlığı bunu anında çürütür. Son olarak, elbette politik güçten bağımsız cemaatler kurmanın İsa'nın döneminde görece kolay olabileceği, ancak günümüzde artık olası olmadığı öne sürülebilir. Bu gerçekliği olan bir itirazdır; ancak politikayla ilişkili olmanın daima diğerlerini fethetmek, onlar üzerinde güç egzersizi yapmak anlamına geleceği gerçeği, bizi ikna etmeyi başarabilir.

Değınmek istediğim üçüncü deyiş, yine vergilere ilişkin ve daha önce gördüğümüz aynı yargıyı güçlendirmeye yönelik. Matta 17:24'e bakacak olursak, "Kefarnahum'a geldiklerinde, yarım sikkelik vergiyi toplayanlar Petrus'a gelip "Öğretmeniniz yarım sikkelik vergisini ödemiyo mu?" diye sordular. Petrus, "Ödüyo" dedi. Petrus eve geldiğinde, İsa ona "Ne dersin Simon? Dünya kralları gümrük ya da vergiyi kimlerden alır? Kendi oğullarından mı, yoksa yabancılardan mı?" Petrus, "Yabancılardan" dedi. Bunun üzerine İsa, "O halde, oğullar muaftır" dedi. "Ama vergi toplayanları gücendirmeyelim; göle git ve oltanı at, tuttuğun ilk balığı al. Ağzını aç, bir sikke bulacaksın; bunu al ve ikimizin vergisi olarak onlara ver."

Doğal olarak, uzunca bir süre dikkatler "mucize" üzerinde odaklandı. İsa, tıpkı bir büyücü gibi para yapabiliyordu! Ancak, bu mucizenin gerçekte bu denli bir önemi yok. Tersine, İsa'nın mucizelerinin harikalardan bütünüyle farklı olduğunu hatırlayalım. O, sevgi ve merhamet göstergeleri biçiminde mucizeler

yaratır, insanlara yardım edebilmek için kimi sıra dışı mucizeler (örneğin fırtınayı dindirmek vb.) yaratır. Asla insanları şaşırtmak ya da gücünü ispatlamak ve hatta kutsal oğulluğuna inandırmak için mucize yaratmaz. Her istendiğinde mucize yaratmayı da reddeder. Şayet insanlar, bir mucize yarat ve biz de sana inanalım derse, bunu kesinlikle reddeder. (Çünkü inanç mucizelere bağlı değildir!) Dolayısıyla, buradaki mucize kavramıdır, kendi içredir. O halde bunun anlamı nedir?

İsa ilk olarak vergi borcu ödemediğini söyler. Yarım sikkelik vergi, tapınak vergisidir. Ancak, bu rahiplerin yararına değildir. Aynı zamanda, kral Hirodes adına toplanmaktadır. Dini amaçlar üzerinden empoze ediliyor olsa da kural koyucu tarafından alınıyordun İsa, yalnız bir Yahudi oğlu olmadığını, aynı zamanda Tanrının Oğlu olduğunu söyler. Dolayısıyla, bu dini vergiyi ödemek zorunda değildir. Öte yandan, böylesi önemsiz bir mesele yüzünden, yani vergi için gelen küçük insanları suçlamanın bir anlamı olmadığından, İsa, hakiri suçlamadı. Meseleyi alaycı bir duruma taşıdı, işte mucize buradadır. Zorla para toplama-yı dayatan güç sadece gülünçtür, dolayısıyla İsa gücün ne denli önemsiz olduğunu göstermek için saçma bir mucize gerçekleştirmiştir. Bu mucize, İsa, kral ve tapınak otoritelerinin vb. aralarındaki farkı bütünüyle ortaya koymaktadır. Bir balık -herhangi bir balık- tut; onun ağzında para bulacaksın. Yine İsa'nın tipik bir tavrını görüyoruz. Politik ve dini gücü değersiz kılıyor. Bunu onaylamanın ve itaat etmenin ancak ve ancak alaycı bir biçimde mümkün olabileceğini gösteriyor. İnsanlar yine bunun da o dönemde olası olduğunu ve fakat günümüzde olanaksız olduğunu öne sürebilirler. Aynı zamanda, otoriteleri karşısına alan ve çarmıha gerilmesine yol açan, bu türden küçük eylem-

lerin toplamıydı.

İsa'nın dördüncü deyişi, politik güçten öte şiddetle ilgilidir. Bu, o meşhur bildirişidir: "Kılıç çeken kılıçla ölür" (Matta 26:52). Bu deyişin başlangıcı bir zorluğu temsil eder. Luka'ya göre, İsa beklenmedik bir biçimde havarilerine kılıç satın almalarını söyler. Havarilerin iki kılıcı vardır, İsa onlara bunun yeterli olduğunu söyler! İsa'nın daha sonraki yorumları bu beklenmedik ifadeyi kısmen açıklar: "Yazılmış olan şu sözün yaşamımda yerini alması gerekiyor: 'O, suçlularla bir sayıldı.' " (Luka 22:36-37). Sadece iki kılıçla savaşmak düşüncesi gülünçtür. Öte yandan, İsa'nın bir eşkiya çetesinin lideri olduğu yönündeki suçlamayı haklı çıkarmak için iki kılıç yeterlidir. Burada İsa'nın bilinçli bir şekilde kehaneti yerine getirdiğinin altını çizmeliyiz. Şayet bunu yapmasaydı, deyişin bir manası olmazdı.

Ancak, şimdi biz, İsa'nın tutuklandığı anda sarfedilen önemli deyişe değinelim. Petrus efendisini savunmaya çalışıyordu. Muhafızlardan birini yaralamıştı. İsa ona durmasını söyledi ve bunu yaparken şiddet temelli her şeye dair mutlak bir yargı olan o ünlü sözleri sarfetti: "Şiddet, sadece daha fazla şiddete yol açar." Bir önemli nokta da bu deyişin Vahiy 13:10'da tekrarlanmasıdır. Buradaki yeni ve önemli bir faktör de metnin referansının denizden çıkan canavar olmasıdır. Başka bir yerde, bu canavarın genel olarak politik gücü ve şiddetin türlü formlarını temsil ettiğini göstermeye çalıştım.³¹ Yerden çıkan canavar, günümüzde bizim propaganda dediğimiz araçtır. O halde, ilk canavar, insan haklarını ihlal ederek şiddete başvuran, her şeyi denetimi altında tutan devlettir. Devletle burun burunayken yazar şunu söylüyor: "Kılıçla öldüren kılıçla öldürülecek." Manası elbette

31 *LApocalypse, architecture en mouvement*, Desclee, s. 107.

karışık. Bir yandan, burada çaresizlik içinde bir çılgılık duyuyoruz. Devletin elinde kılıç olduğundandır ki, tarihin gösterdiği üzere, kılıçla öldürülecektir. Bu deyişi ayrıca Hıristiyanlara bir emir olarak da görebiliriz. Devlete karşı kılıçla savaşmayınız; çünkü böyle yaparsanız, kılıçla öldürüleceksiniz. Burada bir kez daha şiddete başvurmamaya yönlendiriliyoruz.

isa'nın yargılanması, hayatının son bölümü. Bu bölümü de bu şartlar içerisinde değerlendirmek durumundayız. O, iki kere yargılandı, biri Sanhédrin* önünde, biri de Pilatus'un önünde. Onun tavrına gelmezden önce, bir ön hazırlık sorusuna değinmeliyiz. Kari Barth'ın da aralarında olduğu çok sayıda teolog, Pilatus'un önünde yargılanmayı kabul ettiği, otoritelere saygı gösterdiği ve karara isyan etmediğinden hareketle, isa'nın yargılamayı meşru gördüğünü ve dolayısıyla bunun da devletin gücünün temeli olduğunu belirtiyor. Açıkça söylemek durumundayım ki ben bu yorumu oldukça şaşkınlık verici buldum; ben bu hikâyeyi tam da bunun tersinden okuyorum.

Pilatus, Roma otoritesini temsil ediyor ve Roma hukukuna bağlı. Şimdi, hiçbir medeniyetin kesinlikle kusursuz bir yasa oluşturmadığını ya da mahkemelerde, tartışmalarda, anlaşmazlıklarda daima adil kararlar almadığını kabul etmek durumundayım. Bunu söylerken hicvetmiyorum. Yirmi yıl süresince Roma hukuku dersi verdim ve tek amaçları neyin doğru olduğunu söylemek olan hukuk ilmi uzmanlarının tüm nüans ve kabiliyetlerini öğrendim. Onlar yasayı iyilik ve uygunluk sanatı olarak tanımlıyorlar; bense size adalet dağıtır nitelikte kararlar aldıkları yüzlerce somut dava gösterebilirim. Romalılar, sıkça anlatıldıkları gibi ezelden beri vahşi savaşçılar, fatihler değildirler. Romalıların temel başarıları Roma hukukudur. Fiilen

* Musevilerin Yüksek Kurulu. Ç.N.

kimselerin görmek istemediği küçük sorunları olan ordu ise tam anlamıyla asla büyük değildir. Büyük çoğunlukla 120 tümeni vardır ve bunların hemen tümü imparatorluk sınırlarına konuşlanmışlardır. İçeri sadece bir isyan baş gösterdiğinde girerlerdi. İmparatorluğun düzeni askeri bir düzen değildi. İmparatorluk, idaredeki becerileri, uygun ve tatmin edici yasal sistemler tarafından kurulan denge sayesinde beş asır hüküm sürebilmiştir. Yargılamanın bize ne anlattığını değerlendirirken bunları akıldan tutmak durumundayız.

Romalıların övünç duydukları, en adil çözümleri getiren yasalari bu örnekte neyi başarmıştır? Romalı bir vekilin linç kanununu işletmesine ve (Pilatus'un kendisinin de farkına vardığı üzere!) hiçbir geçerli neden olmaksızın masum bir insanı ölüme göndermesine izin vermiştir, işte mükemmel bir hukuk sisteminden bekleyeceğimiz şey tam da budur! Gerçek şu ki İsa'nın bu koşullar altında yargılanmayı kabul etmesi devlet otoritesinin meşruluğunu göstermemektedir. Bilakis, bu tam da adalet olduğu söylenegelen adaletsizliğin maskesini düşürmektedir, İsa'nın yargılanmasında Romalılar tarafından ölüme gönderilenler, çarmıha gerilenler aklandı dendiğinde hissedilen tam da budur. Dolayısıyla, burada yine incil yazarlarının tümünün kanaati, otoritenin adaletsiz olduğu yönündedir. Vaiz 3:16'da bunun bir yankısını duyarız: "her nerede adalet kürsüsü varsa, orada kötülük hüküm sürer."³²

Şimdi İsa'nın yargılama süresindeki söz ve tavırlarına bakalım. Bu konuda, dört incil arasında farklılıklar vardır. Sözler ne tam birbirinin aynısıdır ne de aynı kişiler (zaman zaman San-

32 Yeni Ahit yazarları açık bir biçimde deyiş biliyorlardı; çünkü Vaiz'e göre bu her yıl çardaklar (çadırlar ya da barakalar da denilir) bayramlarında ciddiyet ve vakarla okunurdu.

hedrin, zaman zaman Hirodes, zaman zaman Pilatus) önünde yapılmıştır. Ancak, tavır sessizlik şeklinde de, otoritelerin suçlamalarında da, kasıtlı provokasyonlarda da hep aynıdır. İsa, tartışmaya, kendisini savunmaya ya da bu otoritelerin hiçbir gücünün olmadığını fark etmeye de hazır değildir. Burası, son derece vurucu bir nokta. Tavrını, sırasıyla bu üç noktayı inceleyeceğim.

Önce sessizlik var. Başrahiplerin ve tüm Sanhedrin'in önünde, İsa sessizdir. Tüm kayıtların ortak aktarımına göre, İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak için kendisine karşı tanıklar arıyor, ancak bulamıyorlardı. Ama en sonunda ortaya çıkan iki kişi İsa'nın tapınağı yıkacağım dediğini söyledi (Matta 26:59-60). İsa yanıt vermedi. Otoriteler hayrete düştüler ve ona kendisini savunmasını emrettiler; ancak o sessizliğini korudu. Aynıısının Hirodes'in önünde de yaşandığı doğrudur (sadece Luka 23:6'da belirtiliyor). Hirodes, İsa'yı huzuruna getirtti; çünkü onunla konuşmak istiyordu. İsa onun hiçbir sorusuna yanıt vermedi. Pilatus'un önünde de, Matta ve Markos'un anlattığı üzere, aynı tavır sürdürdü. Daha da şaşırtıcı bir gerçek de şu ki Pilatus onu cezalandırabilirdi ancak ona zarar verici biçimde davrananların başı o değildi. Pilatus'un önünde, çok sayıda insan onu suçluyordu. Başrahipler ona karşı pek çok suçlamada bulundular ve Pilatus ona bir yanıt olup olmadığını sordu; ancak o yanıt vermedi (Matta 27:12). Bu tavır tüm dini ve politik otoritelere karşı gösterdiği toptan reddin ve küçümsemenin bir parçasıydı. Görülüyor ki İsa bu otoriteleri hiçbir biçimde adil bulmadı ve kendisini savunmanın bütünüyle yararsız olduğunu düşündü. Bir başka bakış açısına göre, kimi zaman saldırıya geçti ve bunu hakir görme ve hiciv ile ortaya koydu. Bu nedenle, Yahudilerin

Kralı olup olmadığı sorulduğunda, üç kayıttan ikisine göre, ironik bir yanıt vermiştir: "Siz öyle diyorsanız, öyledir" (Markos 15:2; Matta 27:11). Mesele üzerine kendisi tek söz etmedi; onlar dilediklerini söyleyebilirlerdi!

ikincisi, tavrı otoritelerin suçlamalarını içeriyordu. Bu nedenle, başrahiplere şunu dedi: "Her gün tapınakta sizinle birlikteydim, bana hiç el sürmediniz. Şimdi ise bir eşkıyaymışım gibi kılıçlarla geldiniz! Ama sizin saatiniz geldi, karanlığın egemenliğindeki saat" (Luka 22:52-53). Bir başka deyişle, başrahipleri bir kötü güç olmakla suçluyordu. Yuhanna da benzer bir bölüm kaydeder (18:20-21) ancak, burada yarı ironi yarı suçlama içeren farklı bir yanıt söz konusudur. Başrahıp Annas ona öğretilerini sorduğunda, İsa şu yanıtı verdi: "Ben söylediklerimi tüm dünyaya açıkça söyledim. Bunu neden bana soruyorsun? İştendenler sor, onlar ne söylediğimi biliyorlar." Bunun üzerine, yanında duran görevlilerden biri, bu küstah yanıtından ötürü İsa'ya bir tokat attı. İsa ona şunu dedi: "Eğer yanlış bir şey söylediysem, bunu kanıtla; ama doğruyu söylüyorum, neden bana vuruyorsun?" Aynı suçlama satırları arasında, Yuhanna 19:10-II'de başka bir muallâk metin daha var. Pilatus, İsa'ya şunu dedi: "Benimle konuşmayı ret mi ediyorsun? Seni salıvermeye de çarmıha germeye de yetkim olduğunu bilmiyor musun?" İsa yanıt verdi: "Sana bu güç yukarıdan verilmemiş olsaydı, benim üzerimde hiçbir yetkin olamazdı; o nedenle, beni sana teslim eden senden daha suçludur."

Meşhur "yukarıdan" farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Politik gücün Tanrıdan geldiğini düşünenler, bunun doğruluğunu burada bulurlar. İsa, Pilatus'un gücünü Tanrıdan aldığını kabul eder! Ancak, bu durumda, yanıtın ikinci bölümünün ne anlama

geldiğini açıklayan birine meydan okuyorum. İsa'yı suçlu olarak teslim eden biri, nasıl olur da onu Tanrıdan gelen bir otoriteye teslim eder? İkinci yorum ise tamamen tarihsel. Yine de, söylemek durumundayım ki bu bakış açısı benim için bir anlam ifade etmiyor. Buradaki hangi nokta İsa'nın Pilatus'a söylediklerinde onun imparatora bağlı olduğunu gösteriyor? Bunun tartışıkları meseleyle ne ilgisi var? Son olarak benim de aralarında olduğum az sayıda kişinin yaptığı yoruma geldik. İsa, Pilatus'a gücünün kötü ruhtan geldiğini söylüyor. Daha önce de belirttiğimiz üzere, günaha teşvik olunanlar, yani dünya üzerindeki tüm güçler ve krallıklar şeytana bağlıdırlar. Ayrıca, yukarıda alıntılıdığımız üzere, İsa'nın başrahiplere yanıtı, karanlığın gücünün kendisinin yargılanmasında da iş başında olduğu yönündedir.

Değişin ikinci bölümünü açıklamak kolay değil. İsa, Pilatus'a onun gücünün kötü ruhtan geldiğini söylüyor ve kendisini Pilatus'a teslim eden de bu ruh; dolayısıyla, o Pilatus'tan daha suçlu. Elbette öyle! Öte yandan, İsa'nın yargılamadaki tavrına değinen bu metinlerin, şüphesiz ki sözlü bir geleneğin yeniden üretimi olduğunu ve olasılıkla onun kendi sözcüklerini içerdiğini, ilk Hıristiyan neslinin genel kanısını açıkça ifade ettiğini gerçek kabul edecek olursak, o halde yazarlar neden açık bir biçimde Pilatus'un gücünün kötü ruhtan geldiğini belirtmediler? Neden böylesi muallâk bir metin kaydettiler? Sanırım, bu mesele yeterince açık. Unutmamalıyız ki *İncil*, Hıristiyanlardan kuşku lanıldığı bir dönemde yazıldı; dolayısıyla açık bir biçimde anlaşılmasınlar diye belli metinler şifreli bir dille kaleme alındı!

Üçüncüsü, İsa tarafında provokasyona rastlıyoruz. Başrahip ona, Mesih, Tanrının Oğlu olup olmadığını sorduğunda İsa şu yanıtı veriyor: "Siz öyle diyorsanız, öyledir." Ancak, ekliyor: "Bundan sonra insan Oğlunun (ilahi) Gücün sağında oturduğu-

nu ve göğün bulutlan üzerinden geldiğini göreceksiniz" (Matta 26:64)." Dönemin bütün teolojik öğretileriyle ilişkili olarak bu alaydır. İsa, kendisinin Mesih olduğunu ya da Gücün sağında oturacağını söylememiştir. "Ben" dememiştir, "insan Oğlu" demiştir, incil'i çok iyi bilmeyenler açısından açıklamak gerekmektedir ki İsa hiçbir zaman kendisinin Mesih ya da Tanrının Oğlu olduğunu söylememiştir. O kendisine her zaman insan Oğlu (doğru insan) demiştir. Şüphesiz ki "Bundan böyle," yani "sen beni cezalandırdığın andan itibaren" derken İsa, açık bir biçimde başrahip ile alay etmektedir. (Aynı yanıtı Markos'ta da görüyoruz; açık ki bu, İsa'nın bizatihi kendisi tarafından söylenmiş ve ilk Hıristiyan nesli bunu kayıt altına almıştır.)

Benzer bir provokasyon Yuhanna 18:34'de de kaydedilmiştir; bu kez Pilatus'un önündedir. Sıklıkla olduğu gibi, İsa, Pilatus'u sinirlendirmeye çalışıyordu. Pilatus ona, "Sen Yahudilerin Kralı mısın?" (33) diye sorduğunda, İsa şu yanıtı verdi: "Bunu sen kendin mi soruyorsun yoksa sana başkaları mı söyledi?" Pilatus, kendisinin Yahudi olmadığını ve tek bildiğinin onu Yahudi otoritelerin kendisine teslim ettiği olduğunu söyledi. Dolayısıyla soruyu yineledi; ancak bu kez İsa daha belirsiz bir biçimde yanıtladı: "Benim krallığım bu dünyadan değildir [dolayısıyla imparatorla yarışmıyorum!]. Krallığım bu dünyadan olsaydı, taraftarlarım Yahudilere teslim edilmem için savaşmışlardı." Pilatus bu sözlerin üzerinde fazla durmadı ve ısrar etti: "Yani, kralısın?" (İsa'ya yöneltebildiği tek suç buydu.) İsa, hâlihazırda

33 "Bulutlar" sözcüğü genellikle yanlış yorumlanır. Yahudiler için, "gök" ve özellikle de "göklerin göğü" terimi bizim ay ve güneşin bulunduğu mavi gökyüzümüze işaret etmemektedir. Gök, Tanrının ikamet ettiği yerdir. Erişilmezliği işaret etmektedir. "Göklerin göğü," mutlak mükemmellik bu noktayı imlemektedir. Bulutlara geldiğinde ise, bunlar basitçe bilmenin olanaksızlığına, gizemin içine işlemesine işaret etmektedir. Bulutlar, "peçedir". İsa'nın bulutlar üzerinde yürümesini betimleyen ressamlar mutlak surette yanılmaktadırlar.

gördüğümüz gibi, yanıtladı: "Bunu söyleyen sensin! [Benim bu konuda söyleyeceğim bir şey yok.]" ve ardından ekledi: "Ben gerçeğe tanıklık etmek için doğdum ve bunun için dünyaya geldim. Gerçekten yana olan herkes sözümü anlar." Bunun üzerine Pilatus son sorusunu sordu: "Gerçek nedir?" İsa yanıt vermedi. Pilatus'a öğreteceği bir şey yoktu. Bir kez daha alttan alta otorite ile bir tür alay, muhalefet ya da kışkırtma görüyoruz. Anlaşıl-mamak için İsa, Pilatus'la bu şekilde konuşur.

İsa'nın politik ve dini otoritelerle karşı karşıya geldiği anları anlatan bu uzun metinler serisi boyunca, hiciv, hakir görme, uzlaşmaktan kaçınma, farklılık ve kimi zaman da suçlama görüyoruz. İsa, savaşçı değildi. O, "hakiki" bir retçiydi.

III

Vahiy

Şimdi de ilk Hıristiyan nesillerinin güce karşı tavırlarını incelemeye çalışacağız. Vahiy bölümü ile başlayalım.³⁴ Bu, en sert metinlerden biri; İsa'nın deyişlerinin izinden gidiyor -ancak çok daha sert bir dille. Açık bir biçimde Romalıları kastediyor ancak yalnızca basit bir biçimde Filistin'deki Romalıların varlığını değil, şüphesiz. Temel mesele, merkez Roma imparatorluğunun ta kendisidir. Kitap boyunca, Tanrının haşmetiyle dünyadaki güçler ve egemenlikler arasındaki radikal karşıtlık konu ediliyor. Bu bize ilahi güç ile dünyevi güçler arasında bir devamlılığın olduğuna inananların ya da gökte hüküm süren Kadiri Mutlak Tanrıya karşılık gelen biricik dünyevi gücün monarşi olduğunu öne sürenlerin ne denli yanılıyor olduklarını gösteriyor. Vahiy, bize bunun tam tersini öğretiyor. Kitabın bütünü politik güce karşı bir meydan okumadır.

Ben yalnızca iki büyük simgeye değineceğim, ilki, iki canavara ilişkin. Bu, yaşadıkları dönemlerdeki politik güçleri canavar olarak betimleyen sonraki peygamberlerin temalarını içeriyor, ilk canavar denizden gelir. Bu büyük olasılıkla orduları denizden gelen Roma'yı temsil ediyor. Başında ejderhanın kendisine verdiği bir taç vardır (bölüm 12-13). Ejderha, yani karşı Tanrı, tüm otoriteyi bu canavara vermiştir. İnsanlar ona taparlar. Onunla kimin dövüşebileceğini sorarlar. Ona "tüm kabileler,

34 Vahiy'in sadece dramlar ve felaketler anlatan bir kitap olmadığını gösteren eserim *VApocalypse, architecture en mouvement*³⁴ bakınız.

tüm halklar, tüm diller ve tüm uluslar üzerinde güç ve egemenlik verildi" (13:7). Dünya üzerindeki her şey ona taptı. Otorite olan, askeri güçleri kontrolü altında tutan ve kendini zorla kabul ettiren (mutlak itaat ettiren) bu politik gücü daha iyi tasvir etmek sanırım oldukça zordur. Bu canavar, ejderha tarafından yaratılır. Daha önce değindiğimiz üzere, politik güç ile *diabolos* arasındaki ilişkinin aynısını burada da görürüz. Bu düşüncenin doğrulanması anlamında, devlet gerçeği Vahiy kitabının sonunda (bölüm 18) muhteşem Babil'in (yani Romanın) yıkılmasıyla belirir. Canavar, tüm dünya krallıklarını Tanrıyla savaşmak için birleştirir esas temsiline yok edilmesinin ardından yıkılır ve cezalandırılır.

İkinci canavar yerden yükselir. Uzmanlar benim bu canavar yorumlamalarıma karşı çıkıyorlar ancak ben savımın arkasında duruyorum. "Yeryüzünde yaşayanların tümünü ilk canavara tapmaya zorluyordu... Yeryüzünde yaşayanları yoldan çıkardı. Onlara ilk canavarın onuruna bir heykel yapmalarını buyurdu... Canavarın heykeline can verdi ve onun adıyla konuştu... Küçük büyük, zengin fakir, özgür köle, herkesin sağ eline ya da alına işaret vurdu ki canavarın işaretini taşımayan ne bir şey satın alabilirsin ne de satabilirsin" (13:12-17). Benim açımdan, burada tam olarak polisle işbirliği içindeki bir propagandanın tasviri söz konusudur. Canavar, insanları devlete itaat etmeye, tapmaya zorlamak için konuşuyor. Onlara toplumda barınabilmelerine olanak tanıyan işareti vuruyor. Son olarak da, ilk canavara tapmayanların öldürüleceğini belirtiyor.

Sanırım mesele yeterince açık. Roma propagandasının temel araçlarından biri, mabetler, tapınaklar vb. ile Roma ve imparator kültü yaratmaktı. Dönemin Yahudi kralları bunu kabul etti. Metin, bundan dolayıdır ki yerden yükselen bir canavardan söz

eder. Yakın Doğu illerindeki yerel otoriteler Roma kültürünün en ateşli savunucularıydı. Bu, canavara gönüllü itaati sağlama zekâ ve yeteneğindeki bir tür güçtü. Ancak, unutmamalıyız ki bu metni yazan Yahudiler açısından, devlet ve onun propagandası kötülükten fıskıran iki güçtü.

Değineceğim ikinci ve son simge, 18. bölümde geçen Babil'in yıkılışıdır. Babil'in Roma'yı temsil ettiği herkes tarafından kabul görür bir kanıdır. Metinde şu da açıktır ki Roma, en yüksek politik güce denk tutulmaktadır. Tüm uluslar onun hiddet şarabından sarhoş olmuşlardır. İlk ilginç durum, hiddet ya da şiddetin kötülükte görülüyor olmasıdır. Yeryüzünün tüm kralları fuhuş yapmıştır. Politik güç, doruk noktasıdır; çünkü yeryüzünün bütün kralları onunla aldatmaktadır. Tacirler, Babil'in aşırı sefahatiyle zenginleşmiştir. Devlet, zengindir ve müşterilerine servet kazandırır. Bunun aynısını günümüz devlet kurumlarında ve silah üretimlerinde de görüyoruz. Politik güç, ekonomik güç ile müttefiktir. Babil yıkıldığında, yeryüzünün tüm kralları çaresizlik içinde feryat ederken, kapitalistler de ağılama krizine girerler. Daha sonra, Roma'da alınan satılan malların uzunca bir listesi verilir; ancak, burada asıl ilginç olan listenin sonunda muhteşem Babil'in insan beden ve ruhlarını satın aldığı ve sattığını görüyor olmamızdır. Yalnızca bedenlere atıfta bulunmuş olsaydı, bunun köleler olduğunu düşünebilirdik. Daha genel bir biçimde ruhlara da atıfta bulunmaktadır. Buradaki mesele, köle tacirliği değildir. Mesele politik otoritelerin insanlar üzerinde mutlak egemen olmasıdır. Vaat edilen ise politik otoritenin saf ve yalın bir biçimde yıkımıdır: Roma, şüphesiz ki yalnızca Roma değildir; Roma aynı zamanda her türden güç ve tahakküm formudur. Tüm bunlar özel olarak Tanrının düşmanlarına karşı ifade edilmektedir. Tanrı, politik gücü, en bü-

yük fahişe olarak yargılar. Ondan ne adalet, ne hakikat ne de iyilik beklenir; ondan sadece yıkım gelir.

Bu noktada, İsa'nın Roma sömürgesine karşı isyanından uzaklaştığımız düşünülebilir. Hıristiyanların sayısı artıp Hıristiyan düşüncesi geliştikçe, Hıristiyanlığın politik güce bakış açısı da güçleşmiştir. Sadece indirgemeci düşünce, bu bölümün doğrudan Roma'yı hedef aldığını görebilmektedir. Metnin kanıtladığı üzere, bu güçlük belki de "azizlerin ve İsa'nın şahitlerinin kanıyla sarhoş olan" en büyük fahişenin giriştiği kıyımın başlangıcına bağlı olabilir. "Koca kentte, peygamberlerin, azizlerin ve yeryüzünde boğazlanan herkesin kanı bulundu" (18:24). (Atıf elbette yalnızca ilk Hıristiyanlara değil tüm dürüstleredir.) Dikkate değer bir diğer nokta da şu ki 20:4'e göre, Hıristiyanlığa sadık kalanların başı kesilmiştir. Arenada öldürülmemiş ya da aslanlara yem edilmemişlerdir. Otorite, yalnızca Hıristiyanları değil, tüm dürüstleri katletmiştir. Bu deneyim şüphesiz politik gücün cezalandırılması gerektiği yönündeki kanaati güçlendirmiştir. İnanıyorum ki, ilk Hıristiyanlar arasında bundan daha evrensel bir konum yoktur. Bu dönemde Hıristiyanlık bütünüyle devlet düşmanıydı.

Petrus'un 1. Mektubu

Pavlus'a geçmezden önce, daha sonraki bir mektupta, yani Petrus'un 1. Mektubu 2:13'de geçen "kralı üstün görün" ve "krala bağlı olun" cümlelerine göz atmak durumundayız. Garip bir biçimde, bu pasaj yorumculara hiç zorluk çıkarmamıştır. Gördükleri üzere, mesele gayet açıktır. Kral, Roma imparatorudur. Hepsi bu. Sonrasında, hutbeler Hıristiyanların politik otoriteye itaat etmesi, bağlılık göstermesi noktasına taşınmıştır. Ne garip ki, İndilerle paralel bir biçimde İsa'nın Sezar'ın hakkını Sezar'a vermemiz konusundaki deyişine genellikle karşıt bir atıfta bulunmaktadır. Gerçekte tüm bu açıklama satırları, dönemin politik otoritelerine karşı muazzam bir önemsemezlik sergilemektedir.

İlk olarak, o dönem Roma devletinin başı, *hükümdarlardı*. Bu, Hıristiyan metinlerin yazıldığı dönemde, imparator için kullanılan terimdi. Dönem, tarihi açıdan *principate* [Romanın ilk hükümdarı Augustus'un rakiplerini yenerek hükümdarlığını ilan ettiği tarih ile hükümdar Numerian'ın ölümü arasındaki süre (İ.Ö. 27- İ.S. 284) Ç.N.] olarak geçer. *Hükümdarlara* asla kral (Grekçe doğu Roma kralı) denmemiştir. Bu ad, Roma'da resmi açıdan yasaktır. Hatırlamalıyız ki, Sezar, monarşiyi yeniden düzenlemeyi planladığı yönündeki söylentilerden ötürü suikasta uğradı. Bu yeterince iyi bir nedendi. Augustus, bu türden bir şeyin üstünü örtmeyecek kadar dikkatliydi. Oldukça kurnazca davranarak "konsül," "halk kürsüsü" ve "başkomutan"

(asla "imparator" şeklinde çevrilmemesi gereken *imperator*) gibi cumhuriyete ait adları başarılı bir biçimde var gösterdi. Ayrıca, dini uygulamaları yerine getiren "papa" adını aldı. Tüm bunlar, Roma demokrasisinin geleneksel adlarıdır. Augustus, aynı zamanda, iç savaş döneminde oluşturulmuş "anormal" kurumları örneğin, üçler grubu ve geçici konsülü ortadan kaldırmak için gereken adımları attı ve bir diktatörlüğün kurulmasına engel oldu. Tüm gücü kendisine almasının ardından, *hükümdar* ya da birinci vatandaş adlarını seçti. Halkın kendisi bağımsızdı ve kendi reislerini, hükümdarlarını delege gönderiyorlardı. Bu delegasyon düzenli bir prosedüdü. Augustus, askeri darbelerden korunmak için, demokratik bir seçimle oluşturulan senatoya geniş yetki verdi. Daha sonra, yasal içeriği olmayan "ülkenin babası", "vatandaşların muhafızı" (*servator civium*) türünden adları aldı. Aynı zamanda, *princeps senatus*, yani birinci senatördü. Cumhuriyet kurumlarının işleyişini yeniden düzenledi. Ardılları ondan daha vicdansızdı. Ufak ufak imparatorluğu kurdular; ancak asla bir mutlak ve totaliter hissi vermediler. Asla "kral" adını almadılar. Bu ada atıfta bulunmaktan ya da kendilerini böyle tanımlamaktan özellikle kaçındılar. Bu nedenle, Petrus'un 1. Mektubunun yazarı, bu pasajda imparatoru oldukça nadir göz önünde sergiledi.

Buradan hareketle, tehlikeli bir teklifte bulunmak istiyorum. Saf hipotezleri ne takip eder? Roma'da siyasi partiler vardı. 1. yüzyıl süresince, tuhaf bir parti, evrensel bir felsefe temeli geliştirdi. Bu felsefe şöyle: Dünya imparatorluklarının kinik bir yaşamları var. Bir politik güç doğar, büyür, doruk noktasına ulaşır ve ardından daha ileri gidemez hale gelir, düşüşe geçer, bir gerileme dönemine girer. Bu, tüm imparatorlukların başına gelir. Doğaldır ki, Roma'nın da başına gelmiştir. 1. yüzyıldaki pek çok

yazar, Romanın hâlihazırda gücünün doruğuna ulaştığını düşünüyordular. İspanya'dan İran'a, İskoçya'dan Sahra ve Mısır'ın güneyine kadar hüküm sürüyordu. Daha ötesine geçemezdi. Sonuç olarak, düşüşü başlıyordu. Vergil ve Livy'de gördüğümüz muhteşem fetihler ve zaferler döneminin ardından, pek tanınmayan yazarlar ve filozoflar arasında karanlık bir kötümserlik dönemine gelindi. Ne zaman bir imparatorluk çökmeye başladıysa (örneğin, Mısır, Babil ya da İran) yeni bir tanesi eskisinin yerini almak üzere ortaya çıkmıştır. Her halükarda Romanın başına gelecek olan da buydu. Öte yandan, Partiya, Romanın tek fethedemediği düşmanıydı ve Partlar sürekli yeni bölgeleri istila ediyorlardı. İlk aydınlardan, daha sonra ise hükümet üyelerinden oluşan bir grup, Roma imparatorluğunun yerini bir Partiya imparatorluğuna devredeceğini ciddi bir biçimde tahayyül ediyordu. Bunlardan bazıları tarihin akışına geçerek bu türden düşünceleri yaymaya başladılar ve denildiğine göre, nihayetinde Partları destekleyecek olan bir parti kurdular.

Şimdi, karşı tarafa bakacak olursak, Partlar bir kral tarafından yönetiliyorlardı. Kimileri, kral için dua ettikleri söylenenlerin kralının Partiya kralı olduğunu ve bunun bu nedenle yasaklandığını düşünürler. Kimi tarihbilimciler de şüphesiz buna karşı çıkacaklardır; Petrus'un 1. Mektubundaki' metin bu konuya yeni bir ışık tutuyor. Kral adına imparatoru onurlandırmak ya da Roma kralı için dua etmek söz konusu olamaz. Petrus, iki kere krala atıfta bulunur. O halde, neden Partiya kralını doğrudan belirtmiyor? Şayet böyleyse, pasaj bütünüyle tahrif edicidir. Öte yandan, buradaki atıf sadece ve sadece Romanın politik gücüdür, yazarın desteklediği bir başka güç olan devlete değildir. Yine de, pasaj pasiflikten ve itaatten oldukça uzak olan genel Hıristiyan tavrıyla uyum içindedir. Bu tavrı üç şekilde sınıflan-

dırabiliriz:

1. ilk olarak, bu tavır, toptan ret olmasa da hakir görme, politik gücün geçerliliğini kabul etmeme şeklinde olabilir.

2. Bu tavır, politik gücün toptan reddi şeklinde olabilir.

3. Bu tavır, Romanın gücünün kınanması şeklinde olabilir. Kudüs'ün Roma orduları tarafından istila edilmesinin ardından, tapınağın yıkılması, Yahudi hükümetin otonomu üzerindeki baskı, savaş süresince binlerce Yahudi'nin katledilmesi ve son olarak, İ. S. 70 yılında Kudüs'teki Hıristiyan kilisesi üzerindeki baskı, Hıristiyanların politik güce duydukları nefretin odağına açık bir biçimde Roma'yı almış olabilir.

V

Pavlus

Son olarak, Pavlus'un pasajlarına geliyoruz. Metindeki satırları anlamak için ilkin genel Hıristiyan iklimini belirlemek durumundayız. (Oldukça!) iyi biliniyor olmalarına karşın, bunları alıntıluyacağım. İlk olarak, Romalılar 13:1-7 var: "Herkes baştaki otoritelere bağlı olsun. Çünkü Tanrıdan olmayan otorite yoktur, var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle, otoriteye direnen Tanrının kurduğu düzene direnmiş olur ve direnenler cezalandırılacaktır. İyilik edenler değil, kötülük edenler yönetenlerden korkmalıdır. Yönetim, senin iyiliğin için Tanrının hizmetindedir. Ama kötü olanı yaparsan, kork; çünkü yönetim kılıcı boş yere taşımıyor; Tanrının hizmetinde olarak kötülük yapanları cezalandırmak, öğ almak için taşıyor. Bu nedenle, yalnız cezalandırılmaktan korkulduğu için değil, vicdannen de bağlı olmak gerekir. Vergi ödemenizin nedeni de budur; çünkü yönetenler Tanrının bu amaç için çalışan hizmetkârlarıdır. Hepsine ödenmesi gerekeni öde; vergi borcun olana vergi, gümrük borcun olana gümrük, korku borcun olana korku, onur borcun olana onur ver." Sonra, Titus 3:1 var: "yönetenlere ve otoritelere bağlı olmaları, itaat etmeleri ve iyi olanı yapmaya hazır olmaları gerektiğini onlara hatırlat."

Bunlar, *İncil'de* itaatin, otoritelere itaat etmenin bir görev olduğunu vurgulayan metinlerdir. İki metnin de, görüldüğü üzere, dönemin Hıristiyanları arasında ana akıma doğru bir kaymanın yaşandığını işaret ettiği doğrudur. Petrus'un 2. Mektubu

2:10'da, "otoriteyi hor görenlerin" ve Yahuda'nın Mektubu 8'de "rüyalarına dayanarak... otoriteyi hor gören, yüce varlıklara küfredenlerin" cezalandırılması vardır, öte yandan, bunların muallâk metinler olduklarının bir kez daha altını çizmeliyiz. Onların otoriteden tam olarak kastettikleri nedir? Daimi hatırlatıcılar asla unutulmamalıdır ki tüm otorite Tanrıya aittir.

Son olarak, Timeteos'a 1. Mektup 2:1-2'yi kanıt gösterebiliriz: "Bu nedenle, her şeyden öte şunu öğütlerim: Krallara, yönetenlere ve tüm insanlara dualar, yakarışlar, dilekler ve şükranlar sunalım ki huşu ve dürüstlük içinde sakin ve huzurlu bir yaşam sürebilelim."

Pavlus'a ait bu metinlerde az önce gördüklerimizden farklı bir eğilimi görüyoruz. Bir sonraki amacımız, bütünüyle anlaşılabilir (ya da hay aksi! Sadece fazla anlaşılır) bir sorunu ortaya koymak olacak. Çok sayıda teolog, İ.S. 3. yüzyıldan gösterdiklerimizin tümünü basit bir ifadeyle unutarak Pavlus'un sadece ve sadece Romalılar 13'deki ifadelerine odaklanmakta ve otoriteye mutlak itaati vazetmektedirler. Bunu, (bizim yaptığımızın tersine) ifadelerin içeriğini hesaba katmaksızın yapmaktadırlar. Aslında özellikle tek bir ifadeye takılıp kalmışlardır: "Tüm güç Tanrıdandır." Bu, on altıncı yüzyıldaki kilise-devlet ortaklığının baş temasıydı: *omnis potestas a Deo*. Kimi bonkör teologlar, buna *per populum'u* (insanlar aracılığıyla) eklemiştir; ne var ki Tanrıdan olan imparatorluk gücüne itaat etmek görevi, Tanrının kendisine itaate benzetildiğinde, bu önemsiz bir detaydır.

Merak uyandıran nokta, tiranlarla sıklıkla yaşamak zorunda kaldıkları sıkıntılarda, teologların nasıl koruyucu olduklarıdır. Garip bir biçimde, ahlak kurallarını kendi çıkarına göre yorumlama yöntemi ile Tanrıdan olan gücün yalnızca yasal, meşru ve usul bir yoldan, ahlaklı ve nizamlı bir biçimde uygu-

lanacağı kabul görmüştür. Ancak, bu esas görevi kimse sorgulamadı. Reform döneminde dahi, köylülerin mücadelesinde Luther ayaklanmayı bastırmak üzere Alman Senyörlerine tekrar emretmek için bu metne yazılacaktır. Calvin'e gelecek olursak, o da kiliseye saldırmadıkları sürece kralların meşru olduğunda diretmiştir. Yani, otoritelerin Hıristiyanların dinlerini özgürce yaşamalarına izin verdikleri müddetçe, hiçbir kusurları olamaz. Gördüğüm kadarıyla, burada esas Hıristiyan bakışına büyük bir ihanet söz konusudur ve bu ihanetin kaynağı hiç şüphesiz ki konformite ve boyun eğmenin kolaylığıdır. Öte yandan, belki de metinlerdeki engin vahadan ulaşılabilecek tek kural, Tanrıdan başka otoritenin olmadığıdır. Bu nedenle, şimdi Pavlus'un pasajlarını daha yakından inceleyeceğiz.

İncil'deki metinleri (ve tüm diğer metinleri) düşündüğümüzde, içinden tek bir cümle çekerek pasajın bütününde aktarılan düşüncüyü anlamaya çalışmayı reddetmek durumundayız. Bu cümleyi genel içerik içinde değerlendirmeliyiz. Dolayısıyla, Pavlus'un görüşlerini bir bütün içinde ele alalım. Romalılar 9-11'de Pavlus, Yahudi halkı ile Hıristiyanlar arasındaki ilişkilerin detaylı bir incelemesini yapar. Ardından gelen 12-14'de ise yeni bir gelişme başlar; bu metnin sözünü ettiğimiz kalbi de tam burasıdır. Bu uzun tartışma şu sözlerle başlar: "Bu çağın gidişine uymayın, düşüncenizin yenilenmesiyle değişin." Pavlus'un genel ve mutlak isteği konformist olmamamız, yaşadığımız toplum içindeki alışkanlıklara, eğilimlere ve düşüncelere itaat etmemiz, bunların "düzenini" onaylamamamız ve değişmemiz, aklımızın yenilenmesiyle birlikte farklı bir açıdan, yani Tanrının isteğinden ve sevgiden geçen yeni bir düzene ulaşmamızdır. Şayet daha sonradan politik otoritelere itaat etmemizi salık verecek ise, bu açık ki tuhaf bir giriş cümlesidir! Ardından Pavlus

sevgiye ilişkin öğretilerine devam eder: kilisedeki Hıristiyanları sevin (12:3-8), tüm insanları sevin (12:9-13) ve düşmanınızı sevin (kendinizden öç almayın ama zulmedenleri bağışlayın) ve hep birlikte huzurlu bir yaşam sürün (12:14-21). Otoritelere ilişkin pasajlar ise bunların ardından geliyor. Tüm Kutsal Emirler, sevmek ve kimseye kötülük etmemek emirlerinde özetlenir (13:8-10). 14. bölümde, sevgiyi fiilen göstermek hakkında kimi detaylar önerilir (konukseverlik, kimseyi yargılamamak, güçsüze destek çıkmak vb.)

Otoriteye ilişkin pasajın genel olarak içeriği ya da eylemi budur. Çok garip, bağıntısız gelebilir ancak daha geniş bir düzlemde bazı yorumcular bunun Pavlus tarafından yazılmadığını, bir ekleme olduğunu düşünmektedirler. Öte yandan, bana kalırsa tam da olması gerektiği yerdedir ve havari tarafından yazılmıştır. Gördüğümüz üzere, arkadaşlardan yabancılara ve ardından düşmanlara değin uzanan bir sevgi söz konusudur; dolayısıyla metnin devamında gelecek olan da budur. Bir başka deyişle, düşmanlarımızı sevmeliyiz ve bu nedenle, otoritelere dahi saygı göstermeli, hoşumuza gitmese de emirlerine uymalıyız. Unutmamalıyız ki otoriteler güce Tanrı sayesinde ulaşmışlardır. Evet, deli ve kötü bir kral olan Saul'un güce Tanrı sayesinde ulaştığını anımsayalım. Bu elbette onu iyi, adil ve sevgi dolu kılmaz. Bu pasajı en iyi yorumlayanlardan biri olan Alphonse Maillot, bu satırları doğrudan 12. bölümün sonu ile ilişkili bulur: "Kötülüğe yenilme, kötülüğü iyilikle yen. Herkes, (dolayısıyla) baştakilere bağlı olsun..." Pavlus ilk başta devlete, imparatorluk gücüne, otoritelere tam anlamıyla düşman olan Hıristiyan kilisesindedir ve dolayısıyla buradaki metinde bu düşmanlığı yatıştırmaktadır. Yaptığı şey, Hıristiyanlara, yönetenlerin de kendileri gibi insan olduklarını (devlet kavramına ilişkin tek söz yoktur) ve

onları kabul etmeleri, saygı duymaları gerektiğini hatırlatmaktadır. Aynı zamanda, Pavlus bu öğüdünde muazzam sınırlara işaret etmektedir. Onlara borçlarını ödemelerini -vergi borcu olana vergi, gümrük borcu olana gümrük, korku borcu olana korku, onur borcu olana onur- belirtirken, bizi doğrudan İsa'nın vergi konusunda verdiği yanıtı yönlendirmektedir. İsa, çok daha büyük bir cesaretle yönetenlere ya da otoritelere saygı ya da onur bittiricimiz olmadığını belirtmiştir. Korkmamız gereken yegâne kişi Tanrıdır. Onur borçlu olduğumuz yegâne kişi Tanrıdır. (Etkerler bölümünde bu pasajın daha iyi iki yorumunu sunacağım.).

Üç nokta halen tartışılmayı bekliyor. Birincisi zor değil; dana öne e değindiğimiz vergilerin ödenmesi konusu. Hıristiyanlar bu 'arı ödemeyi reddetmemelidir. Bu kadar.

İkinci çok daha dikkat çekici: Yönetenler için dua ediyoruz. Pasajı alıntılamaştık; Pavlus, krallar için dua etmemizi istiyordu -bunun çoğulu gösteriyor ki, Petrus'un 1. Mektubu bölümünde yaptığımız üzere, bunu yönetenlere ya da hükümete göre yorumlayanlarız. Bu cümle yukarıda söylediklerimi doğruluyor. Pavlus gerçekten de tüm insanlar için dua etmemizi söylüyor. Buna krallar ve yönetenler de dahil. Krallar ve yönetenler için dahi dua etmeliyiz. Kimse, Tanrıdan istediğimiz bu sevgi nicasının haricinde tutulmamalıdır. Tamamen delilik gibi görünebilir ancak Hitler karşıtı hareketlerde yer alan, onun devrilmesini isteyen, ama hâlâ onun için dua eden kimi Alman Hıristiyanlar tanıdım.³⁵ Politik düşmanlarımızın mutlak ölümünü isteyemeyiz. Elbette ki dualarımız Te Deum türünden değildir. Bu dualar, başta kalmaları, zaferler kazanmaları, kaldıkları yerden devam etmeleri için değildir. Değişsinler, tavır

35 1936 yılından sonra Hitlerlere direniş gösteren tek grubun Günah Çıkarma Kilisesinden Alman Protestanlar olduğunu hatırlatmakta bir sakınca yoktur.

ve eylemlerini değiştirsinler, şiddetten, Uranlıktan vazgeçsinler diyedir. Yine de onlar için beddua değil dua ederiz. Hıristiyan inanışında ayrıca kurtuluşları için dua etmelere de rastlarız (elbette ki bu krallıkların güvenliği ile aynı şey değildir). Bu dua, bir insanın bakış açısına göre en ufak bir değişim umudu yoksa dahi edilmelidir. Unutmamalıyız ki saygı ve dua konularına değinilen bu pasajlar, Nero dönemindeki ilk zulmün gerçekteleştiği anda ya da bunun hemen sonrasında yazılmışlardır. Bundandır ki, Romalılar 13'te Pavlus'un yaptığı üzere, Hıristiyanlara şunu söylemek durumundayız: zulümlere de uğraşınız, isyan etmenize ramak da kalmış olsa, yine de yönetenler için dua ediniz. Sizin hakiki tek silahınız Tanrıya dönmektir; o, ilahi adaletini gösterecek olandır.

şimdi son meseleye geliyoruz. Ne yazık ki 3. yüzyıl sonrasında bu pasajın kiliseye ve Hıristiyanlığa yanlış yön veren yorumlamaları olmuştur. Bunları daha yakından incelemek için yaklaşık olarak otuz yıl önce yayınlanan bir çalışmayı hatırlatacağım.³⁶ Bu düşünce pratiğinde kullanılan ve kamu otoritesi anlamına gelebilen Yunancadaki *exousiai* sözcüğü, aynı zamanda Yeni Ahit'te bir başka anlamıyla, yani soyut, ruhani, dini güçler için kullanılmaktadır. Pavlus bu nedenle gökte taht kuran *exousiai*'ya karşı savaşmamız gerektiğini söyler (Efesliler 6:12). Meleklerin, örneğin, *exousiai* oldukları düşünülür. Bu nedenle, Oscar Cullmann ve Günther Dehn, her ikisi için de aynı sözcüğün kullanılmasından hareketle, bunlar arasında bir ilişki olması gerektiğinden söz ederek nokta koyarlar. Bir başka deyişle, Yeni Ahit bize dünyevi politik ve askeri otoritelerin gerçekte köklerini ruhani güçlerle aralarındaki bir ittifaktan aldıklarını belirtmektedir ki tam anlamıyla kötü ve şeytani oldukları için

36 Bkz. O. Cullmann, *Heil als Geschichte* (Tübingen: Mohr, 1965).

bunları ilahi olarak adlandırmıyorum. Bu ruhani *exousiailerin* varlığı, politik güçlerin evrenselliğinin doğruluğu çok netmiş gibi, insanların bu güçlere itaat ediyor olmalarının nedenini açıklayabilmektedir. Yani, bu ruhani otoriteler, kural koyuculara ilham vermişti.

Şimdi, bu güçler iyi de olabilir kötü de; meleksi de olabilir şeytani de. Dünyevi otoriteler hangi gücün eline düştülerse, onun gücünü yansıtırlar. Dolayısıyla, Romalılar 13'te Pavlus'un neden otoritelerin gerçekten de Tanrı tarafından oluşturularak "var olduklarını" belirttiğini ve bunun yanı sıra, neden kimi Protestan teologların, 1933'ten sonra Hitler'in devletinin şeytani bir gücün eline düşmüş "şeytanileşmiş" bir devlet olduğunu söylediklerini anlayabiliyoruz. Bunu belirtmemin nedeni basitçe ilk Hıristiyan neslinin tavırlarının esas satırda, yani devletin yok edilmesinin gerektiğinde mutlak bir uyum göstermiyor oluşu değildir; çok daha ince bir ayrımı içeren bir satır daha var (kimse koşulsuz itaat talep etmemiş olmasına karşın). Benim için önemli görünen, Pavlus'un Koleseliler 2:13-15'te belirttikleridir: "İsa kötülüğü ve ölümü fethetti;" ve ekler: İsa "tüm ege-menlerin ve yönetenlerin gücünü soydu ve onları çarmıhıyla yenerek halkın huzuruna koydu." Hıristiyanlıkta, İsa'nın çarmıha gerildiği düşüncesi, yalnız başına Tanrının isteklerine kusursuz bir biçimde itaat ederek ve hatta kendisinin kınanması, zulme uğraması skandallarını dahi kabullenerek (şunu tam anlamıyla bilmeksizin: "Tanrım, neden beni terk ettin?") hem ilahi hem de şeytani (bunların var olup olmadıklarını söyleyemiyorum; kanaat gününü ifade ediyorum) tüm güçler karşısında gerçek zaferini kazanmıştır. Kendi düşüncesi ve görevi hakkında şüpheleri olsa da, Tanrının buyruğu hakkında en ufak bir şüphesi yoktur; ona kusursuz bir biçimde itaat eder.

Tanrının bu ölümün gerçekleşmesini istemesinin, Hıristiyan olmayanlar açısından nasıl büyük bir skandal olduğunu biliyorum. Ancak, asıl soru şudur: sevgi daha ne kadar büyük olabilir? Kim kendini kaybetmek pahasına Tanrıyı sevebilir? Bu İbrahim için bir testti. Ayrıca Eyüp'ün öfkesini provoke edende bir testti. Ancak, yalnız İsa, (itaat etmemekte kesinlikle özgürken!) en sonuna değin itaat etmiştir. Bu nedenle, o, insani sınırların ötesinde bir sevgiyle severek, güçlülerin tüm güçlerini çalmıştır! Şeytanlar daha fazla hüküm süremeyecektir. Bağımsız *exousiai* yoktur. Bunların tümü ta en başından beri İsa'ya bağlıdırlar. Elbette isyan çıkarabilirler ancak daha en başından mağlup eriliirler. Politik açıdan bu, politik gücün içinde ya da dışında var olan *exousiai'mn* da alt edildiği anlamına gelir. Sonuç ortada: politik güç nihai bir mahkeme değildir. Her zaman görelidir. Ondan yalnızca görelî ve tartışmaya açık olanı bekleyebiliriz. Pavlus'un ifadelerinin anlamı budur. Bu, bize, (geleneksel olarak mutlaklaştırılmış) reçeteyi ne kadar görelî kılarırsak kılalım, Tanrı'dan başka otoritenin olmadığını gösterir. Güç, Tanrı'dandır; ancak tüm güçler İsa'da mağlup edilmiştir!

Ekler

KARL BARTH VE ALPHONSE MAILLOT'UN ROMALILAR 13:1-2 YORUMU

Bu pasajdan hareketle, devletin mutlak bir doğru olarak yorumlanmasında teologların tümünün ve bütün bir kilisenin aynı düşüncede olmadığını göstermek amacıyla, özet bir biçimde iki önemli yazarın iki yorumunu sunacağım. Yine de bunun çok zor bir pasaj olduğunu unutmamak durumundayız.

I. Kari Barth

1919 yılında" yazdığı ve kendisinin teolojik manifestosu olan Romalılara Mektup yorumlamalarında Barth, Romalılar 13:1'i açıklamaya düzenin toplumlar açısından gerekli olduğunu ve politik kurumların da bu düzenin bir parçası olduğunu belirterek başlar. Pasaj bu nedenle isyansızlığı öğütler; ancak aslında böylelikle kurumların meşruiyetsizliğini gösterir. Kurulmuş düzenin bütünü, büyük adaletsizlikler üzerinden, Tanrının düzenini arayanları temsil eder. Bu şartlar altında her otorite bir tiranlığa dönüşür. Bununla beraber, devrimciler aslında kötü güç tarafından alt edilirler. Çünkü devrimciler de içgüdüsel adaleti temsil ettiklerini belirtiyorlardır. Buradan hareketle, hâlihazırda tiranlığa dönüşen bir meşruiyeti gasp ederler (1919 yılında yazılmıştır!). Kötülüğün kötülüğe bir yanıtı olamaz. Kurulu düzen tarafından kötü işlenen adalet duygusu, bu düzenin yıkılmasıyla düzeltilemez. Devrimcilerin bakış açısı olasılık dışı bir olasılıktır: doğru, adalet, günahların bağışlanması, kardeşçe

37 Kari Barth, *Der Römerbrief*, 1. baskı. (Bern: G. A. Bäschlin, 1919); 2. baskı (Münih: Christian Kaiser, 1922).

sevgi, ölümlerin <I>ilmesi. Ancak başardıkları başka bir devrimdir; olası r'afret, intikam ve yıkımın olasılığıdır. Gerçek devrimi düşünmekte, ancak bir diğeri başarmaktadırlar. Metin, kurulu olanı meşru görmüyor; bilakis kurulu olan tüm düşmanlarını reddediyor. Kurulu olan adaletsizlik ancak Tanrının buyruklarına uyularak alt edilebilir.

Yönetenleri onaylamak öğüdüne gelecek olursak, bu en saf haliyle olumsuz bir yargıdır. Geri çekilmek, katılmamak, dâhil olmamak anlamına gelir. İsyân daima kurulu olanın kınanması olsa dahi, bu asla isyancıların eylemlerine bir anlam kazandırmaz. İsyancıların içine düştüğü çelişki, Tanrının düzeni ile kurulu olan arasındaki çelişkidir. İsyancılar son kertede bir öncekiyle aynı türden bir düzen kurarlar. İsyân etmek yerine dönüştürülmelidirler. Politik hesaplamaların nasıl da hatalarla dolu olduklarını burada da unutmamalıyız.

Tanrının vahyi hakiki adalete şahitlik etmektir. Bu noktada, kurulu olanın kuyusunu, yönetildiğimizin farkına vararak yaptığımızdan başka bir biçimde daha etkili kazamayız. Devlet, kilise, toplum, olumlu adalet ve bilim, hepsi de vaizlerin çoukularından ve aziz yalanlarından beslenen safdilliliğin üzerinde durmaktadır. Bu kurumları etkileme güçlerinden mahrum bıraktığınızda, açıklıktan kırılacaklardır. (İsa'nın tavırlarının altında yatan tam da budur.) İsyân etmemek, hakiki devrim için yapılacak en iyi hazırlıktır (Barth açısından Tanrının ve Tanrının krallığının buyruğu budur).

Barth son olarak, tüm bu yukarıda geçen düşüncelerle girişini yaptığı metne gelir. Metin, der, sadece görünüşte düzen için bir temel oluşturur. İnsana ait olan diğeri her şey gibi, tüm otorite de aynı zamanda onun başı ve sonu, onanması ya da cezalandırılması, Eveti ya da Hayırı olan Tanrı tarafından tartılır.

Tanrı, kurulu olanın kalbindeki kötülüğün gerçekten kötü olduğunu bize kavratacak olan tek kıstastır. Bu nedenle, bu düzenin geçerliliği konusunda Tanrıyı sanki hiçbir şey yapmıyormuşçasına suçlama hakkımız yoktur. Kurulu olanlar sadece Tanrının önünde yıkılır. Metin, Tanrının varlığında neyin kurulu olduğunu sunar. Bu, tüm etki güçlerini, aklamaları, yanılsamaları, coşkuyu vb. götürür. Barth, tamamen özgür iradesiyle 12:10'u alınırlar. Adaleti sağlamak Tanrının işidir. O halde, onaylamak sadece Tanrının katı otoritesinin farkına varmaktır. Kilisele*; uzun yıllar süresince buna dikkat etmeyerek devletin akl< ;na u v _ dular ve insanlığın amacına ihanet ettiler. Gerçek devrim sadece Tanrıdan gelir. İnsanlığın devrimleri yeni bir p. v. e n yaratacaklarını, yeni, iyi, kardeşçe bir insanlık yaranacaklarını öne sürer ancak böyle yaparak Tanrının biricijft adaletini (haklılığını) ve insani emirlerle kurulmuş olar, düzenin karşıtı bir düzenin yalnızca Tanrı tarafından kurulabileceğini göremez hale gelirler.

II. Alphonse Maillot

Kari Barth gibi bir teolog olmamasına karşın Alphonse Maillot, yaşayan en iyi *incil* yorumcularından biridir.³⁸ Maillot, Barth'inkinden daha farklı bir bakış açısını önerir. Sabit olmayan bir soru ile başlar. Tüm yazıları boyunca Pavlus, kuralları saymaya karşıdır. Tevrat'ın marjinal olduğunu gösterir. Tek yasa, sevginin yasasıdır, isa'nın eyledikleri yalnızca bir kurtuluşur. Şu halde, sosyal ve politik kurumlar söz konusu olduğunda, o nasıl bir anda kuralları sayan, yasaların savunucusu biri haline gelir?

Pavlus'un söylediği, politik yapının bir anlamda Tanrının isteğinden bağımsız olamayacağı ve bizi Tanrıya itaat etmekten

38 Alphonse Maillot, *L'Épître aux Romains* (Geneva: Labor et Fides, 1984).

alıkoyamayacağıdır. Şayet devlet bizi kötülüklerin ağına düşürmekle tehdit ederse, onu reddetmeliyiz. Pavlus, mezhepçiliği ve düalizmi tümüyle reddeder. Yalnızca belli birtakım şeylerin Tanrıya ait olduğu bir dünya olamaz. Kural koyucular, yönetenler vb. -bunlar da hak iddia etmelerine rağmen- Tanrının tasarrufundadırlar.

Pavlus, ayrıca otoritelerin gerçekten var olduklarından söz eder. Atıfta bulunduğu, der Maillot, kendisinin yaşadığı dönemdekilerdir. Bunları tüm tarih açısından söylememektedir. Hıristiyanların görevi, doğru olduğuna inandıkları şeye şahitlik etmektir. Otoritelerin Tanrının elinde olduğunu bildiğimizden onlara adil olduğunu düşündüğümüz şeyi söyleyebilme olasılığına sahibizdir. Şayet Pavlus, bize belli sınırlar içinde değil de bilinçli bir biçimde itaat etmek zorunda olduğumuzu belirtiyor olsaydı, bu itaatimizin asla körü körüne ya da vazgeçilemez olmayacağı anlamına gelirdi. Petrus'un dediği üzere, insanlara değil Tanrıya itaat etmemiz gerek (Elçilerin İşleri 5:29). Bu, politikacıların anlayamayacağı nedenlerden dolayıdır.³⁹

Son olarak, Maillot'un en önemsedığı nokta şu şekildedir. Pavlus bunu hâlihazırda tutukluyken yazmıştır. Politikacıları kilise korosundakiler olarak görmemiştir. Kısa süre sonra da Romalı yöneticiler tarafından idam edilmiştir. Onun zor yaşamı ve ölümü 13. bölümü illegalleştirmektedir.

Maillot, ayrıca bu bölümü mektubun temel içeriğinde değerlendirir; ancak, bunu benden farklı bir biçimde yapar; çünkü o daha geniş bir alanı ele alır. Görüldüğü üzere, mektup bir bütün olarak Tanrının insanlık tarihinde doğruluğu kurtarmak için giriştiği eylemleri göstermeyi amaçlamaktadır. Pavlus, bunu

39 Maillot, bildik üslubuyla bir vicdani ret askeri yasaının saçma olduğunu belirtir. Bu çelişkili bir durumdur. Retçiler vicdana itaat ederken, askeri yasa askeri makinenin kusursuz işlemesini amaçlamaktadır. Ortak bir anlayış olası değildir.

insanlık gerçeğinin tüm alanlarında betimlemek istemektedir. Tarih, sadece Kilise ve İsrail'den ibaret (13. bölümün hemen öncesinde Pavlus bunlara değinir) değildir. Bunların yanı sıra, politikacılar ve toplum vardır. Pavlus, *kentin* de Tanrının planlarından biri olduğunu, onun isteğinden bağımsız olmadığını ve onun doğruluğu kurtuluşunun bir parçası olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Öyle geliyor ki, der Maillot, bir pagan yöneticinin Hıristiyan olduğu o dönemde, Hıristiyanlarla Hıristiyan olmayanların karşılaşmaması imkânsızdı. Bir insan, hem yargılayan hem de Hıristiyan ya da hem vergi toplayan hem de Hıristiyan olabilir mi? Aslında Pavlus imparatorun muhafızlarıyla (Filipinliler 1:13) ve Sezar'ın hizmetçileriyle (4:22) konuşmaktadır. Şüphesiz ki bu işleri yapmakla görevli Romalı çalışanlar da Hıristiyandı ve ruhani zorluklarla yüzleşmek durumundaydılar!

Ayrıca, Maillot, daha önce de belirttiğimiz bir nokta olan ilk Hıristiyanların genel olarak gücün karşısında oldukları gerçeğini açık bir biçimde vurgulamaktadır. Pavlus, daha sonra, bunu "dengelemek" ister. Sivil yapılar, yönetenler ve hatta Nero, İsrail ve kilise ile aynı biçimde olmasa da, Tanrının doğruluğundaki dinamizmle bütünlenir. Nihayetinde, onlar da şeytandan değil, Tanrıdandır. O halde, Hıristiyanlar onları reddetmemelidir. Pavlus şeytani olarak devrilen bir rejim için hiçbir çözüm bulamıyordu. Onun düşüncesi, yönetenlerin iyiyi desteklemek zorunda olduklarıdır. Şayet bunlar alenen kötülüğün savunucusu olmuşlarsa, onlarla ilişkimizi gözden geçirmemiz gerekir. Her halükarda, gerçek itaat, asla bir başka itaatin kopyası olamaz.

Vicdani Retçiler

Şu ana değin, ilk Hıristiyan neslinin düşünce ve tavırlarını gösteren *İncil* metinlerini inceledik. Bu noktada, salt bir bireyin tanıklığına ya da yönelimine bağlı kalmaktan çekindik; çünkü unutmamalıyız ki bu metinler ancak kilisedeki çoğunluk tarafından (bir mecliste değil, toptan bir oybirliğiyle) böyle görüldüğünde "kutsal metin" olmuşlardır. Şimdi ise ilk üç yüzyılda "başkaldıran vatandaşlar" olan Hıristiyanların bu yönelimlere başvurmaları konusuna göz atacağız.⁴⁰

Temel çelişki noktası olan vicdani ret meselesine geçmeden önce, asla önemsiz görünmeyen kimi etmenlere göz atmak yararlı olacaktır. 2. yüzyılda, *True Word* (Gerçek Söz) adlı çalışmasında Celsus, diğer Hıristiyanlık eleştirilerinin yanı sıra, Hıristiyanları insanlığın düşmanları olarak betimledi. Böyle yaptı; çünkü Roma buyruğu *pax Romanaya** karşı çıkıyordu. Yani, Roma tarafından örgütlenen insan ırkından nefret ediyorlardı. Daha sonra, Hıristiyanlık küçük bir mezhep halinde durup saldırgan bir dine dönüştüğünde; Hıristiyanlar, yönetenleri ve askeri liderleri hor görerek imparatorluğu güçsüz düşürmekle suçlandılar. Bu, din değiştiren Juliana ait suçlamalardan biriydi. Roma örgütlenmesinin çökmesi ve Roma ordularının çok sayıda sınır savaşını kaybetmiş olmaları Hıristiyanların suçuydu. Dolayısıyla Julian, bugün geçerli olmayan bir düşünce geliştirdi: Hıristiyanlar kent tanrılarına saygı göstermediler, hizmet etmediler ve bunlar şimdi Roma'yı terk ettiler. Bu nedenle de Roma

40 Bu bölümde Jean - Michel Hornus'un değerli eseri *Evangiie et Labarum'u* (Lalo, 1960) kısaca özetleyeceğim.

* Roma içinde Roma yönetimi tarafından zorla uygulanan barış. Ç.N.

artık çöktü. Eski tanrılarınıza dönün ki Roma eski günlerine dönsün. Bu tartışmayı önemsemeyebiliriz, ancak sonraki imparatorluk tarihçilerinin tümü Hıristiyanların politik meselelerle ya da askeri seferlerle ilgilenmedikleri konusunda hemfikirdirler.

Bunun iki tarafı vardır. Bir taraftan, yüzyıllar boyunca Romalı aydınlar ateşli bir biçimde yasayla, kent düzenlenmesiyle ve imparatorlukla ilgilendiler. Ancak 3. yüzyıldan sonra, bunlar yine ateşli bir biçimde teolojiyle ilgilenmeye başladılar. Diğer taraftan, Hıristiyanlar yöneten ya da devlet görevlisi olarak çalışmaya yanaşmıyorlardı. Hıristiyanlık sadece toplumun alt sınıfı üzerinde etkili olabildiği sürece -ki ilk olarak kent yoksulları ve köleler arasında yayılmıştı- bir sorun teşkil etmiyordu. Ancak, yolu zenginlerden, devlet görevlisi sınıfından geçmeye başladığında, tahrip gücü oldukça ciddi olmaya başladı. Çok sayıda belge, kentlere *curiales* (vali), eyaletlere ve askeri kurumlara yönetici atamanın ne kadar da zorlaştığını göstermektedir; çünkü Hıristiyanlar bu türden kurumları reddetmektedirler. Bunlar, toplumun kaderiyle ilgilenmiyorlardı. İmparator onları zorla *curiales* yapmaya çalıştığı anda ise, bunların çoğu ülkedeki ikincil yerleşim yerlerine gitmeyi ve toprak sahibi şeklinde yaşamayı tercih ediyorlardı. Ordu için ise, imparator yabancı (barbar) askerler toplamak zorundaydı. Günümüzün kimi tarihçileri, Romanın 4. yüzyıla birlikte başlayan çöküşünün en önemli nedenlerinden birinin, Hıristiyanların bu geri çekilmeleri olduğunu düşünmektedirler.

Şimdi 3. yüzyılı önceleyen Hıristiyan pratiklerine geri dönelim. Kilisenin ve imparatorluğun kesinlikle Hıristiyanlık karşıtı ve dolayısıyla Tanrının düşmanı olduğunu kanıtlayan Tertullian'ın düşüncesinin toptan vicdani reddin ilk savunusu-

cularından biri olduğu düşünülmektedir. Kendisinin en güzel sözlerinden biri şöyledir: "Sezarlar ancak Hıristiyan Sezarların olması mümkün olsaydı ya da dünyada Sezarlara ihtiyaç olmasaydı, Hıristiyan olabilirlerdi." (bu dünya, Yeni Ahit'teki anlamıyla Tanrıya düşman olana örnektir.) Kendisini karşıtıyla ifade eden bu deyiş, (imparatora tapmayı reddetmekten bağımsız olarak) askerlik hizmetinedir.

Tarihbilimciler, bu askerlik hizmeti meselesi üzerine çok düşünmüşlerdir. Birkaç yazı bazı Hıristiyan askerlerin var olduğunu göstermektedir ancak bunların sayıları oldukça azdır. Açık bir biçimde, t. S. 150 yılına değin, Hıristiyanlığı seçen askerler ordudan ayrılabilmek adına her şeyi yapmışlardır ve Hıristiyanlar asla gönüllü olarak asker olmamışlardır. Kilise otoritelerinin ve tüm Hıristiyan topluluklarının uygun bulmamalarına karşın, 3. yüzyılın ikinci yarısında Hıristiyan askerlerin sayısı artmaya başlamıştır." Hıristiyan asker sayısı artmış olsa da, bunlar sorun çıkarmışlardır. Bir resmi seremonide, bir asker, resmi çelenği koymayı reddetmiştir. Bir başka olayda, Diocletian geleceği görmek (*haruspice*) önerisini getirmiş; fakat kurban başarısız olunca, bu başarısızlığı haç işareti yapan kimi Hıristiyan askerlere yüklemiştir. Gönüllü değil, zorunlu askeri hizmetin İ.S. 250'den sonra bir gerçek halini aldığı öne sürülmektedir. 2. yüzyılın sonundan itibaren, şehit askerler, yani bunu reddettikleri halde zorla askere alınan ve bunun sonucunda öldürülen kişiler konusu vurgulanmaktadır. Bu, savaş dönemlerinde yaşanmıştır. Arkadaşlarını öldürmekle görevlendirilen kimi askerlerin bunu yapmaktan vazgeçip kılıçlarını yere attıklarını anlatan kayıtlar bulunmaktadır. Lactantius ve Tertullian buna sayısız örnek ve-

rirler.

Öyleyse, kitlesel bir Hıristiyan anti militarizminden söz etmek mümkündür. 3. yüzyılın başında, Hippolytus'un kilise kurallarının resmi bir derlemesi olan *Papalık Geleneği*, kılıç gücüne sahip olanların ya da kent yöneticilerinin görevlerinden ayrılmalarını ya da kiliseden kovulmalarını söyler. Şayet din eğitimi alanlar ya da inananlar asker olmak istiyorlarsa, öncelikle kiliseden kovulmalıdırlar; çünkü Tanrıya karşı geliyordur. Bu koşullar altında, onca Hıristiyana zulmedilmiş, kitlesel kıyımlar dönemi başlamış ve "asker azizler" olarak bilinenler yaratılmıştır.

313'te, Elvira Meclisi ile birlikte, yalnızca kural olarak düşünülebilecek ince bir değişiklik yapılmış ve idarede huzurlu bir işe sahip olanların bu işte olduğu müddetçe kiliseye girmesi yasaklanmıştır. Güce iştirak etmenin kınanması, baskıyı işaret etmektedir. Bu dönem, aynı zamanda (312-313) Konstantinen din değiştirdiği dönemdir. Bu efsane kulağa tanıdık geliyor olsa da, onun din değiştirmesi büyük olasılıkla politik hesaplardan kaynaklanıyordu. Sayılarına bağlı olarak Hıristiyanlar artık asla göz ardı edilemeyecek bir politik güç olmuşlardı ve Konstantin, gücü bir arada tutabilmek için onların desteklerine ihtiyaç duyuyordu. Aydınlar ve aristokratların yanı sıra, genel kitle de eski dinleri terk ediyordu. Ortada dini bir boşluk vardı ve Konstantin bunu nasıl dolduracağını iyi biliyordu. Resmi olarak Hıristiyanlığı kabul etti ve o dönem büyük çoğunlukla aristokrasinin belirlediği bir hiyerarşi şeklinde ilerleyen, böylelikle tuzağa düşürülmeye hazır halde bekleyen kiliseyi tuzağına düşürdü. Bazı teologlar buna direnmeye çalıştılar. 4. yüzyılın sonlarına doğru Basil, savaşta birini öldürmenin katillik olduğunu ve bunu yapan askerlerin üç yıl süreyle topluluktan kovulmaları gerektiği-

ni belirtti. Savaş daimi olduğuna göre, bu daimi bir aforoz anlamına geliyordu. Ancak bu sadece küçük bir grup direnişçinin bakışıydı. Gerçekte ise Hıristiyanlık artık resmi din oluyordu ve kiliseler çoğu liderden daha büyük imtiyazlar alacaktı.

Dolayısıyla, 314 yılında Arles Meclisi bizatihi imparator tarafından toplantıya çağrıldı; yönetim ve askeri hizmet üzerine eğitim bütünüyle tersine çevrildi. Meclis yasaının üçüncü maddesi askerlik hizmetini reddeden ya da buna başkaldıran askerleri aforoz ediyordu. Yedinci madde, Hıristiyanların pagan eylemlerde bulunmalarına (örneğin imparatora tapmak) ve kilise yasalarını gözeterek (örneğin, tüm öldürücü şiddet eylemlerinden kaçınarak) devlet dairelerinde çalışmalarına izin veriyordu. Kimi yorumcular, Arles Meclisi'nin öldürmeyi yasakladığını düşünür; o halde askerler olarak bu insanların görevleri neydi? Gerçekte, devlet kiliseye egemen olmaya ve onu esas düşünce-sindeki temel karşıtlıklarından arındırmaya başlamıştır. Bu meclisle birlikte, Hıristiyanlığın devlet karşıtı, militarizm karşıtı -tam da bu noktada belirtilmelidir ki- anarşist hareketi sona ermiştir.

Şahadet:
Rahip ve Anarşist

Ben 2.000 üyesi bulunan bir cemaatte yirmi yıldır rahip olarak hizmet ediyorum. Ayrıca haftada üç gün de bir metal yapı şirketinde çalışıyorum. Buradaki insanlar tarafından bir Hıristiyan ve bir anarşist olarak tanınıyorum, insanlar bir Hıristiyan ve bir anarşist olarak bana, bu ikisini nasıl uzlaştırdığımı soruyorlar. Ben Hıristiyan inanışımla anarşist düşüncem arasında bir karşıtlık olmadığını düşünüyorum; aynı zamanda Nasıralı İsa'ya ilişkin bilgilerim de beni anarşizme yönlendiriyor, bunları uygulamam konusunda cesaretlendiriyor.

"Ne Tanrı ne Efendi" ile "Kadiri Mutlak Tanrıya inanıyorum" arasındaki uzlaşmaya tüm samimiyetimle tutunuyorum. Üstünlük anlamında, hiç kimse bir diğerinin efendisi olamaz. Hiç kimse kendi isteklerini diğerlerine dayatamaz. Her şeyin Efendisi olan Tanrıyı ben böyle tanımlıyorum.

İnsanlar arası hiyerarşiyi tümüyle reddediyorum.

Jean-Paul Sartre, her kim olurlarsa olsunlar tüm insanların eşit olduklarını söyleyerek, her insanın biricik bir değer olduğunu çok güzel biçimde ifade etmiştir. Sartre'dan çok önce, İsa da insanlar arasında hiçbir ayırım yapmamıştır. Gücü elinde bulunduranlar onun tavırlarından rahatsız olmuş ve onun ölmesini istemişlerdir. Ona şunu demişlerdir: "Olabileceklerden korkmadan konuşuyorsun, çünkü insanların konumlarını görmezden geliyorsun" (Matta 22). İnsan yaşamı, toplumu düzenlemeye çalışan yasaların tümünden üstündür. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna; İsa ile otoriteler arasındaki fikir ayrılıklarıyla doludur; çünkü o, bireylerin yaşamları için yasaları ihlal etmiştir.

Bizler, işte tam da bu ruhtan hareketle, Sakharov'un karısı

Elena Bonner'in hareket edebilme özgürlüğünü kazanması için imza attık: Şayet Elena Bonner sağlığı için gerekli olduğunu düşünüyorsa Batıya gidebilmesi gerektiğini ifade ettik ve elbette Güneydekiler de kendileri açısından yaşamsal önem arz ettiğini düşünüyorlarsa Kuzeydeki ülkelere gidebilme hakkına sahip olmalıdırlar.

Tanrı ile bizim aramızdaki bir hiyerarşiyi reddediyorum.

Tanrı, en azından İsa'nın Baba diye seslendiği ve bizden de böyle seslenmemizi istediği Tanrı, bize asla kendi isteklerini dayatan ve bizi kendisinden aşağı gören olarak sunulmamıştır. İsa için, Baba ile Oğul arasında bir hiyerarşi söz konusu değildir. Söyle demiştir: "Ben ve Baba biriz... Ben onda ve o bendedir" (Yuhanna 10:30; 17:21).

Sadece rekabet, üstünlük, eşitlik, aşağılık türünden terimlerle düşünebilen din adamları, İsa'yı bu nedenle kendisini Tanrıyla bir tutmakla suçlarlar. Bunlar bir insanın, İsa'nın Babayla birlikte Tanrı olabileceğini ve hepimizin Babayla birlikte Tanrı olmaya çağrıldığımızı düşünebilmekten yoksundurlar.

Yaratılış'ın yazarı, (İncil'e atıfta bulunarak) biz insanların hatasının Tanrıyla ortak yaşamın sefasını sürmek ve yaşamı yaratmanın tadını çıkarmak yerine, iyiyi ve kötüyü bilen tanrılar olmak istememizde olduğunu söyler. Kendileriyle bu denli meşgul olanların bu tavırları ve onların orduları her türden mutsuzluğu musallat ederler. Bir başımıza, çıplak ve mutsuz bırakılırız; herkes birbirini suçlar, herkes kendisi için çalışır, yeniden ve yeniden ölüm tohumları ekeriz, egemen olmak için savaşır ya da korkuyla egemenliğe boyun eğeriz.

Peygamberler durmaksızın bize Tanrıyla antlaşma içinde yaşamamızı söylerler; ancak otoritelerin tahakkümü altında olan bizler, hep diğerlerine saldırarak kendimizi ispat etmeyi tercih

ederiz.

Kutsal Kitap'taki 1. Samuel'e bakınız. İsrail'in ileri gelenleri Samuel'e şunu der: "Bize bir kral ver ki bizi yönetsin." Daha sonra Tanrı, Samuel'e şöyle seslenir: "Halkına ne istiyorlarsa ver... Kral olarak beni reddettiler." Bunun üzerine Samuel, Tanrının dediklerini halkına iletir: "Size krallık yapacak olanın yönetimi şöyle olacak: Oğullarınızı alıp onları savaş arabalarında ve atlı birliklerinde görevlendirecek. Onun savaş arabalarının önünde koşacaklar. Bazılarını biner, bazılarını ellişer birliklere komutan yapacak; kimisini toprağını sürüp ekini biçmek, kimisini silahlarının ve savaş arabalarının donatımını yapmakla görevlendirecek. Kızlarınızı itriyatçı ve aşçı olarak alacak. Kadın, erkek en iyi hizmetkârlarınızı, boğalarınızı ve eşeklerinizi alıp kendisi için çalıştıracak. Yünlerinizden de ondalık alacak ve sizler de onun kölesi olacaksınız. O zaman istediğiniz kral yüzünden feriyat edeceksiniz; ama Tanrı size yanıt vermeyecek."

Neden Tanrıya inanıyorum?

Ben tek bir Tanrıya inanıyorum ve bu Tanrı bir insan, yani İsa. Çoğu insan onun bir ölü olduğunu söylüyor. Bense karşılık olarak onun yaşadığını söylüyorum. Reddedilemez olan, belirleyici bir kanıtım var. İsa'nın benimle birlikte yaşadığına inanarak hayatın tadını alabiliyorum; onun varlığını unuttuğum an artık ne bir ahlakım kalır ne de daha fazla yaşarım. Doğaldır ki, yaşamayı seçiyorum. Öyleyse, İsa benim için Tanrıdır; onunla yaşayabiliyorum.

Felsefenin Sefaletinin 8. bölümünde, Pierre-Joseph Proudhon'u çok iyi anlayabiliyorum. Onun önünde yalnızca Üstün Varlık olan ve üstümüzde tahakküm kuran bir Tanrı var. O, bu Tanrıyı yalnızca reddedebilir; çünkü bu Tanrı mutlak bir biçimde onun yaşamasını engelliyor. Şayet Tanrı varsa, diyor, "kesinlikle tüm

insan doğamıza düşmandır. Nihayetinde o herhangi bir şekilde ortaya çıkar mı? Ben onu tanıdığımı sanmıyorum. Şayet bir gün onunla birlikte yeniden dirileceksem, yaşadığım sürece imkânsız olan ve her şeyi kazanıp hiçbir şey kaybetmeyeceğim bu dirilme ancak benim yok olmamla ortaya çıkabilir."

Felsefelerin ve teolojilerin yararsızlığı

Tanrının varlığını kabul etmek ya da reddetmek son kerte-de önemli değildir. Önemli olan, yaşamın verdiği tadı ve hazzı alabilmektir. Filozof ve teologların söylediklerinin doğru olduğunu ve kendilerinin büyük düşünürler olduklarını ispatlama çabalarının tümü yararsızdır.

Korintliler I'in 3. bölümünde, Pavlus'la birlikte bilgelik tartışmalarının boş olduğunu görüyorum. Onlar kendi kurnazlıklarında yakalanırlar. Bu nedenle, Sokrates gibi bir insan, kendi ortaya çıkardığı demokrasiye saygısını yitirmek zorunda kalır.

Yuhanna I'in 4. bölümünde, İsa'nın arkadaşı olan Yuhanna'yla birlikte, Tanrı hakkında bir şey söyleyemeyeceğimizi görüyorum. Onu hiç kimse görmedi. Sadece birbirimizi sevmeliyiz; bu sevgi, Tanrınındır ve seven herkes Tanrıdan doğmuştur ve Tanrıyı tanır. Sevmeyen kişi Tanrıyı tanımaz; çünkü Tanrı sevgidir. Her kim Tanrıyı sevdiğini ancak kardeşlerinden nefret ettiğini söylüyor ise, o kişi yalancıdır. Zengin bir kişi muhtaç durumdaki bir kardeşini görür ve ona yardım etmeyi reddeder ise aralarında nasıl sevgi olabilir?

Biz İsa'ya inanıyoruz. Onu Tanrımız olarak bilir ve ona Tanrı diye sesleniriz. Bunun nedeni, onda kadiri mutlaklık, üstünlük, sonsuzluk vb. ilahi özellikler görmemiz değil; onun bizi de o ruhla yaşamaya sevk eden ve yaşamdan haz almamızı sağlayan herkese sevgiyle yaklaşma tavrıdır.

Başkaldıran mı - kim?

Zulme uğrayanların başkaldırmasını, silaha sarılıp şiddete

başvurmasını kınayamam; ancak, onların başkaldırısının esas devrim açısından yararsız olduğunu düşünüyorum. Baskı gören bu kişiler gücü elinde bulunduranlar tarafından ya yok edilirler ya da onlar da güce başvurur, yeni baskı uygulayanlar olurlar ve bu böyle sürüp gider.

Hakiki devrim için, tüm şiddet kaynaklarını, yani hiyerarşi ve korku ruhunu ortadan kaldıracak bir ahlaki bulmak zorundayız. Yönetenlerin korkusu, kural koymadan yaşayamayacaklarını düşünmeleridir; bu korku, insanların koydukları kurallara uymaları için onları şiddete başvurmaya zorlar. Yönetilenlerin korkusu ise, efendilerinin koydukları kurallara uymaksızın yaşayamayacaklarını düşünmeleridir; bu korku onları uğradıkları zulmü kabullenmeye zorlar. Zulme uğrayan, bunu bir başkasına zulmederek telafi etmeye çabalar ve korkunç bir baskı ve zulüm çemberi oluşur.

İsa'nın ruhunda, korkunun üstüne giderek şiddete karşı direniriz. İsa zulme uğrayanlara, "birisini sağ yanağınıza vurursa, ona sol yanağınızı dönün," der. Böylelikle, bizi zulmedenlerin şiddetine duyduğumuz korkudan kurtarmaya çalışır. Onun kendisi bu korkudan kurtulmuştur; birisi ona bir tokat attığında, diğer yanağını uzatmaz; ondan bir açıklama bekler: "Eğer yanlış bir şey söylediysem, yanlışımı göster; ama söylediklerim doğruysa, bana neden vuruyorsun?" (Yuhanna 18:23). Kendisine verecekleri ölüm cezasından korkmaz.

Ayrıca İsa, eğer biri ceketimizi alırsa, ona mantomuzu da vermemiz gerektiğini söyler; eğer biri bizi bir kilometre koşturursa, biz iki kilometre gitmeliyiz der. O, zulme uğrayanları efendisiz yaşayamamak korkusundan kurtarmak ister. Bunun sonrasında onlar da, tıpkı kendisinin yaptığı gibi, hükmetme ruhları daha fazla işe yaramayacak hale gelene değin efendilere ikiyüzlü, yı-

lan soyu olduklarını söyleyebilirler (Matta 23). Efendiler hükmedebildikleri sürece kendileriyle gurur duyarlar. O halde, onlara alçaklıklarını göstermeliyiz ki bu konumlarını terk etsinler. Çünkü kendisini hor gören kimse asla yaşayamaz.

Gandhi, Lanza del Vasto, Lech Valesa ve İsa

İsa'nın yaptıklarından sonra, Gandhi'yi şiddet karşıtlığının baş savunucusu olarak göstermek yanlıştır. Gandhi, şiddet karşıtlığını savundu; ancak, bunu sadece ve sadece baskıcı Hindistan devletini kurabilmek için yaptı, İngiliz güçleri karşısında şiddete başvurmayı reddetti ancak zayıflara karşı savaş silahları kullandı. Havarisi olan Hindu liderlerle birlikte, kendisini öldürmek isteyen grubun karşısına polisi çıkarttı. Pencap ülkesinin bağımsızlığını isteyen Sihlere karşı Noel Günü savaş açtı. Her lider gibi onun kalbinde de şiddet yatıyordu. Güzel düşünceleri bunun üstünü örttü.

İsa'nın şiddet karşıtlığı, Lanza del Vasto ve daha yakın dönemdeki Lech Valesa'nın şiddet karşıtlığından da oldukça farklıdır. Bu ikisi, şiddetten korktular ve şiddet dünyasından uzak durdular. Baskıcı bir güce saldırmayı reddederek bu gücün şiddetini su yüzüne çıkardılar. 1976'da Lanza del Vasto şiddetle karşılaştığında, ihtiyatlı bir biçimde bize yumuşak huylu olamızı ve karşılık vermememizi tavsiye etti. Ancak, şiddet korkusu ona nükleer gücün şiddetini kabul ettirmeyi başardı. Lech Valesa'nın Polonya'da başlattığı güçlü Dayanışma hareketine hayranlık duyuyoruz. Ne yazık ki o da özgürlük hareketinde fren basmak durumunda kaldı. Çünkü gücü elinde bulunduranlar onu şiddet kullanmak ve kan dökmekle tehdit ettiler; böyle bir şeye izin veremezdi. Bu yüzden de, devletin gündelik yaşamda başvurduğu şiddet uzun yıllardır sürüp gidiyor.

Bunların tersine, İsa çekişme ve kışkırtmaları bertaraf eden

bir barışı arar. Zulme uğrayanların yanında olarak, şiddeti doğrudan kendi üzerine çektiğini fark etmiştir. Ancak bundan çekinmez; çünkü Babayla ilişkisi sayesinde kendi seçimini yapmak gücünü bulur. Aksi takdirde, yaşayamazdı: "Canını kurtarmak isteyen onu yitirir" (Matta 16:25).

Lanza del Vasto, düşmanlarına saygı duymaksızın, egemenlerin kurallarına itaat etmekteki tüm sorumluluklarından vazgeçtiklerini açıklamayı reddetmiştir. Öte yandan, İsa düşmanlarına kendi insani kişiliklerini yeniden keşfetmelerine izin verecek şekilde davranır. Lanza del Vasto, izinden gidenlere karşı da saygıdan yoksundur. Sorumluluğu üzerlerine alabileceklerini ya da içinde buldukları durumun tehlikelerini tartabileceklerini hiç düşünmemiştir. İsa, arkadaşlarını olası zorluklar konusunda uyarır, onlara nelerin olacağını gösterir ve seçimi kendilerine bırakır.

Alvaro Ulcue Chocue ve İsa

Günümüzde, insanlar arasında katolik (yani, evrensel) bir ruh ile yaşam bulanların tarihine eklenenlere, herkesin içinde erkek ya da kız kardeşlerini bulanlara da tanık oluyoruz. Bunların arasında, Nasıralı İsa'da Tanrıyı gördüklerini söyleyenler de vardır. Bu kişiler, onun asla diğerlerine üstünlük taslamadığını, bilakis böylesi bir sevgiyle daima zulme uğrayanlarla birlikte zulmedenlerin karşısında olduğunu, insanlar arasındaki tüm hiyerarşileri, tüm güçleri yok etmek için çalıştığını görebiliyorlar.

Kolombiya'daki tek Hindu rahip olan ve Kasım 1984'te katledilen Alvaro Ulcue Chocue'nin konuşmaları, Mart 1985'te bir kitap halinde basıldı. Kız kardeşi de 1982 yılında polisler tarafından öldürülmüştü. Yaşadığı dönemdeki kurumsallaşmış şiddet üzerine yaptığı bir konuşmada Chocue, adeta İsa ile aynı dili

kullanıyordu: "Bizler ne mi yapıyoruz? Seyirciler gibi oturduğumuz yerden izliyor, sessiz kalarak onaylıyoruz; çünkü *İncil*'i sıradışı bir şekilde anlatmaktan korkuyoruz" (11 Şubat 1985).

Metin, Bozel ve Planay'daki Hıristiyan cemaatlerin rahipleriyle birlikte, yaşadığımız dünyayı yakından analiz etmek ve devlet şiddetini reddetmek gerektiği şeklinde devam ediyor. Şiddete başvurma nedenlerindeki pratikleri görmeleri ve bunları ortaya çıkarmaları isteniyor. Bu devlet şiddeti için, neredeyse açıktan kırılan insanları alçakça öldürme yakıştırması yapılabiliyor. Bu insanlar, özellikle de askeri bütçeleri ve silah yapım ve satımlarını suçluyorlar. Yoksulları ve yöneten sınıfın düşmanlarını hedef alan polis şiddetine, örneğin tutuklamalara, işkencelere vb. karşı çıkıyorlar. Piskoposlarını ve diğer Hıristiyan cemaatlerini de devlet şiddetini reddetmek konusunda kendilerine destek olmaya çağırıyorlar. Bir yanıt umarak, diğerlerini de isa'da birlik olmaya çağırıyorlar.

Eylemlerinin daha da güçlenebilmesi açısından, Hıristiyanların ve anarşistlerin birbirlerini daha yakından tanımak için çaba göstereceklerine inanıyorum.

Özgürlükçüler bu makaleyi yayınlarsa, sanırım bu, onların gerçekte adları "Herkese açık olan" anlamına gelen Katoliklerden daha açık bir ruha sahip olduklarından kaynaklanır.

Adrien Duchosal

SONUÇ

Bu sayfaları yazarken, anarşist okurların uzun *İncil* metni analizlerini sabırla okuyup okumayacakları, bunlardan hoşnutsuz, rahatsız olup olmayacakları, Tanrının Kelamı olan *İncil'i* diğer kitaplardan farklı bir gözle okuyup okumayacakları konularında kimi endişeler yaşıyorum. Her şeye rağmen, bu da benim konularımdan biriydi. Hıristiyanlıktaki karışık düşüncelere karşı koyabilmek için, bunu layıkıyla yapmam gerekiyordu. Bu, Hıristiyanlar açısından ne kadar gerekliyse, anarşistler açısından da bir o kadar gerekliydi.

Şimdi; bu türden bir kitabı nasıl bitirebilirim? Bana öyle geliyor ki, en önemlisi Hıristiyanları bir konuda uyarmak olacaktır (bir Hıristiyan olarak, anarşist grupların işlerine burnumu sokmak gibi bir niyetim olamaz). Görüldüğü üzere, ilk öğrendiğimiz şey, Hıristiyan ruhanileştirmeleri, cennete ya da gelecekteki yaşama kaçmaları (yeniden dirilişe ben de inanıyorum ancak, bu bir bahane olamaz), dünyevi şeyleri hor gören mistisizimleri tümüyle reddetmemiz gerektiğidir; çünkü Tanrı bizi dünyaya hiçbir şey yapmamamız için göndermedi; reddetme hakkımızın olmadığı bir görevimiz var. Yine de biz Hıristiyanlar günümüz egemen ideolojisinin tuzaklarına düşmemeye dikkat etmeliyiz. Daha önce belirttiğim gibi, kilise, krallık rejiminde monarşist, Napolyon rejiminde emperyalist, Cumhuriyet rejiminde cumhuriyetçi ve günümüz Fransa'sında (en azından Protestan Kilisesi) sosyalisttir. Bu, Pavlus'un "mevcut dünyanın düşüncelerine ayak uydurmayınız" uyarısının karşıtıdır. Burası, tam da anarşizmin Hıristiyanların konformist esnekliğini dengeleyebileceği

noktadır.

İdeoloji ve siyaset dünyasının diliyle bu bir tampondur.

Doğaldır ki, Hıristiyanların sağcı, gerçek anlamıyla sağcı olması çok düşük bir olasılıktır. Sağın geldiği noktayı görüyoruz. Üçüncü Cumhuriyet'in cumhuriyetçi sağının kimi değerleri vardı.⁴² Ancak, konumuz bu değil. Günümüz sağı bütünüyle hiper kapitalizmin ya da faşizmin zafer alayı olmuş durumdadır.⁴³ Ötesi değildir. Bu ortada, ancak, Marksizm de 20. yüzyılın avatarı olarak kalmıştır. Moskova duruşmalarının, Barselona'daki komünistler tarafından girilen korkunç anarşist kıyımının, Alman-Sovyet paktının, Komünist Partinin 1940 yılında Maréchalism'e gösterdiği acımasız yaklaşımın ve 1944 sonrasında tam da cesur papazlarımız Stalinist komünizmin güzelliklerini keşfetmeye başladıkları sırada gösterilen yönetimin ardından, bir Hıristiyanın Stalinist olması mümkün değildir. Açık ki bize en uygun durumda olan Anarşizmdir. Belki de gün ders çıkarma günüdür.

Son olarak, anarşizm, Hıristiyan düşünürlere toplumlanımızdaki gerçeklikleri devlet egemenliğinin dışında, farklı bir bakış açısıyla görebilmeyi öğretebilir. Bana göre, günümüzün en önemli felaketlerinin başında hepimizin uzlaşır görüldüğü ulus-dçvlet normu geliyor. Her şeyi tek bir ulusalcı yapı ve devlet yönetimine bırakan Marksist devrimlerden dahi güçlü olan bu yapının bir gün gerçekleşebileceğini görmek dahi yeterince korkutucudur. Mahno gibi özerklik talep edenlerin, kendi kanlarında boğulduklarını düşünmek korkunç bir şey. Bir devlet Marksist de olsa kapitalist de olsa, değişen bir şey yoktur. Söz

42 André Tardieu'nin (ki kendisi sağcıdır) halkın sözde egemenliğini ortaya koyduğu etkileyici kitabı *Le souverain captife* (1934) bakınız.

43 Liberalizm ile faşizm arasındaki ilişkiye, uzun bir makalem olan "Le Fascisme, fils du librcralisme'de değindim. *Esprit* 5/53 (1 Şubat 1937) 761-97.

konusu olan egemen ideolojinin hükümranlığıdır. Bu, birleşik Avrupa yapısını da gülünç duruma düşürür. Devletler hükümranlıklarından vazgeçemedikleri sürece, böyle bir Avrupa olası değildir. Ulus-devletçilik tüm dünyayı istila etmiştir. Tüm Afrika halkları sömürgelikten kurtulur kurtulmaz bu formu benimsemişlerdir. Bu noktada anarşizmin Hıristiyanlara verebileceği oldukça önemli bir ders vardır.

Devam etmeli miyim? Başlarken de söylediğim üzere, anarşistleri Hıristiyanlaştırmaya ya da Hıristiyanlara anarşist bir yönlendirmenin öncül olduğunu öne sürmeye kalkışmadım. Anarşi ve Hıristiyanlığı birbirine denklemeden kaçınılıyoruz. Burada, bir dönem Hıristiyanları Stalinizme eklemeye çalışanlarla "aynı amacı" da gütmедim. Ben, özetle her ikisinde de açık bir biçimde ortak genel yönelimlerin olduğunu açıklamaya çalıştım. Bu, aynı savaşta, aynı bakış açısıyla karışıklık ve yanılsamalardan arınmış bir halde savaşıyor olduğumuz anlamına geliyor. Gerçek şu ki, aynı düşmanlara ve aynı tehlikelere karşı oluşumuz az şey değildir. Bizi birbirimizden ayıran yanlarımız da var: bir yandan, Tanrı ve İsa Mesih'e olan inancımız, diğer yandan ise, sürekli vurguladığım üzere, insan doğasını değerlendirmedeki farklılıklarımız. Bu kısa denemede başkaca bir istek ya da arzum olmadı.

anarşi VE HİRİSTİYANLIK

K "Alışık olduğumuz etkili, sade dilinin heves ve hüneriyle Ellul, Hıristiyanlık ile sivil otorite arasında geliştiği varsayılan müttefikliğin gerçek olmadığını ortaya koyuyor."

JOHN HOWARD YODER
Notre Dame Üniversitesi

JACQUES ELLUL anarşiyle Hıristiyan inancı arasındaki ilişkiyi ele aldığı bu çalışmasında, siyaset, teoloji, tarih ve tefsiri harmanlıyor. Her birini ayrı ayrı incelerken de, birbirleriyle ilişkili durumları açıklarken de amacı ne anarşistleri Hıristiyanlığa kazandırmak ne de Hıristiyanları anarşizme.

Ellul bir yandan anarşistlere Hıristiyanlığa yönelik eleştirilerinin çoğunlukla İncil'de geçen inanışa değil, dinin günümüzde uğradığı değişime dönük olduğunu açıklarken, diğer yandan Hıristiyanlara İncil metinlerini bir kez daha okumalarını ve gerçek Hıristiyan inanışına oldukça yakın duran anarşiyi siyasi bir seçenek olarak göz ardı etmemelerini öneriyor.

K

